

INTRODUCTION.

The work presented in the following pages is a rare historical work, dramatizing an important event in the history of Gujarat.

The present work—The Hammiramadamardana is a drama in five acts, dramatizing the repulsion of an attack of the Mahomedans on Gujarat. It is not to be confounded with the Hammiramahākāvya of Nayachandra Sūri, dealing with the history of Hammira, the Chowhan king of Mewar, composed about two centuries later. The present drama was acted on the occasion of the festival of the procession of the God Bhīmeśvara at Cambay, under the orders of Jayantasinha, son of Vastupāla.

The Author.—The author of the drama is Jayasinha Sūri, the pupil of Virasūri and the Āchārya of the temple of Munisuvrata at Broāch. Tejahpāla had been once on a pilgrimage to this temple, when the author recited a poem praising and requesting him to provide twenty-five Devakulikās in the Śakunikā Vihāra of Āmbada with golden staffs. Tejahpāla with the consent of Vastupāla granted his request and erected twenty-five golden flag staffs. Jayasinha Sūri, in order to commemorate this gift, composed a beautiful long Praśasti (panegyric) praising the brothers for their donation. It seems to have been incised on a slab of stone in the walls of that temple. The Śakunikā Vihāra has been turned into a mosque but the Praśasti has been saved for us through the copy preserved at the end of the Ms. of Hammiramadamardana. The donation seems to have further actuated the author to compose the present drama to glorify the two brothers and their lord Viradhavala.

Our author need not be confounded with Jayasinha Sūri of Kṛṣṇarshi Gachchha, pupil of Mahendra and the author of the commentary on the Nyāyasāra and of Kumarapāla Charitra composed in 1365 A. D.

The Date of the Drama.—The exact date of the composition of the drama cannot be fixed, but it must be put after Samvat 1276, the beginning of Vastupāla ministry and before Samvat 1286, the date of the present Ms.

The Ms. Material.—The present edition is based on two Mss. of the drama—(1) palm leaf and (2) paper Ms. The palm leaf Ms. is preserved very zealously in the famous Bhandar in the fort at Jaisalmere. The other Ms. belongs to the Bhandar of the Vādi Pārśvanātha's temple at Pattan and is, as in the case of many other of that Bhandar, a 'first copy' of a 'first copy'. The palm leaf Ms. The palm leaf has 90 folios 1—90. (2) Paper Ms. One leaf seems to be missing at the end as the Stutikāvyas are not complete. The Ms. is well preserved but some letters here and there and one whole side

of a leaf are obliterated and it would have been very difficult to edit from this Ms. alone without the help of the paper Ms. The paper Ms. consists of 20 leaves—(1) *Hamīramadāmardana* 1-15 a. (2) *Prāśasti* 15b-18a. (3) *Stutikāvyas* 18b-20a. The paper Ms. seems to have been copied under the orders of Jinabhadra Śūri from the original palm leaf Ms. about Samvat 1480-1490 when copies of other works of the palm leaf Mss. removed by him to Jaisalmere were taken to Pattan. The present edition was undertaken only on the strength of the paper Ms. and the first form was even struck off. But in the meanwhile I had to go to examine the Jaisalmere Bhandars. Further printing of the work was, therefore, stopped, and when I went to Jaisalmere in October 1916, I carefully revised the press-copy with the help of the original palm leaf and paper Mss. Otherwise there would have remained many doubtful passages and mistakes particularly in the *Prākṛta* portion.

Analysis of the Play.—The play consists of five acts. It opens with a salutation to the Eternal Lustre. Then follows a dialogue between the stage manager and the actor. Jayantasinha, son of Vastupāla, has ordered the performance of a play with nine sentiments on the occasion of the festival of the procession of God Bhīmeśvara at Cambay. The *Hamīramadāmardana*, composed by Jayasinha Śūri, pupil of Vira Śūri of Broach, is decided to be acted on the occasion. The prelude being over, Viradhavala and Tejahpāla enter the stage. Viradhavala praises his minister Vastupāla for his unique statesmanship. He remembers how Vastupāla had brought about friendship with Śrī Sinha, ruler of Broach, who was formerly an enemy when he was afraid of the march of Sinha and the hopes of his getting help from the king of Malva were slackened. Tejahpāla replies that it was only due to the heroism of the lord that the intellect and tact of the ministers are successful. Viradhavala replies that he should not obscure his true description of the minister's tact by his over-praising his lord. Viradhavala then goes on to describe how Vastupāla had on former occasions foiled Sangrāmasinha, nephew of Sinha, the lord of Lāṭadeśa and son of Sindhurāja, who had, remembering the enmity with his father, called in aid the army of Simhana in his attempt to attack his rear. Even now the situation is serious. On one side Sinhana encouraged by Sangrāmasinha is ready for march with his army. On the other side the Turushka warrior with a large cavalry, and the mighty-armed king of Malva too have marched. This compact of enemies from all sides can be scattered only if Vastupāla's intellect comes to help. Vastupāla now enters and begins to praise the enthusiasm which Lāvanyasinha, Tejahpāla's son, is displaying in state matters. He tells how some spies employed by Lāvanyasinha without the knowledge of war-officers are roaming all throughout the country and kings play as puppets in their hands. Viradhavala congratulates himself on this good fortune. Vastupāla and Tejahpāla, then, begin to praise the king, the latter specially referring to his feats of valour on the battle-field

of Panchagrāma Viradhavala then tells of his intended march against the Turushka warrior Hammira Vastupāla warns him against the dangers of a hand to hand fight and of pursuing the enemy too far He, then, advises Viradhavala to start immediately and win over to his side the Mārvar kings before they join the approaching lord of the Mlechchhas

Act II —Lāvanyasinha enters He tells how the Marvar kings, Soma sinha, Udayasinha and Dhāravarsha, on account of the quick march of Viradhavala arranged by his uncle, joined of their own accord the army and Bhāmasinha of Surāshtrā has quickly come to help The king Vikramāditya and Sahajapāla, who had once formed a close coalition but were put at variance at the time of Sinhana's attack, have also come vying with each other to please Viradhavala Armies of other small chiefs, too, have also come up Thus has borne fruit the desire fulfilling herb in the form of the intellect of Vastupāla The spy Nipunaka, then, enters and begins to relate how he has been able to effect a split between Sangrāmasinha and Sinhana He (Nipunaka) went to the camp of Sinhana His younger brother Suvega, who was, as previously arranged serving under guise of the horse keeper of Devapāla of Malva, stole away his best horse and gave it to Sangrāmasinha, who was leading the army of Sinhana Nipunaka then goes on to tell that he, too, entered the camp of Sinhana saying that he was the spy Suchanta, who was deputed to watch the movements of the Gurjara king He then told the king how the boundaries of the Gurjara kingdom were ravaged by the marches of the army of Hammira, that King Viradhavala had proceeded against him with forced marches and that there will be a fight within a week or so Sinhana was delighted to hear this and intended to march over Gujarat but Nipunaka advised him that it would be easy to inflict a defeat on Viradhavala after the ranks of his army have been thinned in the battle with Hammira, and that he should, therefore, divert himself for the time being in the forests of the Tapti, on the bifurcation of the roads leading to Malva and Gujarat Sinhana approved of this and encamped in the forest of the Tapti Suvega under the guise of a Tāpasa came there and Sinhana went to pay him his obeisance but in the meanwhile Suvega ran away This created suspicion and he was caught by the king's soldiers He was brought before the king and a letter addressed to Sangrāmasinha was found from his matted hair It was mentioned in the letter that a horse marked with the name of Devapāla was sent as present to Sangrāmasinha by the Mālava king and that the former remembering the murder of his father should draw his sword against Sinhana when the Mālava king attacked Sinhana on his entering Gujarat Sinhana asked Nipunaka to ascertain the fact about the horse Nipunaka informed Sangrāmasinha through Suvega that the king was angry with him Sangrāmasinha, thus frightened, fled away Here ends the prelude Vatsupāla then enters the stage and begins to describe the bright fame of his lord His spy Kūśalaka then enters and informs

how Sangramasinha, seceded from Sinhana through Vastupāla's intellect, is proceeding to besiege Cambay Vastupāla gives orders for the mobilization of the army for the protection of Cambay and calls Sangrāmasinha's minister Bhuvanaka before him Bhuvanaka tells that his master is marching to the help of Viradhavala Bhuvanaka is then dismissed Nipunaka tells Vastupāla that he left Sangrāmasinha ready to cross the river Mahi Vastupāla, after making arrangements for the protection of Dholka, proceeds to Cambay

Act III—Viradhavala and Tejapāla enter It is nearly the outbreak of dawn Viradhavala goes on to describe the setting of the moon, and says that the hostilities with the mighty end only in serious troubles Viradhavala is anxious to get the news about Hammira, who was to begin hostilities against the Mewar king Jayatala, who priding himself on the strength of his sword had not joined him Then enters the spy Kamalaka and tells how the whole Mewar was burnt by the soldiers of the enemy and how the people were killed with dismay by the entrance of ruthless Mlechchha warriors in the capital Viradhavala asks if Jayatala fought furiously against the enemy Kamalaka with a smile tells that he sees others like himself just as a child on a seesaw sees others revolving like himself Kamalaka, then, goes on to relate how there came forward no Kshatriya to their rescue The people through terror preferred dying at their own hands Some fell into wells, some set fire to their houses and burnt themselves, some hanged themselves, while others filled with anger fell on the enemy Kamalaka, who was there in the guise of a Turushka moved by the screams of the children, whom the cruel soldiers had begun to murder, at once cried out 'Fly away, fly away, Viradhavala is coming to the rescue of the people' Hearing this the Turushka warriors fled away and the people began to look eagerly in all the directions, where Viradhavala was Kamalaka then, removed his guise and told them that Viradhavala was fast approaching The people encouraged by him pursued the enemies who ran away through fear of Viradhavala Viradhavala ascribes all this to the intellect of Vastupāla and says that it is through his plans that he has been able to conquer all his enemies except the Mlechchhas Tejapāla tells him not to worry himself about Hammira, as Vastupāla has laid out plans for his discomfiture too Viradhavala then marches to win over the allied kings

Act IV—Two spies Kuvalayaka and Sighraka in the guise of Gurus shkas enter Sighraka begins to praise the policy of Tejapāla, which is purified by that of Vastupāla and has scattered the whole circle of enemies Sighraka then tells Kuvalayaka how he was sent by Tejapāla to the Khaliph of Bagdad, the overlord of all the Mlechcha tribes as a messenger came from Khapparkhana and told him that Milachchhrikāra through arrogance did not obey his orders On hearing this the Khaliph sent him with an order to Khapparkhan to send Milachchhrikāra to him in

chains. Seeing this order Khappara Khan marched over the territories of Milāchchhrikāra. He acted as a secret spy of the son of Milāchchhrikāra and informed him about this march and his son was sent to him to take this news to Milāchchhrikāra. Kuvalayaka also tells how he also won over the Gurjara chiefs Gulavāla, Pratapsinha &c. by telling them that Viradhavala will give them the whole country of Turushkas when they are killed in battle. The whole circle of the enemy is thus shattered. Both of them depart to do their work. Here ends the interlude. Then enters Milāchchhrikāra troubled with feelings of anxiety, anger, grief and shame, with his minister Gori Isaph. Milāchchhrikāra then tells the country of Mathurā has been run over by the forces of Khappara Khan, who, taking advantage of his encounter with the enemy, is marching against him. The king of Gujarat, too, knowing the march of Khappara Khan is proceeding to meet him. He tells his minister that he has sent his two preceptors Radī and Kādī for the pacification of the anger of the Khalīf and asks his advice for further steps. The minister advises a retreat in order to protect his own country from Khappara Khan. Milāchchhrikāra is much enraged at this advice and says—"Let my country go into the mouth of the devil. Let my son even meet a sudden death. I do not care for this." Then a noise of the march of an army is heard. It is of the army of Viradhavala whose soldiers fall upon the army of Milāchchhrikāra and search for Milāchchhrikāra and his minister. Then suddenly the voice of Viradhavala is heard and both of them fly away. Viradhavala enters with his bard who praises him for his valour. Viradhavala is disappointed to find that the enemy has slipped out of his hands. The bard is then dismissed and Tejahpala is called in. Tejahpala enters praising the valour of Viradhavala. Viradhavala then tells that the enemy has fled away from his hands but will not go from the plans laid out by Vastupāla and then goes on to praise the intellect of Vastupāla.

Act V The chamberlain enters musing on his old age and thinking out means for diverting queen Jayataladevi, who is in a forlorn condition on account of the long separation from her lord Viradhavala. He hears the voice telling that Viradhavala returns to Dholka with his heart filled with joy by the flight of Hammīra. Then enter Viradhavala and Tejahpāla describing the places coming on their way to Dholka. After passing over Mount Abu the seat of God Achalesvara, the Vasishthāsrama and the ascetics living there, Chandrāvati, the capital of the Parmara kings, the sacred river Sarasvati and the temple of Bhadramahālāla on it, Anhilavāda the capital of the Gurjara kings, Kārāvati on the banks of the Sabarmati held by Lavanyaprasād, they reach Dholka. Viradhavala alights in the pleasure garden of his queen, while Tejahpāla enters the city in order to make preparations for the entry of the king. Viradhavala meets his queen Jayataladevi, pining through his separation. Vastupāla and Tejahpāla enter suddenly to receive the king.

Tejapāla tells Vastupāla that during his absence he consulted Yasovira, son of Udayana and the minister of Udayasinha. Vastupāla replies that it was well done, as they regarded Yasovira like their elder brother Malladeva. Vastupāla seeing the king, alights from the horse and while going to make obeisance is embraced by the king. Viradhavala tells how he can pay the debt of Madanadevi who nourished him in his infancy, of Lavanaprasāda who maintained him in his youth, and of Vastupala whose intellect accomplished the stability of his kingdom. It is merely through his intellect which brought his heroism to a higher pitch that the Hammira, the crest of the circle of devils is so much frightened that he now does not again proceed against him. Vastupāla then, further informs him that the true preceptors of Milachchhrikāra, Radī and Kādī were coming in a ship with their chief officer Vayradin getting from the Khaliph the favour of establishing a kingdom. He got this news from his secret spies and sent at once ships with warriors for their capture. They were captured and kept in Cambay. Milachchhrikāra often sent his ministers for their release. This has resulted in a life long peace with him. All then enter the city. The city is decorated, the people garlanded and the ladies are dancing. Coming to the palace, Viradhavala at once enters the temple of Siva, whom he begins to praise with much devotion. Pleased with his devotion the God appears in person and tells him to ask boons. Viradhavala says that he has already got through his favour the wonder working ministers Vastupāla and Tejapāla, his fame and glory are vying with the moon and even his enemies are vying with each other in offering their services to him. Still he would ask that there may be plenty of rains and crops, there may arise many kings who may achieve glorious conquests, the learned may take themselves to poetry and good men may incessantly do pious deeds.

After the end of the drama the poet has added two poems telling us this attempt of his is as useless as that of besmearing the moon with sandal paste, throwing of milk in a pool of nectar and perfuming of flowers. The drama offered is sent to him by the Goddess of Learning Herself.

The Vastupāla Tejapāla Prasasti. The Prasasti seems to have been inscribed on a slab of stone in the Śakunīkāvihāra in order to commemorate the gifts of Tejapāla to the temple. The Prasasti begins with a salutation to Munisuvrata and Sudarśanā and then goes on to describe the genealogy of the Chaulukyas from Mūlarāja forward to Viradhavala. Mūlarāja humbled the king of Kachchha and put to agitation the King of Sindhu. Thirty six kings came to wait on him daily. Chāmundarāja decorated the earth with the heads of enemy princes. His sword is compared to the well of the Goddess Harasiddhi, where the ruthless enemies, prepared for death, earned fame by pouring their blood. Of Bhimadeva, it is said that it was proper that on his attack the Goddess of Wealth left the heart, the Goddess of learning the

mouth, and the sword the hand of Bhoja. Jayasinha's victory over the Málava King is referred to. Kumárapála adopted Jainism, overcame Arṇorāja with arrows, took Konkaṇa, enhanced the glory of Śiva and stopped the practice of confiscating the wealth of those who died heirless. The child Málarāja fighting in the battlefield uprooted the enemies. Bhīmadeva was very charitable. He made Lāvanyaprasāda son of Arṇorāja, who has made enterprising in battles, his regent to revive the glory of his Kingdom. The poet then goes on to praise Lāvanyaprasāda's son Viradhavala. Viradhavala requested King Bhīma to give him some good minister. King Bhīma, therefore, told him—"There flourished Chandapa of the Porwad clan, foremost among ministers, who was as it were, the ornament of the capital of Gujarat. The mighty plan of his intellect fulfilled the desires of the kings of Gujarat. His son Chandaprasāda is described as the favour of the Goddess of Learning. His fame extended to the three worlds. His son Soma was, as it were, a clear mirror of the council of Siddharāja. He believed in no God except Jina, no preceptor except Haribhadra and no lord except Siddharāja. He had through his wife Sita a son named Aśvarāja, who was much devoted to his mother. He has a son named Malladeva. His two younger brothers Vastupála and Tejahpála are working as my ministers. I shall give them to you as a matter of friendship." Bhīma, thus, gave to Viradhavala these two brothers like his dear wealth. Vastupála overcame the army of Sinhāṇa with the valour of his hands. He erected an Indramandapa before the God Rābha on Mt. Śātrunjaya with the temples of Pārśvanātha and Neminātha on both the sides, a toraṇa on the temple on mt. Śātrunjaya, a lake in Pālītāna and Drkapāleka. He also built the temple of Nābehya and Pārśva in the temple of Neminātha and also restored the temple of Nābhaya-Neminātha and Stambhaneśa. He built many other temples, wells, tanks, resting houses for yatis, gardens and places for drinking water and supplied golden staffs to many temples. Vastupála consecrated the images of Pārśvanātha and Vira in the Śakunikāvihāra at Broach. Tejahpála once told his brother that Jayasinha Śūri had shown him, when he had been on a pilgrimage to Broach, twenty-five devakulikās without golden staffs, and asked his permission to supply them. Vastupála granted the request and Tejahpála supplied twenty-five golden staffs. The poet then goes on to praise the brothers for this gift.

The Sukritakirtikāllolīni.—This is a Praśasti composed by Udayaprabha Śūri the religious preceptor of Vastupála. As its name implies it is an eulogy of the pious deeds and the glory of the two brothers Vastupála and Tejahpála. It seems to have been composed on the occasion of Vastupála's pilgrimage to Śātrunjaya and he inscribed the Praśasti on a slab of stone in the Indra-Mandapa erected by him. Notwithstanding its high poetic merits, the Praśasti is very important for its historical value. Like the Sukṛtasankīrtana

of Ansinha it gives the genealogy of Vastupāla and describes both the Chapot-kata and the Chalukya kings. The other important works of our author are Dharmābhyudaya or Sanghādhipaticchantra mahākavya composed on the occasion of Vastupāla's pilgrimage, Ārambha Siddhi a work on Jyotisha and Upadesamāla Karmikā a commentary on the Upadesamāla composed in Samvat 1299.

Summary of the Historical Events Mentioned in the Sukrtakirtukal

lolini—After offering salutation to the Jinas and the Goddess of learning, the poet begins to describe the kings of Gujarat. There arose some heroic warrior from the forest, King Vanarāja by name, conquered by whose glory even in his infancy the sun did not remove the shade of the tree to which his swing was tied. He, both a king (also moon) and a hero (also the Sun) with his increasing glory in the west, fulfilled the vow of the King of Kanoj, who was collecting the revenues of Gujarat through his daughter vowing that there would be government in the country when the Sun and the Moon ever rose in the west. He built a new capital named Anahilapātaka and a temple named Pauchāsara. Yogaraja Ratnāditya, Vainsinha, Kshemarāja, Chāmundarāja, Āhada, and Bhūbhata lord of Pahlā successively succeed him. Then came to the throne his sister's son Mūlarāja who built the temple of Tripurusha prāsāda and defeated Laksha, King of Sindhu. Vallabharāja's victory over the Malava king and his appellation of Jagatjhampana are noted. Jayasinha's killing of Barbara in the precincts of the towns is extolled. Kumārapāla conquered Arnorāja the king of Jāngala, the king of Konkan and built temples on mountain. Mularāja took tribute from Hammira (Amin of Sindh) and defeated Hamir (Amir of Sindh?) and defeated the Turushkas. His brother Bhūma, who succeeded him, was very charitable. Considering that Arnorāja son of Dhavala, the chief of Bhūmapālī, who was an object of Kumārapāla's favour, made him king, Bhūma entrusted his kingdom to Lavanaprasāda, son of Arnorāja who killed in battle the kings of *Naddul* and Chandrāvati. The poet, then, goes on to eulogise the glory and heroism of Lavanaprasāda and his son Viradhavala. Viradhavala once asked him that in the Prāgvāta clan there flourished one Chandapa. His son was Chandaprasāda. His wife Jayasri was much devoted to the worship of the Jinas. They had two sons, Sūra and Soma who acknowledged no God except Jina and no lord except Siddharāja. Soma's wife was Sita. Through her he got a son named Āsarāja. His wife was Kumāradevi. They had four sons and seven daughters. Of the four sons Lavanānga (Luniga) died in infancy. His younger brother was Malladevi. His younger brother Vastupala is endowed with great intellect and his next younger brother is Tejahpāla who appreciates literary works and is charitable. His intellect, subverting the schemes of enemy kings, leads to the advance of the kings whom he serves. The councillors told him to make him the chief of the ministers. The poet then praises Tejahpāla and

his elder brother who protects the State when Viradhavala was out on expeditions and routed Śankha alias Sangrāmasinha, son of Sindhurāja. The pilgrimage of Vastupāla is then described. It was customary for the pilgrims to give something out of courtesy to the Tāpasas of Mt. Girnar. This was, in course of time, made as a tax on pilgrims by them. Hearing this Tejahpāla called the Tāpasas and giving them 2500 drammas got this tax removed. Bhīmasinha, the king of Sorath, gave up the tax on the Jain temples for the religious merits of his parents but Tejahpāla gave him a sum of 500 for the protection of the Tirtha. The poet, then, gives the lineage of the spiritual preceptor of the brothers. There was in the Nāgendragaccha, Mahendrasūri, well read in all the scriptures. His pupil was Śāntisūri. His two pupils Ānandachandrasūri and Amarachandra Sūri were known as tiger-cubs in dialectics. Haribhadra Sūri succeeded them. After him came Vijayasena Sūri. Through his religious lectures the brothers began to build a series of religious places—Indramandapa with temples of Stambhanapārśvanātha and Neminātha of Mt. Girnar by the sides of the temple of Ādinātha on Mt. Śatrunjaya with images of their ancestors. Behind the image of Ādinātha he erected a Prsthaputa of gold and in the front an image representing Mahāvira at Sachor. He also dug a tank in Palitāna. He built at Dholka a temple on the model of the temple on the Śatrunjaya and the Panchāsara temple in the Capital of Gujarat. He built the temple of Aśvavatāra and consecrated therein the image of Munisuvrata and a prapa in the village of Ankavilaya, which was given over by royal order to the temple on mt. Śatrunjaya. He built many Pausadhā Śālās and restored the temple of Pārśvanātha at Stambhana (Skāmṇa near Umreth) and 19 golden capitals taken away by a general of the King of Mālva from the temple of Vaidyanātha at Dabhoi. There he raised images of Viradhavala and his wife Jayataladevi, of Malladeva, Tejahpāla and himself.

Sinhana the Yādava king and the Relations between the Yadava and Gurjara Empires.—Singhāṇa or Sinhaṇa was the Yādava king of Devagiri, who ruled from A. D. 1169 to 1247. The kingdoms of Gujarat and Devagiri were neighbours. The powerful Yadava king taking advantage of King Bhīma invaded the southern frontier of the Gurjara empire which lay adjacent to their territories. It is not certain how many attacks were made. The "Kirtikaumudī" tells of one attack of Sinhaṇa as far as the banks of the Narbudā when Lavanaprasāda and Viradhavala were engaged in putting down the rebellion of the Marvar kings. The Hammiramadamardana says that at this time he was invited by Śankha. The same drama relates another invasion of Sinhaṇa as far as the banks of the Tapti, when Viradhavala was engaged in repulsing an attack of the Mahamodans. The Vasantavilāsa besides the invasion in the Kirtikaumudī, mentions another invasion as far as Broach, when Śankha was taken as a prisoner. The Lekhapanchāśikā gives an illustration of the form of a treaty or an alliance signed between Sinhana and

Viradhavala As the writer has in this work put Samvat 1288 throughout, it is to be considered as the date of making the collection and not that of the events. The date 1288 is thus not to be taken as the actual date of the treaty. If even such a treaty was signed, it was merely a truce because from the *Biruda* "the volcanic fire to day at the ocean of the army of Sinhana" of Visaladeva given in a grant of his reign dated Samvat 1317, it must be understood that Sinhaga might have once more attacked Gujarat in Visaladeva's time and might have been defeated by him. In an inscription at Ambem two invasions of Sinhaga over Gujarat are referred to. Herein a Brahman chief named Kolesvara is spoken of as having hurt the pride of the Gurjara prince and his son Rāma led, as a general of Sinhaga, an expedition of Gujarat. Rāma advanced upto the Narbada where a battle was fought and Rāma was killed. It appears from the *Prastāva* to the *Vratakhapda* of Hemādri that hostilities between the two empires continued even during the times of Sinhaga's successors. Later on we find the last of the Gurjara king Karana when defeated by Allaudin, taking refuge in the fort of Baglan, and planning a marriage of his daughter with Śankaradeva, son of Rāmadeva, successor of Malladeva.

From this it would appear that the kings of Devagiri and Gujarat were often at war with each other. Attracted by the internal mismanagement of the Gurjara empire, the Yādava kings ran over the territories of Gujarat adjoining their countries and at the best could reach as far as Broach. There they seem to have been checked and pitched battle took place. Sometimes the Yādava armies were repulsed and sometimes they have been propitiated with presents. Notwithstanding this there were times of truces and these peaceful times tended to a freer communication between the capitals of both the empires. Jahlaga the commander of troops and elephants of the Yādava king Krishna, has included in his work *Sāktimuktāvalī* the poems of many authors of Gujarat—Hemachandra, Siddharāja, Śrīpāla, Somaprabha, Vastupāla, Arasi Thakara, Vijayapāla etc.

The works composed at the capital of Gujarat also found their way in the capital of the Yādava king as is attested by the ms. of *Vardhamāna's* *Guparatanamahodadhī* written at Devagiri in Saka 1151 (1229 A. D.) in Sinhana's time. From the Jain works moreover, we find that many Jain merchants of the capital of Gujarat went to Devgiri on business and built temples there.

Sankha alias **Sangramasinha**—He is another prince frequently mentioned in the present drama. He is described as *Mandalesvara* and *Gurjaramahā-lhandamaṇḍalābhivā*. He was the son of *Sindhurāja*, brother of *Sinha* the king of *Lāṭadesa*. Sinhana, the Yādava king, frequently invaded the *Lata* desa the southern portion of the Gurjar empire and thus the main burden of the attacks fell on the king of Broach. Sankha led the *Lāta* army against the forces of Sinhana, which had come up to the banks of the *Narbada* and

was successful in repulsing the hostile attacks. The Vasantavilāsa informs us that Sankha was once taken prisoner and was shackled in the jail of the Yādava king. Though attacked on one side by the sons of Arnorāja (Lavana-prasāda and Viradhavala) the brave warrior Śankha, making the Mālava king to interfere, repulsed an attack of the Yādava army which had been attracted by the conflict. Images of twelve kings were tied to his feet. At the time of the invasion of Hammīra, he joined the army of Sindhana but was separated through the plans of Vastupāla. He then attacked Cambay. Lāta was under the control of the Gūjjara kings. We find that *Governors were sent to Broach by them. But during Bhūma's time Mandalesvaras of Broach raised their heads and tried to become independent, but they seem to have been suppressed by Viradhavala as we find from the colophon of a palm-leaf ms. that Lavānya-sinha, son of Tejapāla, high minister of Viradhavala and Visāladeva, was the governor of Broach in Samvat 1296. The princes of Broach were of the Chāhamāna clan, and as late as Sam. 1533 we find that there were municipalities of the Chāhamānas in the Lātadeśa.* The other works, Kirtikaumud and Vasantavilāsa, written by contemporary poets, give the same account. The later writers, however, have made some confusion in this matter. The Prabandhachintāmaṇi tells that Vastupāla had a quarrel with the sea-merchant, Said, who called in his help Mahāsādhanika Śankha, from Broach. The Prabandhakosa and Jinaharsha's Vastupālachantra give the names of the merchant sailor as Sadika and Śankha chief of the port of Vadva which is some five miles from Bhavnagar. The cause of the quarrel is given as the insult given by Sadika to Vastupāla in disregarding his authority.

श्रीजयसिंहसूरिविरचितं
हस्मीरमदमर्दनम्

प्रथमोऽङ्कः

रोहन्मोहतमोहतिव्यतिकरप्रस्तारसारस्वतं
ध्येयं ब्रह्महरीश्वरप्रभृतिभिर्ज्योतिर्जयत्यव्ययम् ।
यस्मिन्नद्भुतशूरमण्डलसमुद्भूताखिलोकीगृह-
क्रोडोदीपनदीपिकास्तृणलवायन्ते प्रतापोर्मयः ॥ १ ॥
(नान्यन्ते)

सूत्रधारः—अहो ! महोदधिसुखमुखरलहरीमधुराधरपानमहमहनीयम-
ह्रीसरिन्मुखमण्डनदक्षिणकुण्डलापितस्तम्भतीर्थनगरीगरीयोरत्नाङ्कुरस्य त्रि-
भुवनविभुविनन्नमौलिमुकुटमणिकिरणघोरणीर्घातचरणारविन्दस्य घृन्दारकटु-
न्दविक्रमचमत्कृतिपरिपाकलुण्ठाकटुष्टदनुतनुजविजयश्रीभीमस्य श्रीभीमेश्व-
रस्य यात्रायां, सकलकविकुलकवित्वरसरहस्यनिस्यन्दवशंवदहृदयेन निखिल-
खलदलनविदितमहोदयेन समस्तसचिववास्तांप्पतिश्रीवस्तुपालकुलकाननके-
लिसिंहेन श्रीमता जयन्तसिंहेन समादिष्टोऽस्मि, यदिह बहुभिरपि बहुदेशा-
भ्युपेतैर्भयानकमयान्येव प्रकरणानि प्रपश्यद्भिरनेकशः कुशीलवसार्थः कदधि-
तोऽयं लोकाः, तदधुना मधुरितनवरसवन्यप्रसरवन्धुरं कमपि प्रवन्यमभिनय-
द्यभ्युपनय पुनरपि प्रमोदपदवीं सभासद् इति । तदहमिदानीमाह्वय पर्यालो-
चयामि प्रियवयस्यमिति ।

(नेष्ट्याभिमुखम्) अये इत ग्याभिवर्त्तते प्रियवयस्यः ।

(ततः प्ररिगति नटः)

सूत्रधारः—मारिप ! अहमितः । इत इतो भवान् ।

नटः—(उपसृत्य) आर्य ! कुतश्चिन्ताक्षोभवन् इव भवन्तः ।

सूत्रधारः—कं प्रत्यन्वपुरीकृत्य लसत्तरसोऽञ्जलम् ।

भयानकरमोहिप्रांस्तोपयिष्ये सभासदः ॥ २ ॥

नटः—प्रेमस्थेमचिरुम्पदम्पतिमनोऽन्योन्यानुयेगप्रभो-

द्भासां वन्यरसां नयोदसुमुग्धासदधूपमोऽर्थागमः ।

यन्कात्रेषु पदं च चञ्चनि निरायानप्रियालोकर-

प्रोतिस्फोतवधूविलोचनचिभायिशाचविगागुरुः ॥ ३ ॥

अरिकरिजयसिंहः क्षमापतिर्यत्र नेता

नवरसनवदुग्धाम्भोधिचिष्णुः कविश्च ।

कमपि तमुपनीय श्लाघ्यग्रन्थं प्रग्रन्थं

स्वयमभिनयदक्ष प्रीणयामुं समाजम् ॥ ४ ॥

सूत्रधारः—(सचमकागमितम्) अये ! ईदृग्विधमधुमधुरगुणग्रामराम-

णीपकालुचिद्धप्रग्रन्थप्रस्तुतिषु जयसिंह इत्यक्षराणि श्रवणदोलायेलिभिरन्दो-
लयता भवताऽनुस्मारितोऽस्मि ।

सूरिः श्रीवीरसूरिर्भृगुमुनिनगरोरुणपूरारविन्द-

प्रापः श्रीसुव्रताद्विदितयमधुकरः श्रेयसां भूः पराऽभूत् ।

हारा भेजुर्जनानामुरसि सरसपत्सृफितपीयूषपान-

प्रागल्भ्यप्रदकर्णाञ्जलियुगलगलद्विन्दुवृन्दानुवादम् ॥ ५ ॥

तचरणपरिचरणरोचमानमानसः प्रतिकृषिमानसमुद्रलोपलोपासुद्रापतिः

सिनाम्बरमुनिशतसेच्यमानपदपद्मो निम्बद्वयविद्याविद्योतितसमग्रदिग्जयश्रीः
श्रीजयसिंहनामा कविरस्ति ।

वासान्भोजसमुद्भवैर्मधुलवैवेद्या व्यधाद्यद्विरं

वाणी पाणिविलासपद्मजनितैस्तां सिञ्चतीवान्वहम् ।

हृद्यं पथमृतोमिसेकविकसत्कल्पट्टमस्वादत-

स्तदादाय नदन्ति नन्दनवनक्रीडापिकीजानयः ॥ ६ ॥

अस्ति तदानेनेन्दुकौमुदीसमुदपायमानम्, असमानलसन्नवरसातिपूरण-
परिगलितप्रत्यक्षनित्यन्दसुन्दरसुधाकुण्डमण्डितमहीमण्डलमूलं, दगूरसनाश्र-
वणरसनीर्यं, शरीरवदिव यशः चुलुम्बकुलकाननकल्पतरोः श्रीवीरधवलदे-
वस्य, सहृदयहृदयमुदामुद्धाटकं हम्मीरमदमर्दनं नाम नाटकम् । तदभिनयमानः
स्मयमानयामि सामाजिकान् ।

(विमृश्य सोढासम्) अहो ! महनीयमिदमस्मदीयं खलु निखिलमप्युत्तरो-
त्तरगुणोपनिषत्परिपदाराधकं साधनम् ।
तथाहि—

एते नाटककर्ममर्मसु नटाः प्रत्येकमुत्कर्षिणः
सभ्योऽयं च जयन्तसिंहसचिवश्चिद्रूपचूडामणिः ।
शौर्यश्रीसदनं च वीरधवलोऽधीशः कविश्चाद्भुत-
प्रज्ञः श्रीजयसिंहसरिरिति मे कोऽप्येव पुण्योदयः ॥ ७ ॥

नटः—नन्विदं वदामि कविरयं कथमिव त्रिभुवनभयनाङ्गणप्रगुणकीर्त्ति-
लतावितानच्छायाविष्टरनिविष्टष्टष्टविद्वज्जनमनःसम्भावनाभूयांस्यपि प्रथमपृथि-
वीपतिशतचरित्राणि परिभूय वर्त्तमानमानवाधिपतिचरितमुरीकृत्य च निचितसु-
धाकवचनाभिर्निजवचनरचनाभिरुचितज्ञचूडामणिः प्रबन्धममुमुनु सानुबन्धः ।

सूत्रधारः—अये ! न तावज्ज्ञानाति भवान् ! । यतः—
कैः कैर्नाम न रामराघवपृथापुत्रादिपृथ्वीभृतां
विद्वद्भिश्चरितानि तानि परितः सञ्चरितान्यादितः ।
एकत्रैव तदत्र वीरधवले तेषां गुणानुत्त्वणान्
पश्यन्नेव कवीन्दुरस्य चरितं सूक्तामृतैः सिञ्चति ॥ ८ ॥
(नेष्ट्ये गीयते)

हृयरापमंडलकरप्पसरो सरस्त सारही पुरओ ।
परिमिलियमलिणतमडलमलणो गरुजग्गओ जयइ ॥ ९ ॥

अये ! कथमारब्धमेव महोत्सवप्रवर्त्तकैर्नर्त्तकैः, यदियं श्रीवीरधवलदेवक्षि-
तिधवमूर्त्तप्रतापस्य मतिसंरम्भस्तम्भिनसकलरिपुराजकुलस्य प्रसृमरतेजस-
स्तेजःपालाग्रजन्मनः श्रीवीरधवलसचिवस्य प्रावेशिकी ध्रुवा । (पुरो निरूप्य सोत्साहम्)
अहो ! कथमिहैव महामन्त्रिणा तेजःपालेन सह किमपि मन्त्रयमाणाः श्रीवीर-
धवलदेवदृष्टपतिस्तिष्ठति । तदेहि, क्षितिपत्नीनामपदक्षीणं हि पाहुण्यम्, इत्या-
वामप्यनन्तरकरणीयोपकरणाय प्रगुणीभवाय इति ।

(निष्क्रान्तौ)

प्रस्तावना

१ हतगात्रमण्डलकरप्रमो सूरस्य मागधिः पुनतः ।

परिमिलितमलिनतमशुल्कमर्दनो शुद्धमागरकः भयति ॥

(ततः प्रविशति भद्रशीतोपविष्टः श्रीवीरधवलः पुरोनिविष्टतेजःपालश्च)

वीरधवलः—यच्चारप्रचयैः सहस्रनयनो यन्नीतिवाक्यैः सुधा-

हारो यज्जनितार्जुनैश्च कनकक्षोणीभृदोक्तःस्थितिः ।

ऐन्द्र्यं सोऽहमथाप येन च गुरुरायेण पुण्योदयः

शङ्के कोऽपि पुराकृतः स तनुमान्मे वस्तुपालः कृती ॥१०॥

(सविमर्शम्) अहो ! सहोत्थप्रतिभाप्रतिभासमानमानसस्य किं ब्रूमहेऽस्य

महेच्छस्य ।

यस्यैभिः शान्तदीप्तैरुपचयशुचिभिश्चन्द्रिकावर्मकल्पै-

र्धसङ्कल्पैरनल्पैरमृतभरमहातापवृष्टिप्रकृष्टैः ।

सोऽहं लब्धप्रभावः सततसमुदयन्मण्डलाभोगराजी

राजा शूरश्च जातः कुवलयकमलामोदरोचिष्णुरोचिः ॥ ११ ॥

(सोत्कर्षं च) मम बलमे अपि प्रभृतसाहस्यो मन्मनोवशीकरणकर्म-

कर्मठाया यदुक्तमन्त्रशक्तैर्मुखनिरीक्षणेनैव प्रतिक्षणमवाप्य क्षणमेते मां निपेवेते । (सप्रमोदालुरागम्) नूनमनूनमतेरस्य सचिवपतेरुपमानदानव्यावर्णेन यशःक्षीरार्णवेऽपि जन्मापूर्वं पङ्कारोपणमपि स्यात् । यतः—

देवेन्द्रः पततापि मन्त्रितगुरुस्ताक्ष्येण जिग्ये पुरा

शुके सत्यपि तत्र मन्त्रिणि बिलं निन्ये बलिं वामनः ।

शत्रूनुत्पततोऽपि तुङ्गिमकलाभाजोऽपि जित्वा पुन-

न्यश्चक्रे कति नाहमत्र सचिवे श्रीवस्तुपाले सति ॥ १२ ॥

(सविस्मयस्मितम्) सखे तेजःपाल ! अस्य महामात्यमौलिमाणिक्यस्य

मत्सुधासञ्जीवितचाणक्यस्य तन्नीतिचातुरीचरितं वज्रसदृशि समुत्कीर्ण-
मिव वर्त्तते मन्मनसि । यस्तदा—

दूराकृष्टप्रकृष्टोत्तरलयदुमहीपालसेनाभयार्त्त-

ग्रस्तश्रीमालवोर्योधवशिथिलसुहृद्यक्रसाहाय्यशक्तिः ।

श्रीसिंहोऽनेन निन्ये मयि कृत्नकरिपुर्लोददेशाधिनाथः

प्रज्ञासमृत्कतेजस्तृणगणिजगच्चक्रवालोऽपि मैत्रीम् ॥ १३ ॥

तेजःपालः—देव त्रिविक्रमविक्रम ! पतिप्रतापतपनातपं विना कदा-

चिदपि विपुलशान्त्रामृतसिक्तेष्वपि न प्ररोहन्ति मतिप्रतानिन्यः सचिवहृदया-
लवालबलयेषु ।

यन्मुञ्चन्त्यमृतानि चन्द्रदृषदो वह्निं च सूर्योपलाः
सर्वोऽप्येष विभावरीविभुविभायीशप्रभावोदयः ।
मन्त्रीन्द्रस्य फलन्ति यन्मतिलताश्चिन्तानुरूपं फलं
किञ्चित्प्रौढतमप्रतापवसतेरेतद्विभोर्वैभवम् ॥ १४ ॥

किञ्च । क्षत्रस्याग्रेरपि महः सहजं परदाहकृन्निमित्तमात्रं, मन्त्रीन्द्रा
मग्नश्च तदुन्नतौ । (सोच्छ्वासं च) देव ! सङ्गद्वनमनःसङ्गमिनविक्रमचमत्कृतेस्तव
चरितामृतरसमनिशं रसयता न तृप्यतेऽस्मन्मनसा ।

श्रुत्वा घनरवमिव तव गलगर्जितमूर्जितं निरुद्धनभः ।
इह मण्डलेशगोपीगोविन्दस्त्वदसिसागरेऽमज्जत् ॥ १५ ॥

(सप्रकर्षं च) तद्वाहवो तव सुधाविवरात्तमार्गै-
स्त्वत्खङ्गभिन्नरिपुकुञ्जरकुम्भरत्नैः ।

पातालमूलतिमिराण्यपि युद्धदक्ष
नक्षत्रमण्डलमवापुरलब्धपूर्वम् ॥ १६ ॥

किमेकमेकरसनया रसयामि तव विक्रमोत्कर्षम् ।
नीचैःकृत्य प्रसादं मदनविजयिनो विप्रहृष्टाङ्गनानां
न्यकृत्याशीर्वचांसि प्रतिपदमधरीकृत्य घाञ्छामपि स्वाम् ।
मन्त्रीन्द्राणां च नीतिप्रचयमनुचरीकृत्य नित्यं तवेदं
स्वामिन्नैश्वर्यमूर्जस्वलमजनि भुजाविक्रमैरक्रमेण ॥ १७ ॥

वीरधवलः—(सखिलक्षमितम्) सखे चण्डपकुलमण्डन ! मदुक्तां सचि-
वेशचरितकथनयथातथोक्तिं मद्दर्शनमयीभिरत्युक्तिभिरभिभवितुमुद्यतोऽसि ।
(सचमत्कारशिरःकम्पम्) अहो ! महामात्यशक्रस्य विक्रमविक्रीडितमपि कम्पित-
सुरासुरशिरःशेखरम् । यतस्तदा मयि मन्त्रेन्द्रनिग्रहविग्रहव्यप्रेतत्पितृवै-
रमनुस्मरतः स्मरारिपीरूपस्य सिन्धुराजननुजन्मनो लाट्टदेशाधिपसिद्धान्तृत्यस्य
समाकृष्टसिंहनसेनापतिनतेः सद्भामसिंहस्य मत्पार्ष्णिग्राहसाहसिकमनसो
ऽनुधावतः कुधावना तेन युद्धसमयेन स्थलिनमरच्यत सचिवचाणक्येन ।

(सोऽलसहासम्) कोपाकुलेऽस्मिन् सचिये न शम्ना-
भ्यासो रिपूणां फलदस्तदाऽमृतम् ।
तेषां क्षणादाह्नवाहवेगा-
भ्यासस्तु सद्यःफलदो वनूय ॥ १८ ॥

अधुना तु सचिवपतिरचितपराभवप्रज्वलितपूर्वविरोधेन सैन्धुराजिना जनितोत्साहोऽस्मान्प्रति प्रयाणकाय प्रगुणीवभूव बलाम्बुधिमग्नानेकभूभृदाभोगः श्रीसिंहनभूपतिः । इतस्तु विस्तीर्णतरतुरगचमूचलनचलदचलाचक्रस्तुरूपकवीरोऽपि प्रयाणकमकार्षीत् । इतस्तु दुस्तरतरतेजोदवानलज्वलत्सकलरिपुकुलः कुलिशकेतुकृतूहलोज्ज्वलभुजबलो मालवमहीन्दुरप्यकृत प्रयाणोपक्रमम्, इत्यस्माकमाकस्मिकः सर्वतोऽपि सङ्कटसङ्घट्टः । तदेतद्विघटनभट्टी मत्प्रमोदनादिकानटी विजयपरिभोगसम्मुखी यदि श्रीवस्तुपालस्यैव शेमुपी । (पुरोज्ज्वलोक्य) अये ! किमयमित एवाभिवर्त्तते सचिवचूडामणिर्वस्तुपालः ।

(ततः प्रविशति श्रीवस्तुपालः)

वस्तुपालः—(कतिचित्पदानि दत्त्वा सरोमाञ्चम्)

एते तातस्य शास्त्रप्रसरसुरगुरोरश्वराजस्य शिक्षा-
क्षीराभ्योघेस्तरङ्गा इव विमलरुचो मन्मनीपाविशेषाः ।

उल्लासं किञ्चिदुच्चैर्दधति वसुमतीभर्तुरस्य प्रतापे

वीरस्य ग्रीष्मभीष्मे लसदसुखदवष्टुष्टभूभृत्कुटुम्बे ॥ १९ ॥ +

(पुरो निरूप्य सप्रमोदम्) किमयमिहैव विनयविनतमौलिना तेजःपालेन प-
रिचर्यमाणचरणोपान्तो महाराजः श्रीवीरधवलदेवः । (इत्युपगृह्य प्रणमति)

वीरधवलः—महामात्य ! इहास्यताम् (इति पादपीठं दर्शयति)

वस्तुपालः—(उपविश्य विहस्य च) अहो ! महोत्साहस्य तेजःपालतनु-
जन्मनो लावण्यसिंहस्य कियदनालस्यं राजकार्येषु ।

वीरधवलः—कथमिदम् ? ।

वस्तुपालः—तेन हि मदाज्ञायशेन सन्धिविग्रहिकस्याप्यविदिताः केऽपि स्वकीया गूढप्रणिधयः प्रयुक्ता विश्वेषामपि विश्वम्भरापतीनां सन्धिविग्रहव्या-
पारिणः सेचमानाः सततमस्मद्वितीर्णचित्तसुखिनो निरीहृतया हितविहिततद-
नेकप्रयोजनप्रकाशास्तत्र विश्वासपात्रीवभूयुः ।

वीरधवलः—(सोल्लासम्) ततस्ततः ।

वस्तुपालः—ततश्च । अमी तदाज्ञया तद्विश्वासगूढपुरुषीभूय देवस्य
हितमेवाचरन्तः सञ्चरन्ति निखिलेष्वपि राज्येषु । तदिदानीमस्मदादेश्यचारचक्षुषः

सर्वेऽपि राजानः क्रीडाकाष्ठकयन्त्रपुत्रका इव गुणप्रपञ्चेन यथा यथा सञ्चार्यन्ते
तथा तथा सञ्चरन्ति ।

वीरधवलः—(सरोमाञ्चं तेजःपाठं प्रति) सखे सोमान्वय ! पश्य ! पश्य !

महापयोधिरिव दुर्लङ्घ्योऽयं मम भाग्योदयः ।

श्रीवस्तुपालश्चित्तगूढमन्त्रस्फुरन्महावर्त्तविवर्तिताङ्गाः ।

उच्छ्वासमौन्नत्यभृतोऽपि यत्र कदापि न क्षोणिभृतो भजन्ते ॥ २० ॥

(सहर्षम्) विश्वालोकिवन्धनाय नयनीभूतैः प्रभृतैश्चरै-

रेवायं शृणुते समस्तभुवनोद्गीर्णं कथाप्रक्रमम् ।

एवं दृक्श्रवसामधीश्वर इव श्रीवस्तुपालः क्षितिं

धत्ते क्षमाभृदहं गरिष्ठकटकस्तङ्गारकारी पुनः ॥ २१ ॥

वस्तुपालः—(सञ्जारोपम्) देव महीचक्रसङ्कुन्दन ! मैवं वोचः ।

तेषु त्वद्भटसिंहनादवट्या अस्तेषु दिग्दन्तिषु

क्षीणे त्वद्भुजिनीगजव्रजरदाभ्यासेन भूभृद्गणे ।

त्वत्कीर्त्तिंश्रुतिभिश्च कम्पितशिरोभागे भुजङ्गप्रभौ

धत्ते त्वद्भुज एव सम्प्रति महीगोलं विलोलं यदि ॥ २२ ॥

(ससंरम्भम्)

पश्यन्तो भुजगाधिपं तव भुजध्रान्त्या भृशं भीरवः

पातालं न पराभवन्ति दनुजाः क्षमारक्षणैकक्षम ! ।

त्यद्विभ्राशिनवीनदैवतवृनः शक्रोऽपि न क्रोधिभि-

र्जैः शत्रुजनैर्जगन्नयमुदे त्यद्विक्रमक्रीडितम् ॥ २३ ॥

तेजःपालः—देव महीसहस्रांशो ! भृशगस्तव न पवित्रं वचः प्रपञ्चय-

त्यार्यः । पञ्चग्रामसङ्ग्रामसङ्कुटे स्वकीयनयनपथपथिकीकृतभवद्विक्रमेणाहमपि

पवित्रपामि निजरसनां स्फुटव्याचर्णेन । तथाहि—

यत्त्वद्भानपृथक्कृतेऽपि शिरसि क्ष्वेटानिनादं सुखैः

कुर्वन्तः करवालपाटपटवोऽधायन्कन्नन्धैर्द्विपः ।

तन्मन्ये कटुकोपपाटलदृशं त्वां वीक्ष्य विस्मारित-

स्तत्प्राणापटनिक्षणोऽपि चरितैः कीनाशदासैस्तदा ॥ २४ ॥

वीरधवलः—(सक्रोशमिव तमसाद्रेन मृगयमाणो, वस्तुपाठं प्रति) तदन्तिनो मन्ति-

भिरेव प्रतितृपतिशतानि स्तम्भयत्सु भवत्सु, साम्प्रतं मम हम्मीरवीरं प्रति
प्रयाणप्रयत्नः ।

(नेपथ्ये)

सुखाय विजयाय च भवतु देवस्य ।

(सर्वेऽपि उपश्रुतिशकुनशुभवचनमभिनन्दयन्तः सप्रमोदमुल्लासं नाटयन्ति)

(पुनर्नेपथ्ये)

स एष मध्याह्नसन्ध्यास्फटिकतिलकायमानः कमलिनीजानिः ।

प्रकीडद्विभवो भवानिव करैराक्रम्य दिङ्मण्डलं

लोकानां तिलकायताकृतिरयं प्रौढप्रतापो रविः ।

सन्ताप्य क्षितिभृत्कदम्बमवनीमम्भोधिबेलावनी-

पर्यन्तामभिदीप्य सम्प्रति धृतस्थैर्यश्चिरं चञ्चति ॥ २५ ॥

अपि चामीषामियमिदानीम्,

देव ! त्वयेव सूरेण मूर्ध्नि प्रतपताऽभितः ।

व्यलोपि भूभृतां छाया दूरभूपितभूरपि ॥ २६ ॥

वस्तुपालः—अहह ! अदृष्टदैवतशुभवचनमिव किञ्चिद्वैतालिकसुभा-
पिनमिदम् । (वीरवचनं प्रति) देव पुरन्दरसुन्दर ! त्वरितं रिपुजयप्रतिष्ठायै
प्रतिष्ठतां भवान् । न पुनः समीपकाय कापेयं कापि करणीयम् । यतः—
कुसुमसमरमपि कुसुमेपोरिव कदाचिदनङ्गत्वाय जायेत, न च रणातिरे-
कजनितं जयश्रीनाण्डवमपि पाण्डवानामिव पुत्रपौत्रादिप्राणप्रियजनविरहनि-
रहङ्कृतीनां शवायमानवपुषां सुखाय स्यात् । किञ्च—

रणोत्सङ्गं शृङ्गारयतु रिपुरद्यायमवलः

क्षमोऽहं हहोऽस्ती विजयिषु जयश्रीविधिबिषा ।

अतापव्यापारः स्फुरितपरितापोघमकरः

करश्रेणीसान्द्रं कवलयति राहुर्दिनकरम् ॥ २७ ॥

न च कदाचिदपि चकितः पलायमानो मानिना रिपुरन्वेष्टव्यः । सहि स-
हचरैश्चमूचरचक्रैर्निकटानुधावदहितभयादश्राम्यद्वृतिभिरविघटितगुल्मैः समम-
चक्षयागतमृत्युमुन्वगतम्मन्यो बलमानप्रादुर्भूतपौरुषो बहुमस्तीगमनश्रमविघटि-
तसुभद्रपटलस्वलितपरिवारेण तेनाप्यस्त्रलनीयप्रतापः समुद्धरत्येव दुर्यशोज-
लधिमज्जितां जयश्रियम् ।

किञ्च—

द्यावेव दिव्यसुदृशः सदृशैः प्रहासै-

धिर्कुर्वते रणविलोकनकौतुकिन्यः ।

मुक्तत्रपं समरसीम्नि पलायते य-

स्तस्यापि पृष्ठमनु यश्च ददाति घातम् ॥ २८ ॥

अपरं तु, परित्रस्तोऽपि रिपुर्जीवन् गतः पुनरपि विक्रमेणोपक्रममाणश्चि-
रमुद्वेगाय सम्भवति । तद्विशुद्धबुद्ध्या बुधा एव राजानः सुखिनो जयिनश्च ।

यतः, प्रतापान्निप्लुष्टं मुहुररिमहीवल्लभमही-

रुहां वृन्दं प्रादुर्भवति शतशाखं समयतः ।

इदं मूलादुन्मूलितमतिशयोक्तुमपुनः-

प्ररोहाविर्भावं विदधति पुनर्बुद्धिसरिता ॥ २९ ॥

अपि च—

पौरुषदयदहनः कचिदहितवनं दहति ननु न च कचन ।

अभितोऽप्यनन्यमहिमा मतिहिमपातः पुनर्दहति ॥ ३० ॥

तदिदानीं स्लेच्छचक्रवर्त्तिनममुमभ्यर्णवर्तिनमननुप्रविशत एव मरुपती-
नुररीकरोतु देवस्त्वरिततरसश्चरणेन । तदयमपि भवत्सामीप्यभयजर्जरबुद्धयैव
विघटनीयः ।

इति तेजःपातस्य कर्णे एवमेव, वीरधवलं प्रति

देव महीमहेन्द्र ! अहमपि चरप्रचयप्रपञ्चाय प्रगुणीभवामि ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

द्वितीयोऽङ्कः

(ततः प्रविशति लावण्यसिंहः)

लावण्यसिंहः—(सर्वतो निरूप्य) अये ! सायम्प्राप इव दिवसः ।

तथाहि—

आगत्य प्रत्यगुर्वीधरशिरसि चिरभ्रान्तिजभ्रान्तिजिह्वो
विश्रान्तस्तापमौज्ज्वलरिजलकणिकासेवनेनेव साक्षात् ।

अप्यात्मीयानि पश्यन्निव दिवसपतिर्विश्रितानि प्रतीची-

सिन्धोर्वीचीषु शोणः प्रतितपनचमूकोपरोपादिवाभूत् ॥ १ ॥

(विचिन्त्य च) अहो ! महान्तोऽपि विवशा एव दिवसात्पयेन ।

यतः, अत्यद्भुतैरभिसृताजनभोगभाग्यैः

सैष प्रणुल इव सम्प्रति चण्डरोचिः ।

अब्धौ पतत्यपरशैलशिखाग्रभाग-

विक्रीडदुन्मुखकरप्रकरावलम्बः ॥ २ ॥

(ऊर्ध्वमवलोक्य)

शङ्खेऽभ्यर्णस्थपङ्केरुद्वगहनपरिम्लानिदानोग्रताप-

श्चित्ते चक्राङ्गनानामिह विरहद्वन्द्वचिरुच्चैःप्रदीप्तः ।

उद्धान्तध्वान्तधूमावलिरुद्वलपव्याजपिङ्गस्फुलिङ्गः

सन्ध्यादम्मेन यस्मान्नभसि सरभसः कोऽपि कीलाकलापः ॥ ३ ॥

(ध्वान्ताधिस्य विभाव्य)

व्योम व्यासं दृगन्धीकृतदुरितभरैरित्वरीलोकलीला-

कान्तरैरब्धिमग्रशुमणिकरगणालातनिर्माणभूमैः ।

विप्रालीगीतसामप्रभवकरिकुलैः सशरत्कामसेना-

रेणुव्यूहैर्विद्योगिव्ययविकृपनिशादुर्यशोभिस्तमोभिः ॥ ४ ॥

(विमृश्य सविषादम्) अहह ! निरस्तशूरमहसि मलिनसमये कियदुल्लसन्ति
धुद्रतेजसः । तथाहि सम्प्रति,

उच्चैःकृतप्रतिष्ठानि प्रक्रीडन्तो महीतले ।

सारपाणि हसन्तीव प्रवृत्त्यन्तीव दीपकाः ॥ ५ ॥

ताश्चेदानीम्, प्रसृमरतिमिरालीकालसर्पेण दष्टा

इय दिवसविधातुः काम्तयः कान्दिशीकाः ।

अचलनिचयचूलाचक्रामाक्रम्य सम्यक्

सपदि पदमकुर्वन्प्रौपधीषु प्रदोषे ॥ ६ ॥

(निरूप्य च) अहो ! निरतिशयता तिमिरनिकुरम्बस्य ।

अद्विस्पर्शमिता मही ननु तनूमात्रावकाशं विय-

दृष्टिर्वुद्धिगतैव वस्तु मृगयत्यक्षान्तरैर्लक्षितम् ।

ध्वान्तैर्कार्णवतां गते त्रिसुवने तेजोऽभिधानं महा-

भूतं यद्यधुनाऽस्ति वीरयवले वीरालिमालामणौ ॥ ७ ॥

(विमृश्य विहस्य च) अहो ! सुगृहीतनामधेयानां मतिभिरतिशयेन दीप्यते सहजदीप्तोऽपि प्रभुप्रतापः । तथाहि स्वदेशसदेशमभिसरन्तु स्वेच्छया म्लेच्छराजसैन्येषु तातकारितया प्रयाणकस्य भृशमदीर्घकारितया तथा निरतिशयामाशामाशङ्कां च प्रपञ्चयन्तः स्वयममिलन्नमी मरुदेशनरेशाः श्रीवीरयवलस्य । तदिदानीम्,

श्रीसोमसिंहोदयसिंहधारावर्षैरमीभिर्मन्देशनाथैः ।

दिशोऽष्ट जेतुं स्फुटमष्टबाहुस्त्रिभिः समेतैरभवत्प्रसुनः ॥ ८ ॥

अपि च । आराध्यबुद्धिसुधासेरुसोत्रेकस्य मदनदेवीनन्दनप्रेमपादपस्य परिपाकपेशलं फलं कलयितुमिव त्वरितनरमाजगाम सङ्ग्रामभासुरः सुराष्ट्रासीमन्तमणिः श्रीभीमसिंहः । (सविमर्शम्) अहो ! ज्येष्ठतानमतिकल्पलतिका सम्प्रति फलति स्म ।

यत्तदा मदान्धसिन्धुरदुर्द्धरयदुधराधयन्धैरस्माभिर्यिधट्टय संहृतायेव स्फुरन्तां चित्रकान्धशब्दाध्यांविष दुर्भेदां महीनटमहीपनिलाददेशदेशाधिपनो विप्रमादित्यमहजपालाभिर्धा भेदयित्वा पृथक्पृथेनाम् । तदिदानीमन्योन्यमनन्यमन्युमहोत्साहायहन्गूर्यिरुपा स्वयं समाजन्मतुरस्मदधिपदपायजनाय ।

अन्यय-उच्छुद्धानां भूभृतां सन्यमेपां यिस्तोर्णाभिर्याहिनीभिर्मिलित्वा ।

कौटोसह्याः सयनः क्षुद्रभूभृदाहिन्योऽपि प्रापुरस्मद्वलान्निमः ॥ ९ ॥

(विचिन्त्य) कथमप्यापि दक्षिणायनिपालमान्दयनरेशायां प्राप्तानि यन्त्रणाप्रशप प्रपारितौ निपुणरुसुयेणाभिमानौ विरयनधरमनानौ ।

(ततः प्रवृत्तिं निश्चयः)

निपुणकः—

जौ वत्थुवालस्स मई कमेइ तिलोययं एगवण सिगं ।

तं चिंतयंतस्स सया वि मज्झकुदो सुदूरागमणे वि खेओ ॥ १० ॥

(पुरोज्जोक्य) अये तिमिरचक्रवालपंकमज्झंमि परापपुंजपिंजरियं महुय-
रमिहुणसोहियं पंकेरुहव्व किमिदं दोसदि ? (उपलक्ष्य सप्रमोदम्)

मणिघडघडियकिरीडप्पहापहावेण पयडियं पुरओ ।

दोसइ वियसियनयणं वयणं सिरिल्लणसीहस्स ॥ ११ ॥

(किञ्चिदुपलक्ष्य) *देव अनुवमाउयरकमलमराल ! एणमामि ।

लावण्यसिंहः—(तदाकर्ण्य स्वगतम्) अये ! विनयवैदग्ध्यमधुरोऽयं स्वरो

निभृतरिपुचरितनिवेदननिपुणं निपुणकमावेदयति । (प्रकाशम्) अये निपुणक !
कुशलं भवतः ।

निपुणकः—

*देव ! तुह मुहचंददंसणेण, रिपुरापमुहडघडविहडणावणेण य ।

लावण्यसिंहः—(सहर्षम्) कथमिव विघटितं रिपुसुभटपटलमिति

श्रुतिवाञ्छा समुत्सुकयति श्रुतियुगलम् ।

निपुणकः—तया तुम्ह वयणंदुवयणचंदियाचओरीभविघ गओहं

सिंघणदेवखंधावारं । इत्थंतरे तेणावि पुव्वसंकेदिदेण मह लहुसहोयरेण कुस-
लयाभिहेण मालवनरिंदस्स चिरयालवल्लहहयवालीभूएण मालवरज्जलच्छीजी-
वियं व सयलसाहणसेहरो हरो अवहरिऊण देवपालनरिंदनामंकिओ दुक्किओ
दाहिणधरणिमुणासीरसिन्ननासीरवीरस्स संगामसीहस्स ।

१ या वस्तुपालस्य मतिः क्वामति त्रिलोककर्मरूपदेन शीघ्रम् ।

तां चिन्तयतः सदाऽपि मे कुतः सुदूरागमनेऽपि खेदः ॥

२ तिमिरचक्रवालपङ्कमव्ये परागपुञ्जपिञ्जरितमधुकरमिथुनशोभिदं पङ्केरुहमिव किमिदं दृश्यते ।

३ मणिघटाघटितकिरीटप्रभाप्रभावेण प्रकटितं पुरतः ।

दृश्यते विकसितनयनं वदनं श्रीलावण्यसिंहस्य ॥

४ देव अनुपमोदरकमलमराल ! प्रणमामि । ५ देव ! तव मुसचन्द्रदर्शनेन रिपुराजसुभट-
पटाविघटनेन च । ६ तदा युष्मद्वदनेन्दुवचनवन्द्रिकाचक्रीभूय गतोऽहं सिंहनदेवरक्तधावारम् ।
अत्रान्तरे तेनापि पूर्वसङ्केतितेन मम लघुसहोदरेण कुशलकामिधेन मालवनरेन्द्रस्य चिरकालवृद्धम-
हयवालीभूतेन मालवराज्यलक्ष्मीजीवितमिव सकलसाधनशेषरो हरिः अपहृत्य देवपालनरेन्द्रनामा-
ङ्कितो ढौकितो दक्षिणधरणीमुनासीरसैन्यनासीरवीरस्य सङ्ग्रामसिंहस्य ।

लावण्यसिंहः—(साक्षेपम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तौओ वि य अमुणा अस्सहारिणा सुपयद्वियवयणो एसो
त्ति मज्झ समप्पियं तुरयरयणमिमं । इय चित्तिज्जण संगामसीहेणावि पसाह-
ज्जण य पासंमि रहाविओ एसो ।

लावण्यसिंहः—(स्वगतम्) अहो ! रहोविचाररुचिरोऽयं प्रपञ्चश्चर-
चक्रस्य । (प्रकाशम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तौओ अहं वि य तत्थ सुचरिओ नाम चरो गुज्जरच-
रियाणि चरित्तुं पुट्ठिं पेसिदो आगदुत्ति संधिविग्गहवावारिणा रायस्स सया-
सं नीदो । तौओ तस्स सुहोदक्कं च विन्नविद्यं मए । जं देव ! जज्जरिओ गुज्जरध-
राए परिसरंतो पसरंतैहिं हम्मीरखंधारेहिं । तं सुणिज्जण समुच्छरिओ समत्थ-
पच्चत्थिस्तथेहिं विग्गहुत्तिकयत्थुव्व उद्धसिअंगो घसिओ गुज्जरधरुद्धरणध-
वलो सिरिधीरधवलो गरुयगरुएहिं पयाणेहिं । संपत्तो वि य नियधरित्ती-
सीमंते सीमंतिए रिडरायराईहिं ।

लावण्यसिंहः—(सम्मोदम्) साधु निपुणक ! साधु । त्वद्वचनमिदं हृद-
यगोचरीभूतं कामवस्थामनयत्तमवनीयवम् ।

निपुणकः—तौओ एरिसपोरिसुक्करिस्सकहाचमक्कारायंक्पुलकियकंपिय-
सरीरेण कहं चलियनियसिन्नमत्तओ पत्तो सत्तुसंमुहो एत्तुत्ति पुच्छियन्दि-
तेण महामहिंदेण ।

लावण्यसिंहः—ततस्ततः ।

१ ततोऽपि च अमुना अश्वहारिणा सुप्रवर्तितवदन एव इति मम समर्पितं तुरगरत्नमि-
दम् । इति चिन्तयित्वा सङ्घामसिंहेनापि प्रसाद्य च पार्श्वे रक्षायित एव । २ ततोऽहमपि च
तत्र सुचरितो नाम चरः गूर्जरचरित्राणि चरितुं पूर्वं प्रेषितः आगत इति सन्निविष्टप्रहज्यापाणिना
राक्षः सकाशं नीतः । ततस्तस्य शुभोदकं च विशतं मया । यदेव जर्जरितो गूर्जरधरायां परिसरन्
प्रसरतिः हम्मीरखन्धारायैः । तच्छ्रुत्वा समुच्छलितः समर्थप्रत्यर्थिसार्थैः विप्रहोषि कृतार्थ इव उद्धसि-
ताद्भो धावितः गूर्जरधरोद्धरणधवलः श्रीरीरधवलो गुरुगुरुकैः प्रयाणैः । सम्प्राप्तोऽपि च निजध-
रित्रीसीमंते सीमन्तिते पिण्णजराजिभिः । ३ तत एवाटमपौरुषोत्कर्षक्याचमत्कारात्पुलकित-
कम्पितसरीरेण कथं चलितनिजसैन्यमात्रकः प्राप्तः शत्रुसंमुख एव इति वृष्टोऽस्मि तेन महामहिन्द्रेण ।

निपुणकः—मैः भणियं ।

जोणहाकणुव तिमिराण मुहे रिऊणं

पुवं पि वीरधवलो मिलिओ झडत्ति ।

पच्छा पयासि कुमुयं उइयं कमेण

तं रायमंडलमसेसकलाणिवेसं ॥ १२ ॥

तओ सव्वो वि महसिन्नमुहमारुदेणावि तिणुव पलायदि राययंसो । एसो उण अम्हाण भुयजुयलाभोगभायधेएण रणत्थं फुडं फोरविउत्ति विहसिओ सो वि हम्मीरो तुरयवई । तओ संपइ तत्थ सत्तट्टदिणमज्झंमि जुज्झं संभावीयदित्ति मह वयणं सवणभूसणीकरिऊण हरिसिण भणियं तेण भूवइणा जं इयाणि महाविग्गहनिग्गहविग्घिणसु तेसु खत्तिणसु सुहसाहियं गुज्जररज्जसिरिकरग्गहणं, तो अम्हाणं न जुज्जए पयाणकालक्खेवो ।

लावण्यसिंहः—(साशङ्कम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तओ हसिऊण जंपियं मए । जं नाह सुरगुरुमईणं तुम्हाणं पुरओ केरिस्ती अम्हाणं सेमुही । तहा वि य जारिसं तारिसं चिय ससंभमुव मह भासियं संभावेसि त्ति तुह पसाएण तुराचिदो किंपि जंपिस्सं । अहुणा अओ ठाणाओ न उचियं ज्जेव पयाणयं, कीणासकिंकरकोटिकहुयसुहडपरिवाडिपयडियफुडफालकरालविक्रमाणं ताणं रणरहस्सं जाव, जहा जियजुज्झो वि जमकवलियपयंडवहुसुहडलहुयविहुरपरियरो सुहेण गहणीओ होइ गुज्जरराओ । इत्थ पराजिएऊण तारिसनिक्करुणसुकतुरक्कसंहरणजणिया जयलच्छी

१ मया भणितम् । ज्योत्स्नाकण इव तिमिराणा मुखे रिपूणा पूर्वमपि वीरधवलो मिलितो झटिति ।

पश्चात्प्राशदि कुमुदमुदितं क्रमेण तद्राजमण्डलमशेषकलानिवेशम् ॥

ततः सत्रोऽपि महासैन्यमुखमारुतेनापि जरचृणमिव पलायते राजवंशः । एष पुनः अस्माकं भुजयुगलाभोगभागधेयेन रणार्थं स्फुटं स्फोरित इति विहसितः सोऽपि हम्मीरस्तुरगपतिः । ततः सम्प्रति तत्र सत्राष्टदिनमध्ये युद्धं सम्भाव्यत इति मम वचनं श्रवणभूषणीकृत्य हर्षितेन भणितं तेन भूपतिना यदिदानीं महाविग्रहनिग्रहविग्रितेषु तेषु क्षत्रियेषु सुखसाधितं गूर्जरराज्यश्रीकरग्रहणं, ततोऽस्माकं न युज्यते प्रयाणकालक्षेपः ॥ २ ततो हसित्वा जल्पितं मया यन्नाथ सुरगुरुमतीनां युष्माकं पुरतः कीदृशी अस्माकं शेषमुपी । तथाऽपि च यादृशं तादृशमेव ससम्भ्रममिष मम भाषितं सम्भावयिष्यसीति तत्र प्रसादेन त्वरितः किमपि जल्पिष्ये । अधुना अतः स्थानात् न उचितमेव प्रयाणकं, कीनाशकिङ्करकोटिकटुकसुभटपरिपाटिप्रकटितस्फुटफालकरालविक्रमाणां तेषां रणरहस्यं यावत्, यथा जितयुद्धोऽपि यमकवलितप्रचण्डवहुसुभटलघुरुक्विधुरपरिकरः सुप्तेन ग्रहणीयो भवति गूर्जेरराजा । अत्र पराजित्य

अप्पाणं गुज्जरमहीगहणकित्तीए कन्नकुंडलीहोइ । अन्नहा अहुणा गहियवि-
ग्गहेसु तुम्हेसु जइ वेरिचीरेहिं कयसंघाणो ताणं परिग्गहं गहिऊण अप्पाणं
संमुहो परागच्छदि, ता केण साहिउं सक्कीयदि मंतसत्तिसमुच्छुंगियपहुच्छाह-
सत्ती सिरित्ठणप्पसायअंगुन्ममिओ । ता इहज्जेव गुज्जरमालवएसप्पवेसमग्ग-
जुयलमुहसन्निवेसम्मि ठाऊण तावीतीरवणगहणविहारकोदूहलेण कीरइ तज्जु-
ज्झपवट्ठिं जाव समयविलंबो ।

लावण्यसिंहः—(सौख्यम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तैओ एवंविहमंतवियारहरिसियहियओ तद्वाणपरिहाविय-
कडयुक्केरो न ह्य पणिहिमन्तपओयजुग्गोसित्ति भणिऊण पहाणपुरिसगा-
रवेण मं समंज्जेव गहिऊण विहरिओ तवणतणयातडिणीतीरतस्संडेसु दाहि-
णभूमंडलाहंडलो ।

लावण्यसिंहः—(सप्रमोदम्) निस्तृष्टार्थशिरोमणे ! भवादृशैरेवावनी-
पालसचिवरोपिताः सफलतां नीयन्ते मतिप्रतानिन्यः ।

तथाहि—मतिप्रकाशे जातेऽपि कृतमोहतमोहतां ।

अमात्याः क प्रगल्भेरन्नस्फुरचारचक्षुषः ॥ १३ ॥

ततस्ततः ।

निपुणकः—(संस्कृतमाश्रित्य) ततश्च मन्मतिप्रचयनिश्चितविजयजात-
सन्तोषोपशिरं चिक्रीड तापीतीरकान्तारतस्लतानिकुज्जेपु ।

तथाहि—कचिद्दोलाकेलिं कचिदपि च पुष्पावचयनं

कचित्स्वैरालापं कचिदपि च तूर्पत्रिकरसान् ।

साटशनिःकरणरपगुप्फतुरङ्गसंहरणजनिता जयलक्ष्मीरात्मना गूर्जरमहीप्रहणकीर्त्याः कर्णकुण्डली-
भरति । अन्यथा अपुना गृहीतविप्रेष्यु युष्मत्सु यदि वैरिचौरैः कृतसन्धानः तेषां परिग्रहं गृहीत्वा
आत्मनां सम्मुखः परागच्छति । तन् केन साधयितुं शक्यते मंत्रशक्तिमुच्छृङ्खितप्रभूत्सा-
दशक्तिः श्रीलङ्काप्रसादाद्गोत्रवः । तदिदं गूर्जरमालवदेशप्रवेशमार्गयुगानुरसंनिवेशे स्थित्वा तापीती-
रवणगहनविहारकौतुहलेन क्रियतां तदुत्तमप्रवृत्तिः यावत् समयविलम्बः ॥

१ ततः एवंविधमन्त्रविचारहर्षितद्वयः वल्लभानपरिभाषितरुद्रकोत्कर न रात्र्यु प्रणिविम-
न्त्रप्रयोगयोग्योऽसि इति भणित्वा प्रभानपुरुषगौरवेण मां सममेव गृहीत्वा विद्वतः तपनतनयातटिनी-
वीरतरारण्येषु दक्षिणभूमण्डलात्तण्डलः ।

सिपेवे देवोऽसौ प्रणयलयलीलामयमनो-
गलचैतन्याभिः सह सहचरीभिः प्रतिलवम् ॥ १४ ॥

तदनु च—

अनुकृतकरलीलालोलकल्लोलतापी-
नलिनवदनताटवचुम्बनक्रीडयेव ।
मृदुतरगतिरागात्सम्मुखीनः समीरो
भृशमवनिविनेतुस्तीरमभ्यागतस्य ॥ १५ ॥

लावण्यसिंहः—तावदमन्दानन्दरसार्णवमग्न एवायमभवदवनिधवः ।

ततस्ततः ।

निपुणकः—तौओ तत्थ तावीतरंगभुअपरिसंगरंगेहि कलियजलसी-
अरनिउरवं सत्तिथसेअंगुचुंविउव्व समीरणं सेवमाणस्स तस्स कुसुमिय-
तीरतरुमूलसुहनिविट्ठस्स नरिंदस्स सुवेगो कलियतवोहणवेसो तडिणीतडपय-
डियमज्झण्हसंझझाणो नयणगोयरं गदो । अवारसंसारसायरपरिसोसणप्प-
लयकालाणललब्धतवतेअनिही मह पुत्तायड्ढिओ सयंज्जेव महेसरुव्व महीवीढं
अवयरिओ एसो । एयं भासिऊण तप्पयणामसमूसुअहिअओ तुरिय-
तुरिएहिं चलणक्खेवेहिं चलियो राआ ।

लावण्यसिंहः—(सोपहासम्) अहो ! मोहस्तस्य महीशस्य । ततस्ततः ।

निपुणकः—सैमुहं चेव पयाइलोअपरिवारियं पहुवीपहं परावडिदं पि-
क्खिऊण पलाइदो एसो तावसो ।

लावण्यसिंहः—(सहासम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तौओ—

को वि कस्स वि गूढपुरिसो एसो गिन्नह गिन्नहित्ति नरिंदपेसिअतुरिय-
भटेहिं गहिओ मह जीवियं रक्खध रक्खध ।

१ ततः तत्र तापीतरङ्गभुजपरिसङ्गरङ्गैः कलितजलशीकरनिदुरभ्यं सारिवनसेकाम्बुचुम्बित-
मिव समीरणं सेवमानस्य तस्य कुसुमिततीरतरुमूलमुखनिशितस्य नरेन्द्रस्य सुवेगः, कलिततपोधनवेद्यः
तटिनीतटप्रकटितमप्याहुसन्ध्याप्यानः नयनगोचरं गतः । अपारसंसारसागरपरिशोषणप्रलयकालानल-
लप्यतपस्तेजोनिधिः मम पुण्याष्टयः स्वयमेव महेश्वर इव महीपीठमथवरित एषः । एवं भाषित्वा
तत्पदप्रणामसमुत्सुकहृदयः स्वरिततरितैः चलनक्षेपैः चलितो राजा ॥ २ सम्मुखमेव पदाविलोक्य-
रिवारितं पृथ्वीपतिं परापतितं प्रेक्ष्य पलायिन एव तापसः । ३ ततः—कोऽपि कस्यापि गूढपुरुष

एरिसं पुणो पुणो वि जंपंतो बलाड्डियवाड्ड विसमविसमकपपय-
संचारो अनिच्छंतुव्व आणियो नरिंदस्स पुरओ । तओ अहं न कस्स वि गृहपु-
रिसो नत्थि किंपि मह जटाजूडमज्झम्मि कीरिसो वि लेहो ता कहं अहं धरि-
ओत्ति विहुरं विलयंतस्स कंपियसयलसरीरस्स तस्स जडामंडलमूलम्मि
मए विणिहियहत्थेण मंडलेसरसंगामसीहस्स एयंतामंकिओ पाविओ लेहो ।
तओ मह हत्थाओ गहिऊण राया उग्गंठिऊण जाव पलोवड ताव तत्थ न हु-
लिविलवो वि चिट्ठह । पच्छा किमेयं ति रायपुच्छिण्ण मए ग्वणमित्तं चित्तिऊ-
ण निवेइयं जं कस्स वि लेहवडसवन्नस्स लेवस्स लिवो संभावीयदि, ता ग्वणं
तरणितावे दाऊण एयस्स जेव कवडतावसस्स तुंवोहलाहारच्छारेण विच्छट्ठिया
फुडीभविस्सइ । तओ एयं काऊण महाराण वाचिऊण लेहो महज्जेव
समप्पिओ । एसो सो ।

(इति ग्रन्थितः समाकृत्य लेखं समर्पयति ।)

लावण्यसिंहः—(गृहीत्वा वाचयति) स्वस्ति श्रीमहाराजदेवपालदेवः
सद्भामसिंहमण्डलेश्वरं समादिशति । अस्माभिर्निजविजयश्रीवशीकरणकारणं
त्वत्कृते प्रहृतिमिदमश्वरत्नम् । त्वया तु सततमग्नौ कटके स्थातव्यम् । यदा
गूर्जरावर्णि प्रविशतोऽस्य नृपस्य वयमाकस्मिकागमनेन समरसंरम्भं सम्भा-
चयामः, तदा निजपितृवधभववैरार्णवोत्तरणाय तरीरुणीयः करवाल इति ।
(लेखार्थमवधार्य चर प्रति) तदित्यवगत्य किं प्रतिपन्नमनेन मानिना मेदिनीजानिना ।

निपुणकः—तओ अहंजेव तुरयदंसणम्मि पेसिओ पहुवीपहुणा ।
तओ तत्थगयेण मए एसो गुल्लरमहीहंटमंडलाह्विई मा विमुत्तोअदुत्ति नि-
यलहुसहोपरकुसलयमुहेण तुम्हाणं कुविओ रापत्ति मंगामसीहस्स कट्ठा-

एष गृहीत गृहीत । नरेन्द्रेष्वित्थरितभट्टे गृहीतो मम जीवितं रक्षत रक्षत ॥ एतादृशं पुनः पुनरपि
गन्त्यन् कथावृत्ताद् विषमविषमवृत्तपदसंस्कारः अनिच्छाश्च आनीतः । नरेन्द्रस्य पुनः । ततोऽहं
न कस्यापि गृहपुरुषः, नास्ति किमपि मम जटाजूटमध्ये कीदृशोऽपि लेखः, तद्वत्तमं धृत इति
विपुलं विलयनं कम्पितमण्डलसरीरस्य तस्य जटामण्डलमूले मया विनिहितरत्नेन मण्डलेश्वरसद्भाम-
सिंहस्य एतन्नामाङ्कितः प्राप्तो लेखः । ततो मम हस्तात् गृहीत गङ्गा उद्वह्य यावत्प्रदोषयति
तावत् सप्त न गतुं लिपिलेखेऽपि निवृत्तिः । अत्र किमेतदिति राजपुंश्चन मया श्रममात्रं चिन्तयित्वा
निवेदितं, यद्यस्यापि लेखपटसंगम्य लेखस्य लिपि सम्भाव्यते, तत्रैव तद्विनिर्माणे दृष्ट्वा एतन्मयं
कपटतापमस्य तुम्बीकलाभारभारेण पिच्छादिता स्फुटीभवित्यति । तत्र एवं कृत्वा महाराजं
वाचयित्वा लेखो ममैव समर्पितः । एष सः ॥ १ ततः । अहमेव तुरगदर्शने प्रेषितः पृथ्वीप्रमुखा । ततः
तत्रगतेन मया एष गूर्जरमहीपद्ममण्डलाभिनिः मा शिष्यग्यामिति निरुद्धगोशकुशलयमुनेन

विदं । अत्थि रविरह्वाहाणं अट्टमो विय मालविचरायनामंकिओ तुरिओ
त्ति विन्नविं सीहणदेवस्स । इत्थंतरे भूवइभण्ण पलाइदो संगामसिंहो ।
तओ कवटेण वि अंगीकयंगंगाहरवेसो एसो न मारिउं जुज्झइ त्ति मए सुवेओ
मिल्लाविओ ।

लावण्यसिंहः—साधु निपुणक साधु । साधु प्रज्ञानिधे साधु । । कस्त्व-
दन्योऽस्मन्मतिमियन्तं महिमानमानेतुमीष्टे । ततस्ततः ।

निपुणकः—तैओ अइकोवानलपज्जलिओ चलिओ मालवम्मि मेइ-
णीनाहो । सिरिदेववालदेवो वि तस्स सम्मुहंज्जेव परावडिदो । एयं तत्थ पर-
णसरगयविमहगहियगन्धम्मि रिउज्जुयले एरिस्सकूक्कहणत्थं म्मिरिवन्थुवाल-
पासम्मि सुवेअं पेसिज्जण अहं पि तुम्हाणं समीयं समागओ ।

लावण्यसिंहः—अहो महनीयः कश्चिदेव सामग्रीविज्ञेयः ।

तथाहि—त्रैलाक्यातिगमेव वीरधवलक्षणेणोपतेः पौरुषं

पूज्यानामपि शोभुपी सुरगुरुप्रागल्भ्यदीक्षागुरु ।

एतेऽपि प्रतिपक्षपार्थिववलस्तम्भैकमन्त्राधराः

माहात्म्यं वन मादृशोऽपि लभते यन्मध्यमध्यासितः ॥१६॥

तदिदानीमिदमशेषमपि चरितं निवेदयामो जगदेकवीरस्य श्रीवीरधव-
लदेवस्य ।

(इति निष्क्रान्तौ)

विध्वम्भक

(ततः प्रविशति वस्तुपालः)

वस्तुपालः—(प्रोऽब्रूतेत्य) अये हिमकरकिरणाङ्कुरसीमन्तितति-
मिरचिकुरनिकुरम्वा न करम्भयति प्रमोदेन कस्य हृदयानि दिगसो वासवा-
धियासिता ।

युष्माक एपिनो गजति सद्दामसिंहस्य कयापथितम् । अलि रविरयत्राहानामष्टम इव मालवी-
यराजनामाद्रितो तुरग इति विदित सिंहनदवस्य । अत्रान्तर भूपतिभयन पलायित सद्दामसिंह ।
ततः पश्यन्नापि अङ्गीहृत्वाङ्गाधरवप एव न मारयितुं युज्यत इति मया सुमगो मोचितः । १ ततः
अतिक्रोसानलप्रग्नलितधूलितो मलवपु मदिनीताय । दक्षपालदेवोऽपि तस्य सम्मुग्गमत्र परापठितः ।
एव तत्र परसरगुम्भविमहगहोतगवै रिपुयुगटे एवाहृशक्याकयनार्थं श्रीमन्तुपात्तायै सुवेगं प्रेष्य
अहमपि युष्माकः समीप समागतः ॥

सम्प्रति हि, बल्गन्ती नभसि हिमांशुधामलेश-

व्याजेन प्रथममुदित्वरी पताका ।

कामोर्वीकमितुरनीकिनीमनीचै-

रायान्तीं कथयति जेप्यतो जगन्ति ॥ १७ ॥

(विभाव्य च) अयमुदयमहीभृदंशसङ्घटजन्मा

दव इव जयतीन्दोः पिञ्जरः कान्तिपुञ्जः ।

इति हृदयनिकेतं लग्नकामस्फुलिङ्ग-

ज्वलितमिव यधूनां मङ्गु मानो मुमोच ॥ १८ ॥

अहह ! सहस्रव्युतिपतनमहाप्रहारोच्छलितजलधिलहरिदूरप्रणुन्नमिव चि-
रादचुम्बदम्बरमिदमिन्दुबिम्बम् । (विमृश्य च) अहो महत्त्वसुहृदोरम्बराभ्युना-
थयोरुपकृतिप्रत्युपकृतिचरितरुचिरः कश्चित्प्रमोदप्रपञ्चः । तथाहि—

यददित निजरत्नं भास्करं व्योमदेश-

स्तदुल्लहरिलासैरगुराशिर्ननर्त्त ।

यदयमपि हिमांशुं प्रत्यदादात्तरत्नं

सपदि तदमुनाऽपि ज्योत्स्नया हस्यते स्म ॥ १९ ॥

तान्यपि,

नीलानि पद्मपदकुलानि हसन्मुखीनां

लीनानि भान्ति हृदयेषु कुमुदतीनाम् ।

दूराभ्युपेतनिजकान्तकरान्तसङ्ग-

पीयूषशान्तविरहानलसन्निभानि ॥ २० ॥

हन्त अशक्यावलोकनः सुजनस्य व्यसनयोग इव रिपोरभ्युदयाभोगः ।
यदसौ,

उन्मीलद्विप्रलम्भव्यतिकरविधुरं मण्डलं चक्रनाम्नां

धात्रां घृन्दैरपीन्दुं सुरभितककुभं द्रष्टुमप्यक्षमेव ।

निर्यङ्गुलीमुजङ्गच्छलबहुलगलत्कजलाविन्दवाप्यं

साक्षादम्भोजदम्भादहह कमलिनी मीलयामास नेत्रम् ॥ २१ ॥

(गगनाङ्गणमवलोक्य) सोऽयं मन्दं मन्दमुदयति देवः ।

भृङ्गीसङ्घि वियत्तडागकुमुदं कस्त्रिकाटं निशा-

न्नीयक्त्रं सितिधामचामरधरः कन्दर्पवीरः स्फुरः ।

रक्षाभोगिविभूषितं भुवनदृक्पीयूषकुण्डं वपु-

मैर्मल्यस्फुटदृदयपीततिमिरप्रख्याङ्कपङ्को विधुः ॥ २२ ॥

अपि चेदानीम,

प्रशुणितमिव मन्मथेन दृष्ट्वा
विषधरदिन्यघटोपमं मृगाङ्गम् ।
किल सपदि मदः पलायितः प्रा-
गपहतदम्पतिकामकेलिचिन्ताः ॥ २३ ॥

(चन्द्रिकातिशय विभाव्य) नूनमिदानीम्,
भृङ्गा भृङ्गकुलेषु पुष्पितलतालीनेषु पुष्पभ्रमा-
ल्लीयन्तेऽभ्रमुचल्लभभ्रमभृतोऽन्योन्यं नमन्ति द्विषाः ।
ते भोगीन्द्रधिया च भर्गभुजगा भक्तिं भजन्ते मिथः
पीयूषत्वयि कौमुदीसमुदयाद्वैतं समातन्वति ॥ २४ ॥

(सहर्षोच्छासं च) अहो ! नहि कदाचिदपि स्वजनैर्भुज्यमाना विलीयन्ते
विभूतयः । तथाहि—

आभ्रान्तापि जगद्विलोचनपरीणाद्वैश्चरोरीकुलै-
रापीतापि निरन्तरं कुमुदिनीवृन्दैरपि स्वीकृता ।
व्यक्तं शुक्तिकुटुम्बकैः कवलितान्याकाशकोशालय-
क्रोडान्तः प्रतिवर्द्धते प्रतिलवं सान्द्रैव चान्द्री रुचिः ॥ २५ ॥

(इन्दोर्वैशद्यतिशयमुद्गात्य)

वदस्पर्द्धां वदनसदनैर्लोचनैरङ्गनाना-
मङ्गीचक्रे लुहिनकिरणोत्सङ्गसङ्गं कुरङ्गः ।
दर्शदर्शं वत जितमियात्मानमत्राप्यमीभिः
शङ्के सङ्कोचयति निश्चितब्रीडपीडः क्रमेण ॥ २६ ॥

अपि च । ध्रुवमविरलतारासीकरोत्क्षेपहारि
व्यधित गगनगङ्गाचारिणि स्नानमिन्दुः ।
प्रथमजलधिमध्योत्थाननीरप्रचार-
प्रचितमिव यदद्वादङ्गपङ्कं सुमोच ॥ २७ ॥

(तारकतुच्छता च सञ्चिन्त्य)

कनीयस्यो दृश्या न ग्वलु दिवि तारा यदिह त-
न्नापावेशाग्नेशुः कमितरि विधौ विस्मृतकरे ।
वनक्षमाग्वण्डेषु क्षितिगृहलतामण्डलदला-
न्तरस्फूर्जज्ज्योत्स्नाकणतिलकसन्दोहमिपतः ॥ २८ ॥

अहह ! महद्भयोऽपि महान्तो महनीयतामावहन्ति । यतः—

बद्धस्पर्द्धाविरोधात्कवचयतु पयः सिन्धुवीचीमरीची-
नुद्यैः सन्नह्यतां वा कुमुदसमुदयोदश्चदंसुप्रपञ्चैः ।

चन्द्रादमद्रावकुल्यामयरुचिनिचयादस्तु संवर्मितं वा
तचान्द्रं धाम सान्द्रं तदपि निभमभून्मत्प्रभोनैव कीर्त्तैः ॥२९॥

(विचिन्त्य) अहो मत्प्रभोर्भाग्योदयः परमां सौभाग्यमङ्गीमङ्गीकरोति ।
येन हि,

स्फारचारनयनैर्निरीक्षिता वैरिवीरपृतनाः समन्ततः ।

स्तम्भभावमसिदम्भवेणयः कुम्भिकुम्भकुचसम्भृता दधुः ॥३०॥

(सविमर्श च) सुवेगवदनारविन्दमकरन्देन विघटितसङ्ग्रामसिंहस्य सिंह-
नदेवस्योदन्तेन प्रमोदपदवीमारोपिताः स्मः । स खलु तमेतद्देशीयमग्रेसरं
विना न विनाशयितुमीष्टे किञ्चिदप्यस्मदीयम् । तीव्रोऽपि हि कुठारो दारुदण्डं
विना न दारु दारयितुमुदारतामासादयति ।

(सचमत्कारोत्कर्षम्) सत्यं वाचामगोचराणि सङ्ग्रामसिंहस्य जगत्पवित्राणि
तानि चरित्राणि ।

अन्वर्कं द्युतिशालिनोऽनु शशिनं सौम्यसृशोऽन्वर्जुनं

योद्धारोऽनु बलिं च दानचतुरा जातेति नित्या श्रुतिः ।

एकत्रैव तु सिन्धुराजतनये तादृग्यशो जल्पतां

चेष्टिन्नाय विभाति वीरधवलक्ष्माभृद्गुणानुस्मृतिः ॥ ३१ ॥

(सातुस्मरण च)

दुस्साधं वत बाहुकोटिभिरपि श्रीसिंहनोर्बाधव-

स्कन्धावारभरं भुजद्वयसम्बः श्रीसैन्धुराजिर्जयन् ।

रेवाया विलुलोप विस्मयरसं सङ्ग्रामजाग्रदश-

ग्रीवाहङ्कृतिहङ्कृतार्जुनभुजासन्भारसम्भाविनम् ॥ ३२ ॥

सोऽपि सम्प्रति ततो विघटितः समागच्छन्निह सन्धानमिच्छुर्निजप्रधान-
पुरुषं भुवनकाभिधानमनुयुज्य सुवचनोपायनादिभिरस्मानावर्जयामास । तदनेन
पुराणपुरुषपौरुषेण कृतकां मैत्रीमातन्वता प्रभुशृष्टिघातरक्षणगुल्मोऽपि मम
समर्थः स्यात् । तदयमिदानीं क भविष्यतीति कुतः प्रवृत्तिं लप्स्यामहे ।

(ततः प्रविशति पदाक्षेपेण कुशलकः)

कुशलकः—आयंतो पुन्वचेरं तरलियतुरयकेरपायप्पहार-
प्पन्भारुक्खित्तधूलीवलयकवलिपासेससरप्पहावो ।

तुम्हाणं सेमुहीहिं कडयविहडिओ संपइत्थंभतित्थ-
त्थंभत्थं एइ रोसप्पसरकलुसिओ नाह संगामसीहो ॥३३॥

वस्तुपालः—(पुरोज्जलोक्य सत्संभम्) किमात्थ भो कुशलक किमात्थ ? ।
कुशलक आयंतो पुन्वचेरं, इत्यादि पुनः पठति

वस्तुपालः—(सरोधम्) अये प्रहितप्रधानपुरुषप्रपञ्चेन विप्रनार्य चिर-
मस्मानाकस्मिकप्रपातेन स्तम्भपुरीं परिभूय पूर्वकलुपितं यशो विजदयितुमि-
च्छति सैन्यपुराजिः । धिग् मौढ्यममुष्य ।

यतः—क्षत्रस्य त्रस्यतो युद्धे दुर्यशोवह्निरुल्लसत् ।

ना स्यान्मञ्जरिता योद्धुं छद्मना पुनरेष्यतः ॥ ३४ ॥

(सारम्भं च) कः कोऽत्र भोः ? ।

(प्रविश्य)

पुरुषः—आणवेदु भट्टो ।

वस्तुपालः—प्रहिणु स्तम्भनीर्थाय वीरचण्डीद्वारां सैन्यमामग्रीमिहाका-
र्य च भुवनकाभिधानं महामसिंहप्रधानम् ।

पुरुषः—जं आदिमदि देवो । (इति निष्क्रान्तः)

(ततः प्रविशति भयवेपमानपुरुषैकः)

भुवनकः—(सगम्) कथमिव प्रसाधनां गतोऽयमर्थः । अथवा अती-
न्द्रियज्ञानमयं नयनमिव विप्रकृष्टकालाध्यप्रयोगालोकनेऽपि विभयनि गुप्त-
परन्तः सन्निवन्तवर्तिनाम् । (पुरोज्जलोक्य प्रसाधम्)

अये ईहंयाम्नि मनिलनालवालाः शत्रुकवलेनकालः श्रीवस्तुपालः ।

(पयस्यगानि कतिक्विपदानि दत्ता प्रगमति)

वस्तुपालः—(सारित्वरेषम्) इहास्यताम् ।

(भुवनक उपविशति)

(नेपथ्ये)

भो भो सेनासुभटाः ! द्रुतगतिभिः स्तम्भतीर्थावष्टम्भसंरम्भिणो भवन्तु भवन्तः ।

कृष्णाङ्गी यमुनाऽतिपाण्डुरतनुर्गङ्गेति सद्यो महा-
नद्योरप्युपघुष्टदूषणपदः साक्षादयं जायताम् ।
कुण्ड्यद्वीरविदारितारिष्टतनाकीलालकालेयका-
लेपस्मेरमहीसरित्कृतपरीरम्भानुरक्तोऽर्णवः ॥ ३५ ॥

ततश्च समरसमालोकनसमेतदिविषत्परिपदानन्दसन्दर्भाय,
कुर्वद्भिर्गलगर्जितानि मुरजस्वानोद्गतानि स्फुटं
वीरेन्द्रैरपि तारगीतलचिरं हेपारवं वाजिभिः ।
अस्यद्वैरिमहोत्सवैकल्यभगे श्रीस्तम्भतीर्थं जवा-
दास्तां ताण्डवडम्बरव्यसनिनी देवी जयश्रीः स्वयम् ॥ ३६ ॥

वस्तुपालः—(समाकर्ष्य सहर्षसंरम्भम्) अये स्तम्भतीर्थं प्रति प्रयाणकाय
प्रगुणीभवन्ति सुरपालादयः सेनापतयः । (भुवनकं प्रति) तेन भवत्प्रभुणा
त्वत्प्रेरणादस्मान्विप्रतारयता कपटावरकन्दकन्दलितकलङ्काङ्कुरेण सङ्ग्रामसिंह
इति निजनामार्थं व्यर्थं समर्थयता सम्पति,

शङ्के पङ्कनिधिर्यशोमयपयःसिन्युः प्रधावन्महा-
बाहव्यूहखुरक्षतक्षितिरजश्चक्रेण चक्रे चिरात् ।
तादृग्दूरतरप्रचाररभसाविर्भूतसेनाभट-
प्रस्वेदास्युकदम्बकेन शमितः सोऽपि प्रतापानलः ॥ ३७ ॥

इदानीमपि तत्सैनिकनिकराः,
दूरावस्कन्दयात्रारभसभरसमुद्भूतखेदापनोदं
निर्मातुं स्फारधाराम्भसि भदसिमहासिन्धुपूरे निमज्ज्य ।
ते सद्यः स्वादयन्तस्तुहिनकरकलाचक्रवालोपदंश-
स्वाद्यं स्वर्धामरामाधरमधुरमधु स्वास्थ्यभावं भजन्ताम् ॥ ३८ ॥

(नेपथ्ये हयहेपारवः स्पन्दनचक्रचीत्कारश्च)

भुवनकः—(समाकर्ष्य स्वगतम्) कथं चलितमेव सकलमपि बलं स्तम्भनी-
र्थाय । अहो ! त्वरितकारिता सचिवशेखरस्य । तदिदानीमगुभोदकं इव सहानेन

तेनाऽधुनाऽभिनवदीधितिःकैतवेन

श्रोधादिवापुरपराः ककुभोऽरुणत्वम् ॥ ५ ॥

अहां! महस्विना सह विग्रहारम्भो निशितव्यसनोल्लासायैव ।

काष्ठावद्वान्तरिक्षाहवभुवि विकसत्तारकापुष्पहस्तः

संपूर्णश्चन्द्रघोष्ठा कृतकरविततिः स्फायमानस्फुरश्रीः ।

दृष्ट्वा शूराङ्गकारं निहितकरगणं दूरतोऽप्युत्पतन्तं

ग्रस्तः संन्यस्तहेतिर्ज्ञेयगिति गिरितटे लक्ष्मघातः पपात ॥ ६ ॥

इदानीं तु,

हरिहयहरिदङ्गन्यस्तमूर्च्छाः समस्तां

कवलपति कराग्रेण नक्षत्रमालाम् ।

उदयदत्तलतापो दाडिमीव्रीजराजी-

सदशमुखचिकीर्णामम्बरे वालसूर्यः ॥ ७ ॥

(विभाव्य च) अये ! बालप्रद्योतनपादाग्रप्रहतः कञ्चुक इव क जगाम
कुमुदिनीजानिः । सम्प्रति हि,

अम्भोजिनीभिरमुना तपनातपेन

त्यक्ता तुषारकरजाञ्चकूतेव मूर्च्छा ।

फान्तप्रसङ्गरजनीकृतजागरेय

साक्षादियं कुमुदिनी च ततान निद्राम् ॥ ८ ॥

तेजःपालः—देव ! गतानुगतिक पद्यायं लोकः । तथाहि—

सुधादृष्टिव्यग्रे विलसति सुधाधामनि सुधा-

मवर्षद्युत्कर्षाक्षिशि शशिदृष्टिः क्षितिभृतः ।

चितन्याने तापव्यतिकरमिदानीं दिनकरे

फराला ज्वालालीस्तरणिमणिभिर्विभ्रानि पुनः ॥ ९ ॥

वीरधवलः—नूनं तनुमतां यथारुच्यैव रोचते वस्तुषु स्वभावः ।

रथाङ्गानद्गौरैरिव हिमकरो नक्तमसिच-

न्मयूचैः पीयूषैरिव ग्वरकरः सम्प्रति पुनः ।

प्रदीपप्रागल्भीमकन्दयदुलूकस्य तिमिरं

तमस्विन्यां किञ्च शुमणिमधुना ध्वान्तपदवीम् ॥ १० ॥

(तेजःपालं प्रति) मन्त्रिमाणिक्य ! प्रमोदातिशयादग्रहणीयदूषणमनुभव-
पुनरुक्तं किमपि वदामि ।

लीलानुरञ्जितमहीवल्लयः सहस्र-
पत्रप्रकाशनपरः किरणप्ररोहः ।
निन्येऽधुना दिनपतिं महिमानमुच्चैः
श्रीवस्तुपालसचिवो ननु मामिवासौ ॥ ११ ॥

(विहस्य च) सोऽपि तावदद्भुतभुजभुजङ्गराजकृष्णायमानकृपाणवशी-
कृतश्रीः सैन्दुराजिरपि मैत्र्यधुरामधिरुद्धोऽस्माकं सचिवेन्द्रशेमुपीगुणावल-
म्बेन । तं पुनः प्रतिपार्थिवायुर्वायुकवलनप्रसर्पदसितसर्पायमाणकृपाणदर्पस्मित-
मस्मदमिलितं मेदपाटपृथिवीललाटमण्डलं जयतलं विग्रहीतुं कृतादरस्य
हम्मीरमहीशितुः किंवदन्तीं निवेदयितुमद्यापि न कोऽपि दूतः समुपैति ।

(ततः प्रविशति सम्भ्रान्तः पुरुषः)

पुरुषः—(पुरो निरूप्य) अये किमिहग्येव सुरनाहविहृष्यइव सिरि-
वीरधवलतेअवालसचिवपाया चिद्वृति ।

(इति सत्वरं किञ्चिदुपसृत्य नृपं प्रणमति)

तेजःपालः—(नेत्रं प्रति) देव ! स एवायं कमलको नाम चरस्तुरष्क-
चरितानि चरितुं प्रहितोऽभूत् ।

कमलकः—गाहं ! दाहविहं सअलंपि मेअवाडयं हम्मीरवीरेहिं ।

वीरधवलः—कथमिव ? ।

कमलकः—अचिन्तिवचलिणहिं तेहिं अकिवत्तणकणकूडघडिणहिं व
अपालजणकवलणकोऊहलवहुलीकयकयंतमुहनीहरिपरसणेहिं खगसणाहकरे-
हिं दसमदारदूरुल्लसियकूरज्झाणकिरणनिउरुवसरिसकविसकेसेहिं पलपारंभ-
त्यत्थंभियसभूमकालानलविस्फुलिगपिगनयणेहिं धम्मिण्डलोयनिट्टवणुकंठियक-

१ अये किमिहैव सुरनायवृहस्पती इव श्रीवीरधवलतेजःपालपादाः तिष्ठन्ति ।

२ नाथ ! दाहितं सकलमपि मेदपाटकं हम्मीरवीरैः ।

३ अचिन्तिवचलिवैतैः अहृपचरणमूढघटितैरिवाकालजनकवलनकौतूहलमहुलीकृतकृतान्त-
मुपनिस्तुरितरसनैः राङ्गसनायकैः दशमद्वारदूरोल्लसितकूरव्यानकिरणनिरुन्धसदशकपिशकेदोः
प्रलयारम्भायैत्यभिवसभूमकालानलविस्फुलिङ्गपिङ्गनयनैः धर्मिण्डलोऽग्निष्ठापनोत्कण्ठिसकलिलाल-
क-

लिकालक्रियनियंगपूगेहिं वई(?)सरिच्छजीवियसयलकप्पकीणासकुटुंवेहिं व ग-
विभिणीगन्भगालणगरुअगहिरसीहसदेहिं उच्चंडियकोअंडगुणटंकारकवलियह-
यहेसियरवेहिं मारेह मारेहिंति भासमाणेहिं दावानलकीलाकलावेहिं व पुर-
पविट्टेहिं विहुरिओ सयलोवि लोओ ।

वीरधवलः—तदिति पुरपारवश्यं निरूप्य किं प्रतिपन्नं मेदपाटपतिना ? ।

कमलकः—किं पडिवन्नं ! जं हम्मीरवीरेहिं पसरियपहरणेहिं पडिव-
ज्जीयदि ।

वीरधवलः—(सरोमाञ्चम्) किमेष निजपरुपपौरुपोत्तेजनाय शाणीचक्रे
रिपुचक्रम् ? ।

कमलकः—(सैहासम्) भूमिपरिभूमियसरीरो वालुव्व सव्वंपि अप्प-
णसरिसं पेक्खेसि ।

को तुह विणु सुसमत्थो इत्थं हम्मीरअहिमुहो फुरइ ।

विणु कालचित्तयलयं को जलपूरस्स संमुहं चडइ ॥

वीरधवलः—(सावज्ञमिव) किमयमप्यन्य इव परिहृतप्रवीरमार्गः पपात
दुर्यशोऽन्धकूपे ? ।

कमलकः—अहं किं ।

वीरधवलः—(सतिश्वासात्) धिग् धिग् रे पौरुषं जन्मान्तर अतिथीभ-
विप्यति मृत्यौ किमिव परिहृतं धारातीर्थमिदम् ।

युद्धे दृग्जलकज्जलैर्भुजभृतः शत्रुप्रियाणां निज-

स्त्रीणां वा यदनेन्दुमण्डलमहो चिन्होचितं कुर्वते ।

ततिजाङ्गपूः (?)सदृशजीवितसरुलरूपकीनाशतुडुम्बैरिव गर्भिणीगर्भगालनगुरुगर्भभीरसिंहशब्दैः
उच्चण्डितकोदण्डगुणटट्टारकवलितहयहेपितरवैः मारयत मारयतेति भाषमाणैः दावानलकीलाकला-
पैरिव पुरप्रविष्टैः विधुरितः सर्वोऽपि लोरुः ।

२ किं प्रतिपन्नं ! यत् पतिपन्नं यत् हम्मीरवीरैः प्रस्तुतप्रहरणैः प्रतिपाद्यते । ३ भूमिपरिभ्र-
मितसरीरो बाल इव सर्वमपि आत्मसदृशं पश्यति ॥

वस्तव विना सुसमर्थ एवं हम्मीराभिमुख स्फुरति ।

विना कालचित्तरुलतां कः जलपूरस्य सम्मुखं चटति ॥

आत्मानं च परांश्च गोत्रमपि च क्षत्रव्रतं च क्षणा-

त्प्रालेयांशुकलं कलङ्कयति कलत्रस्यन्भवन्तं विना ॥ १२ ॥

ततस्ततः ।

कमलकः—तओ कयसतिणवभवहारेसु कुकड़कव्वेसु च बहुयवालवंभ-
णगोउलमहिलामहणपयट्टिएसु तेसु हा रक्खध रक्खध पधावद पधावद
धुत्तेहि व मिच्छुअहिदेवएहिं भारिज्जंतं सयललोयमिमं । कथं तिहुयणे वि न
कोवि विप्फुरइ खत्तियफुलिंगो । न कस्सवि विहसइ हिययम्मि साहसरसो ।
पडिओ कथ वि अंधकूवे पोरिसुक्करिसो ।

तेजःपालः—

*तेऽपि त्वत्पदपूरपिष्टपृथिवीपातभ्रमात्पन्नगाः

पाताले विकलं चलन्ति किमु तत्पाताऽसि विश्वत्रयीम् ॥

वीरधवलः—(सत्रपातिरेकं कोशकवलितकरवालः समुपविश्य कमलकं प्रति) ततस्ततः ।

कमलकः—तओ नूणं अवीरप्पसवा एसा भयवई पुहवी न उण कावि
खत्तिणी कथवि परदुक्खदुक्खियं तणयं पसूयत्ति इत्ति कलिघाउलकलय-
लेसु तेसु नयरिनिवासिलोएसु न कोवि कुदोवि उक्कंठिअंगो धाविओ खत्ति-
यकुमारो ।

वीरधवलः—(सखेदम्) धिक् कष्टमियमुत्सन्नैव क्षितौ क्षत्रजातिः ।

ततस्ततः ।

कमलकः—तओ ताणं अविसंक्रियहियमाणं तिन्वतरवारिदारियज-
णउअरुच्छलियरुहिरवारुणीरसणोवदंसीकयकालहंडहंडाणं कीलालकइमिय-
कुचयकेसाणं मलिणजाईणं अइभएण ताणं ।

१ ततः कृतसतृणाभ्यवहारेषु कुरुविक्रान्देष्विव बहुयालगोपालप्राज्ञणगोकुलमहिलामयनप्रव-
र्त्तितेषु तेषु हा ! रक्षत रक्षत, धावत, धावत धूर्त्तरिव मृत्त्वधिदैवतैः मार्यमाणं सन्नलोकमिमम् ।
कथं त्रिभुवनेऽपि न कोऽपि विस्फुरति क्षत्रियस्फुलिङ्गः, न कस्यापि विहसति हृदये साहसरसः,
पतितः कुत्राप्यन्धमूढे पौरुषोत्कर्षः । * Ink having faded on leaves 46 b (of 2
lines) and 47 b (of 4 lines) of the palm-leaf ms., it is impossible to
make out 6 lines of 45 letters each and hence that much portion is left
out before this. २ ततो नूनमवीरप्रसवा एषा भगवती पृथ्वी न पुनः कापि क्षत्रिणी
कुत्रापि परदुःखदुःखितं तनयं प्रसूतेति इदिति कलिघाउलकलयेषु तेषु नगरनिवासिलोकेषु न
कोऽपि कुतोऽपि उत्कण्ठिताङ्गो धावितः क्षत्रियकुमारः । ३ ततस्तपामविशङ्कितदयानां तीव्र-

हा ताय हा तणय हा पिय हा मइच्छि
 हा भाय हा भगिणी हा भड हा सुणाह ।
 एवं जणाण विहुराण परप्परम्मि
 कोलाहलेहि कुडियं हिययं न कस्स ॥

वीरधवलः—(सवाण्कण्ठगद्गदाक्षरम्) ततस्ततः ।

कमलकः—तओ मलिजणहत्थमरणेण न होइ गई । इय चित्तिज्जण
 गलनिगडियरडंतवालाइं कूपसु पडियाइं काइवि मिहुणाइं । कत्थ पच्छावि
 चिअदहणदहणं विणावि गइसंभवो होइस्ति केवि सयलनियकुडुंवपूरियंतरेसु
 सब्बओवि जलणं पज्जालिज्जण पविट्ठा सयंज्जेव नियमंदिरेसु पुरिस्ता । न हु
 पिक्खिस्सं मारियमाणस्स नियजणस्स दुहंति केवि कंठसंठवियरज्जुग्गहा
 कयपरिकंदेसु कुडुंवेषु मरणं संपत्ता । केवि पडंतेसु रिउखग्गवग्गघाएसु
 विहुरनियगग्गमस्सचूयाणं उवरिपरिवडियनियकलत्तमरणखणविग्गह्वीभूया ।
 केवि पुट्ठिसंठावियनिहुयरडंतनियकुडुंवा अमरिसरसुल्लसिया उद्धसिअंगा
 धसिज्जण रिउसिन्नसमुद्रे वडवग्गिफुल्लिगत्तणं पत्ता ।

वीरधवलः—साधु भोः सुभट्चूडामणयः ! साधु ! साधु भो विपक्ष-
 पक्षकक्षाशुशुक्षणयः साधु ! । युष्मानेव दोष्मतः सात्त्विकराजान् धारयन्ती
 राजधानीति सान्वयमभिधानमधत्त मेदपाटपुरी । यतः—

रवारिदारितजनोदरोच्छलितरुधिरवारुणीरसनोपदंशीकृतकालखण्डखण्डानां कीलालकर्दमितदूर्चक-
 केशाना मलिनजातीनामतिभयेन तेषा ।

हा तात हा तनय हा प्रिय हा मृगाक्षि हा भ्रातः हा भगिनि हा भड हा सुनाय ।
 एवं जनानां विहुराणां परस्परं कोलाहलैः स्फुटितं हृदयं न कस्य ॥

१ ततो मलिनजनहस्तमरणेन न भवति गतिरिति चिन्तयित्वा गलनिगडितरद्वालानि
 कूपेषु पतितानि फान्यपि मिथुनानि । कुत्र पश्चादपि चितादहनं विनाऽपि गतिसंभवो भवतीति
 केऽपि निजउडुम्बपूरितान्तरेषु सर्वतोऽपि ज्वलनं प्रज्वाल्य प्रविष्टाः स्वयमेव निजमन्दिरेषु पुरयाः ।
 न रज्जु प्रेक्षित्ये मार्यमाणस्य निजजनस्य दुःखमिति केऽपि कण्ठसंस्थापितरज्जुमहाः कृतपरिकन्देषु
 कुटुम्बेषु मरणं सम्प्राप्ताः । केऽपि पतसु रिपुसङ्घवर्गघातेषु विहुरनिजगर्भरूपच्युतानामुपरि परिपति-
 तनिजकलत्रमरणक्षणवित्ररूपीभूताः । केऽपि घृष्टसंस्थापितनिमृतरुदन्निजकुटुम्बा अमर्षरसोद्धसिता
 उद्धसिताङ्गा धसित्वा रिपुसैन्यसमुद्रे बाढवामिस्तुलिङ्गत्वं प्राप्ताः ।

त्रस्तेषु तेषु सुभटेषु विभौ च भग्रे
मग्रासु कीर्त्तिषु निरीक्ष्य जनं भयार्तम् ।
यो मित्रवान्धवयधूजनवारितोऽपि वल्ग-
त्यरीन्प्रति रसेन स एव वीरः ॥

ततस्ततः ।

कमलकः—तौ जणाणि जणाणि अहंपि समञ्जेष्वेव समागमिस्सं,
अंव अंव मं खुहियतिसिअं परिहरिऊण कत्थ वच्चसि, ताय ताय सच्चयावि
मं गहिऊण नयरमज्झम्मि जाएसि, ता कहं अहुणा मं मिल्हसित्ति, संतट्ठपिय-
रजणमुक्काइं विलवंताइं वि वालयमंडलाइं मारिटुं पयट्ठेसु तेषु निग्घिण्णेषु
कलियतुरक्खवेसेण तम्मज्झवट्ठिणा लोअकरुणाए मए गरुअसहेण भणियं
जं पलायध रे पलायध विक्कमकमियतियलोओ कुदोवि जणरक्खणत्थं संपत्तो
एसो वीरधवल्लो । एरिसेण अलियवयणेण वि भयभंगुरपोरिसा सच्चओ
विप्पणट्ठा ते दुट्ठा । तेण पुरीलोएण वि मह वयणं सुणिऊण नाह नाह साहस-
निहाण एदे अम्हाणं कुटुंबं मारिऊण रिउणो तुह पिक्खंतस्स पलायंति ।

वीरधवलः—(क्वाणिकातिहितपाणिः समुत्थाय) कामो कामो । (इति उद्धतपद-
पातमङ्कुरभूविभागं प्रधावति)

तेजःपालः—देव ! देव ! कोऽसौ ते साहसरसवशंवदहृदयस्य पुनः पुन-
रपि मतिविभ्रमः ।

वीरधवलः—(सलज्जमपसृत्योपविश्य च) ततस्ततः ।

कमलकः—तौ । एयं जंपंतेण कत्थ कत्थ सो अम्हाण अगालना-
यगो कत्थ कत्थ सो अम्हाणं जीवियसंधाणकारओ, कत्थ कत्थ सो निहुयणस्स

१ ततः जननि जननि अहमपि सममेव समागमिष्ये, अस्म्य अस्म्य मां क्षुधितवृत्तिं परिहृत्य कुत्र
व्रजसि, तात तात सर्वदापि मां गृहीत्वा नगरमध्ये यासि, तत्कथमधुना मां मुञ्चसीवि, संव्रतपितृज-
नमुस्तानि विलपन्त्यपि बालकमण्डलानि मारितुं प्रवृत्तेषु तेषु निर्वृणेषु कलितनुरूपकवेपेण तन्मध्यव-
र्त्तिना लोककरुणया मया गुरुकशब्देन भणितं यत्पलायमानं रे पलायमानं विरुमकमितत्रिलोकः कुतोऽपि
जनसंरक्षणार्थं सम्प्राप्त एष वीरधवलः । एतादृशेन अलीकवचनेनापि भयभंगुरपौरुषाः सर्वतः विप्र-
णष्टाः ते दुष्टाः । तेन पुरीलोकैनापि मम वचनं श्रुत्वा नाय नाय साहसनिधान एते अस्माकं कुटुम्बं
मारयित्वा रिपवः तव प्रेक्षमाणस्य पलायन्ते । २ ततः । एतत्कथयता कुत्र कुत्र सोऽस्माकमकालनायकः,

विहुरवंधू, कथ्य कथ्य सो वसणवडियाणं विहिणा अलिहियं भायवेयंति, विर-
इयपमोयसहेण विस्सुमरियरिउघायजायपीडेण, हरिस्सुल्लसियरोमंचराइराइयस-
रीरेण हिययमज्झम्मि अमायंतेहिं व पमोपरसेहिं नीसरंतेहिं वयणमग्गेण हसि-
यमयूहेहि धवलियनहंगणेण मलिणरिउजणदंसणमलिणीकयाइं सुज्झविट्ठं स-
वणंतवित्थरियाइं नियलोयणाइं तुह मुहसुहाकुंडदंसणत्थं सरसाइं सन्वासु
दिसासु परिकवविपाइं । तओ तुमं अपिक्खंतेण दंसणुकंठिण परिधाविअं
सयलनयरमग्गेसु । कथ्य सो कथ्य सो नाहुत्ति भासमाणे तुह अदंसणवि-
हुरिए तत्थ लोण तवखणमुक्कतुरुक्खेसेण मए भणियं ।

वीरधवलः—(सौत्सुक्यम्) किं तत् ।

कमलकः—(संस्कृतमाश्रित्य) यदयमदयारिदारणदारुणकृपाणरुचिनिचय-
रन्वितमूर्त्तकालरात्रिप्रपञ्चः द्वादशार्किकर्कशलसद्विलोचनरोचिर्गतिस्तन्मिमतवन-
संरम्भेण निजमनसेव त्वरमाणेन तुरगेण हम्मीरवीरानयमनुधावति वीरधवलः ।

इत्याकर्ण्य गिरं ममोत्सुकनमो लोकस्तदालोकन-

व्यासङ्गेन यथा यथा द्रुतगतिर्जातोऽनु शत्रूनिमान् ।

तृणं तेऽपि तथा तथा भयभृतो नेशुस्तुरङ्गैर्द्वै-

रासन्नोऽप्यमुपैति वीरधवलोऽस्मान् हन्तुमित्यातुराः ॥

तेजःपालः—धिग् धिग् रे मूढाः ! अप्रसूढधियामपरमार्थदर्शिनां कोऽयं
भवनां भयातिरेकः समरसमारम्भेषु ।

पूर्वं शर्वरघूद्वहार्जुनमुजैर्धनैव नित्ये परां

प्रागल्भीममुनाऽहमेव तु चिरादित्युन्मदोऽनिर्मुदा ।

अभ्यर्च्य क्षतहस्तिमस्तरुमणिस्तौमैः प्रतीपाक्षिपा

यं नीराजयते स वीरधवलो नाम्नाऽपि भीत्यै न किम् ॥

गुप्त गुप्त सोऽस्माकं जीवितसन्धानकारकः, गुप्त गुप्त सः विधुरपन्थुः, गुप्त गुप्त स व्यमनपतिवानां
विभिन्ना अलिंगितं भागधेयमिति विरचितप्रमोदशब्देन निम्नतरिपुपातजावरीडेन ह्योल्लसितरोमा-
भराभिराग्नितररीरेण हृदयमध्ये अमात्रिग्वि प्रमोदस्मैः निःसगत्रिः घटनमार्गेण हसितमयूगैः भय-
लितनभोद्भजेन मलिनरिपुभनदर्शनमलिनीहृतानि शोभयितुं अयगान्तपिस्मृतानि निजलोचनानि
तत्र सुगमुपायुग्ददर्शनार्थं सगमानि सशंगु दिशामु पगिष्ठितानि । तत्रः युष्मान्त्रेभमाणेन दर्शनोत्क-
थितेन परिभाषितं सङ्गन्तपगमानेषु । गुप्त स गुप्त स नाथ इति भाषमाणे तत्र अदर्शनत्रिपुरितं तत्र
लोके तद्भनमुपयुक्तध्वेनेन भया भगितम् ।

वीरधवलः—सखे तेजःपाल ! मास्मेदं वादीः । किं कदाचिदपि मयापि
कृपाणपाणिना किमपि समरकर्म निर्मीयते स्म ।

शश्वदैवतपूर्वदैवतगुरुद्वन्द्वेन बद्धस्पृहं
साक्षाद्वीक्षितया फलव्यतिकरव्यक्तीकृतारम्भया ।
बुद्धयैव प्रलयं नयन् रिपुचयं मन्नाम भीमं चिरा-
चक्रे चण्डपगोत्रमण्डनमणिर्मत्कामचिन्तामणिः ॥

युक्तं च तत्र तत्रसुमंदपाटलुण्डाका मन्दधियो वराकाः ।
सन्दोहस्य सुरद्रुहामिव कविर्वाचस्पतिः स्वर्गिणां
वर्गस्येव ममैष चण्डपकुलालङ्काररत्नाङ्कुरः ।
किं तस्याप्यरिसञ्चयस्य सचिवः कश्चिच्चमत्कारिणीं
शिक्षां वक्ति यया स्फुरन्ति फलिनस्ते विक्रमोपकमाः ॥

(सशिरोनर्त्तनं च) किमेकमहं मह्येयमस्य माहात्म्यं महामात्यश्रीवस्तु-
पालस्य ।

मतिः कल्पलता यस्य मनःस्थानकरोपिता ।
फलं गूर्जरभूपानां सङ्कल्पितमकल्पयत् ॥
किञ्च—सिक्तोऽस्य बुद्धिसुधया विभवत्युत्साहपादपोऽयं मे ।
नृपनिकरमौलिधार्या यत्कुसुमस्रग् ममाज्ञैव ॥

(सप्रहर्षं च) दूरादुज्झितमानशुद्धमनसः शान्तप्रतापांशुम-
त्तत्कालोदितदुर्यशोमयतमश्चक्रोचितं चकिरे ।
तैरेतन्मतिदूतिकापरिचयैरभ्येत्य भूमीभुजो
भूमेर्मत्पदपीठशेखरजुपः सर्वाङ्गमालिङ्गनम् ॥

किञ्च । मया सचिवेन्द्रमतिमयायुधेन व्यजीयत सकलमपि न्लेच्छकुला-
वशिष्टमेतद्विष्टम् ।

तेजःपालः—देव ! शौर्यश्रीविलासवासनिलय ! हम्मीरशक्तिविलयकृ-
तेऽपि कृतप्रयोगोऽस्त्यार्यः । तदिहापि निश्चिन्तीभवतु भवतां मनः ।

वीरधवलः—तदत्र कर्मण्यवधीयतां भवद्भिः । अहमपि मिलिताग्नि-
लक्षितिपालवर्गप्रेमसंवर्गेण निराशो करोमि रिपुदुपतिगृहचरचक्रबालम् ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

तृतीयोऽङ्कः

चतुर्थोऽङ्कः

(ततः प्रविशति तुरुष्करूपधारी चरः)

चरः—(सान्त्तोष्य) अम्महे अपुरवो महंदोविय कोवि मंतो सिरिते-
अवालस्स । जेण जज्जरिदं सयलंपि अरादिभूवदिजादं ।

(सप्रमोदप्रकर्ष च)

सिरिवत्थुवालसिक्खारुदगंहलखोदसंगमुल्लसिदा ।

अहरिदरिउडलपंका जयदि मदी तेअवालस्स ॥ १ ॥

(पुरोऽवलोक्य सस्मितम्) कैथं इधज्जेव कुवलयभिहाणो मह पुरवभूदभादा
आगच्छदि ।

(ततः प्रविशति तद्वेषधारी कुवलयक)

कुवलयकः—यैयदे नाघपसादे अम्हाहं भस्सजादिभूदाहं ।

एसे तुलुक्खेसे लक्खसतुल्लेविय सुहहं ॥ २ ॥

(पुरो निरूप्य) अये मह लह्हुयबंधये सिग्घगनामधेए पुलदो पेक्खदे ।
(शीघ्रक उपसृत्य प्रणमति) वत्स ! कुदो दाणिं पत्थीयसि ।

शीघ्रकः—अँज ! मए सिरितेअवालमंतिमंतिदपधिदपयोगेण खप्पर-
खाणभूवदिच्छलदूदीभोदूण सयलमिलिच्छजादिनरिंदनाघस्स वगदादिविसय-
वसुहाहिवस्स खलीपनामधेयस्स पुरो गच्छिय विन्नत्तं । जं नाह ! फुरिदाहं-

१ अहो ! अपूर्वो महानेव कोऽपि मन्त्र. श्रीतेजपालस्य । येन जर्जरितं सकलमपि अराति-
भूषतिजातम् ।

२ श्रीवस्तुपालशिक्षाकतकफलक्षोदसङ्क्रमोद्धसिता ।

अवरितरिपुकुलपङ्का जयति मति तेज पालस्य ॥

३ कथमिहैव कुवलयभिधानो मम पूर्वभूतध्राता आगच्छति ।

४ ...नाघप्रसादः अस्माकं भट्टजातिभूतानाम् । एष तुरुष्करूप. राक्षसतुल्योऽपि सुखार्थम् ॥
अये मम लघुकरान्धवः शीघ्रकनामधेय. पुरतः प्रेक्ष्यते । वत्स ! कुत इदानीं प्रतिष्ठसे ।

५ आर्य ! मया श्रीतेज.पालमतिमन्त्रितप्रहितप्रयोगेन स्पर्शस्नानभूषतिच्छलदूतीभूय सकलम्ले-
च्छजातिनरैर्द्रनाथस्य वगदादिविषयवसुधाधिपस्य खलीपनामधेयस्य पुर गत्वा विज्ञतम् । यन्नाय !

कारहुंकारमुहरिदकंठंतरो तिहुयणतवणीभूदपयावाहं तुम्हाहंपि सयलरायचू-
डामणिपहाणाए आणाए न वट्टदि कदमुट्ठिमंगीकारो मीलच्छीकारो । ता
एदं आकन्निदूण कुविदेण तेण पिधिवीनाधेण तए निगडिदूण कदाहिणिवेसो
अम्हाहं पासम्मि पट्टावइदब्बुत्ति लिहिदरायादेसहत्थो अहंज्जेव पेसिदो । ता
मए तत्थ वगदादिनरिंदपेसिदो दूदोहं आगडुत्ति खप्परखाणनरिंदस्स सो
रायादेसो समप्पिदो । ता तस्स रायादेसस्स दंसणमत्तेणवि मीलच्छीकार-
देसोवरि चलिदो खप्परखाणराया । अघ मए गूणपणिधिरूवेण देसरक्खण-
वियक्खणस्स मीलच्छीकारनंदणस्स निवेदिदं तं विग्गहुट्ठाणं । ता इमिणा
वि आजलीभूदेण मीलच्छीकारस्स कधिदुं पधाविदुम्हि ।

कुवलयकः—भो मदिशालिया शाहु शाहु तए लविदं । मएवि गूढ-
पुलिशत्तं पत्तेण गुज्जललाया तुम्हाहं मालिदतुलुकदेशंपि शयलंपि दाइ-
स्सदि । ता तुम्हेहिं शमलशमपंमि न जुज्झियच्चंति वयणेहिं तोसिदूण
भेदिदे गुलवालपदावसीहपभिदिगुजलमंडलेशलसमूहे । ता जज्जलियं सयलं
पि लिउलायचक्कं ।

शीघ्रकः—अम्हहे फलिदा सचिवरायस्य मदिलदा । दाणिं खप्पर-
खाणपयाणकघाए विहुरं करोमि मीलच्छीकारस्स कडयं ।

सुरिताद्वारहुद्वारमुसरितकण्ठान्तरः त्रिभुवनतपनीभूतप्रतापानां युष्माकमपि सकलराजचूडामणि-
प्रशानायामाज्ञायां न वर्तते कृतमहत्त्वाङ्गीकारो मीलच्छीकारः । तदेतदाकर्ण्य कुपितेन तेन पृथ्वी-
नाथेन त्वया निगडयित्वा कृताभिनिवेशोऽस्माकं पार्श्वे प्रस्थापयितव्य इति लिखितराजादेशहस्तः
अहमेव प्रेषितः । तन्मया तत्र वगदादिनरेन्द्रप्रेषितः दूतोऽहमागत इति सर्परस्राननरेन्द्रस्य स राजादे-
शः समर्पितः । तत्तस्य राजादेशस्य दर्शनमात्रेणापि मीलच्छीकारदेशोपरि चलितः सर्परस्रानराजः ।
अयं मया गूढप्रणिधिरूपेण देशरक्षणविचक्षणस्य मीलच्छीकारनन्दनस्य निवेदितं तद्विग्रहोत्थानम् ।
तदनुनापि आकुलीभूतेन मीलच्छीकाराय कथयितुं प्रयान्तोऽस्मि ।

१ भो मदिशालिन् साधु साधु त्वया लपितं । मयापि गूढपुरुषपरं प्राप्तेन गूजंरराजः युष्माकं
मारिततुलुकदेशमपि सयलं दास्यति । तदुष्माभिः समरसमये न योद्धव्यमिति वचनैः तोययित्वा
भेदितः कुरपालप्रतापसिद्धप्रभृतिगूर्जरमण्डलेश्वरसमूहः । तज्जर्जरितं सकलमपि रिपुराजचक्रम् ।
२ अहो ! फलिदा सचिवराजस्य मविलत्वा । इदानीं सर्परस्रानप्रयाणकस्या विहुरं करोमि
मीलच्छीकारस्य पटक्कम् ।

कुवलयकः—हैगे विष भेदिदविषक्खपक्खनलवइकिं वयंतीए हलसियं
कलिय दावइस्सं पयाणयं सिलिबीलधवललापादो ।

इति निष्क्रान्तौ ।

(प्रवेशकः)

(ततः प्रविशति चिन्ताक्रोधविषादव्रीडाविभज्यमानमानसो यथोचितवेषो गोरीईसपनाम्ना
प्रधानपुरुषेण सह भीलच्छ्रीकारः)

भील०—चाणामि चासितं तं चनवतमधुला खप्पणक्खानलावा
जं पत्तो सो छलेहिं लिउचनविधुलं मं चिलं चाणितूण ।
मंतूनं तेसफंकं कडयफडखडावचलासाविवाता
ताही तत्तं पयानं निचफुचमतिना कुचलेसेन तेन ॥ ३ ॥

(प्रधानं प्रति) चैलमुहादो चानितून तं विग्गहुट्ठाणं ताव पिसितं मए
कुवितपगतातिफूवतितोसणनिमित्तपं रदीकादोफिहाणं निचकुल्लयुकलं तुह
मंतपयोकेन । ता किं दाणिं जुत्तं ।

प्रधानः—(सामिप्रायोह्यासं) तेवें तनुतनुच कुलु चालु विचालं । संपति अ-
वदालनं ज्येव लवित्त न लम्किज्जते निचतेसो । अन्नधा खप्पलखानलावलुं दितनि-
चचनवतसोगतूनमानसो ज्झित्तनजुवलावो तुम्हाहं पवुत्तावहितपसहं हुविज्ज ।
ता इत्थ लियुचयचलच्छी नहितए कामं तत्थं होति ।

भील०—(सक्रोधहासावेशम्) धिक्कं धिक् ले फपलाचलावघाती सति
सहितए मह पोलिसपातपुग्गूलनमत्तातं तावलुच तुह मंतो ।

१ अहमपि भेदिदविषपक्षनरपठिक्किवइन्त्या हर्षितं कृत्वा दापयिष्ये प्रयाणकं श्रीवी-
रभवलराजात् ।

२ जानामि चासितं सं मयुराजनपदं स्पर्परखानराजः
यत्प्राप्तोऽसौ छलैः रिपुजनविधुरं मां चिरं ज्ञात्वा ।
मत्वा देशभङ्गं कटुकभटयटाप्रत्यला

सस्मादसं प्रयाणं निजमुज्ज* गृहेरेदेन तेन ॥

३ धरमुग्गाम् ज्ञात्वा वट्ठिमहोत्थानं तावत्प्रेषितं मया कुपितयगदादिभूपवितोषणनिमित्तं रदी-
कागभिधानं निज्जुगुलं तव मन्त्रप्रयोगेण । तत्किमिदानीं युक्तम् । ४ देव दनुजमुज्ज कुरु धार
त्रियारम् । सम्प्रति अवधारणमेव ... न रञ्जियन्ते निजदेशः । अन्यथा स्पर्परखानराजमुष्टितनिजजन-
पदसोक्तदूनमानसोदित ... युष्माकं भवतु । तदत्र रिपुजयजय लक्ष्मी भवति ।
१ The text seems corrupt.

तेसो एस पयातु लक्षशमुहे अकालकत्तलता
 सो पुत्तो वि छडित्ति जातु मरणं किं तेहिं सोहं उण ।
 संकट्टे मिलने पतंयति पलं दत्थून ता कंपते
 सल्लं वालिनिधो पयोथलखडापाणेहिं निठ्ठीयति ॥ ४ ॥
 (नेपथ्ये कलकलः)

(समयसंभ्रमम्) कथं एसो कप्पंतकुवियकीनाशकठोलताठाचव्वियमानश-
 लीलस्स सयलस्सवि अतिमधितपयोनिधिसमुच्छलियकालकूडालोपनपलाइत-
 सुलासुल्लुक्केशलविलवितकोलाइलसतिसो कलयलो सुणीयति कंथावालस्स ।
 (पुनर्नेपथ्ये)

नाथ ! नाथ ! लक्ख ! लक्ख ! एदे कवलनुकंठियमकिंकला इव पह-
 लनपूलकलालकला इधज्जेव धावन्ति केवि सुफडा ।

मील०—के एसो अँपुरव्वुप्पातुव्व मह सिविलमज्झम्मि ।
 (पुनर्नेपथ्ये)

कैत्थ रे कत्थ ! सो नियभुयजुयलवलगलहत्थियकीनाशसारो मील-
 च्छीकारो ।

मील०—(समयकम्पम्) अँले ! वीलधवल पलग्गे सलधाणुक्कथोलणिको-
 वनातिव्व एसो ।
 (पुनर्नेपथ्ये)

नूनं नत्थि कत्थवि अम्हाहं नाहो । अन्नधा कथं एतिसेहिंवि विधुलविधु-
 लेहिं कोलाहलेहिं अम्ह लक्खणत्थं न धावति ।

१ देश एष प्रयातु राक्षसमुखे
 स पुत्रोपि झटिति जातु मरणं किं तैः सौख्यं पुनः ।
 संकट्टे मिलिते बलं द्रष्टुं तं कम्पते
 शल्यं बारिनिधिः पयोधरपटापानीयैः निष्ठीयते ॥

कथमेव कस्यान्तदुपितकीनाशकठोरदाढाचव्व्यमानशरीरस्य समूलस्यापि अतिमधितपयोनिधिसमु-
 च्छलितकालकूटालोपनपलायितमुरामुरेश्वरविलपितकोलाहलसदृशः कलकलः श्रूयते स्फन्धावारम् ।
 २ नाथ ! नाथ ! रक्ष ! रक्ष ! एते कवलनोत्कण्ठितयमकिंकला इव प्रहरणपूङ्गलधरा इदं धावन्ति
 केऽपि मुमताः । ३ क एषोऽपूर्वतात इव मम शिपिरमप्ये । ४ कुय रे कुय स निजमुज्जुगलवल्लालह-
 स्तिवकीनाशसारो मीलच्छ्रीकारः । ५ अरे ! वीरधवलः प्रलम्भः शरधनुर्बोणी एषः । ६ नूनं नास्ति
 इत्रापि अस्माकं । नाथः अन्यथा कथमेवाहशैरपि विपुलविधुरैः कोलाहलैरस्माकं रक्षणाय न धावति ।

विश्वत्रयीसुभटविक्रमसङ्क्रासु

सद्यो महान्तमनयन्महिमानमद्य ॥ ८ ॥

(अरित्रासत्त्वरातिरेकं विभाव्य)

धात्रा सैनिकसप्तयः खलु भवद्भाग्यानुसूत्रियं

ध्यात्वान्तर्मनसैव ये विदधिरे तेषां गतिं किं स्तुमः ।

तेभ्योऽपि त्रसनत्त्वरागतिभरादायुः स्थिरं निर्मितं

येषां ते जवमञ्जुलेन तु कृता द्रव्येण केन द्विपः ॥ ९ ॥

किञ्च—

अरयस्त्वरया जगमुरस्माकं पश्यतामपि ।

इति व्रीडाभरेणेव न्यङ्मुखास्तव वाजिनः ॥ १० ॥

भृशमद्भुतानामपि परपरिभवपरिरम्भो विडम्बनडम्बराय जायेत ।

तथाहि—

गतिजित इव पुच्छोच्छालनच्छद्मनैव

स्वयमनुचरभावं प्राप येषां समीरः ।

त्रसदहितगतिश्रीतजिंतास्तेप्यकीर्त्तिं

विदधति धुतधूलीकैतवात्त्वचुरङ्गाः ॥ ११ ॥

(सोत्प्रासहासम्) आत्मीयरूपसमदा इव येऽङ्घ्रिधूत-

धूलीभयादतितरां त्वरिताः स्फुरन्ति ।

क्षिप्त्वा रजो निजपदाहतमेव तेषां

त्वद्वाजिनामपि मुखे रिपवस्त्रसन्ति ॥ १२ ॥

(सावेशं च) देव ! देव ! परिहर त्वं समरसमारम्भसरम्भममुम् । यतः-

क्रुद्धः सैप परेषु वीरधवलः सूर्येण साक्षादिति

त्रासेनेव हतप्रतापमहिमा सङ्कोच्य दूरं करान् ।

अर्कोऽपि स्वमगोपयद्वि रजःपूरेण कोऽन्यः पुरः

स्थातास्ति त्वयि विष्टपैरुमुकुटे दिग्जैत्रयात्राकृति ॥ १३ ॥

(सप्रभावातिशयम्)

म्लेच्छः स्फूर्जति नैव वीरधवलक्ष्मापालग्वद्भक्षतो

मामित्याप पतिस्त्रिषां हृदि मुदं शत्राविह ग्रामिनि ।

एतत्पादरजःप्रसङ्गजनितं तस्याहरिष्यत्पुनः

कः शोकं यदि मा भविष्यदभितस्तवत्कीर्तिमन्दाकिनी ॥ १४ ॥

वीरधवलः—कथं हस्ततः अस्त एव चिरकालोपस्थितोऽपि समरसमा-
रम्भोऽयमस्मद्भुजस्तम्भयोरभाग्यरहस्येन ।

(सनिर्वेदं च)

एतस्मिन्सुचिरोपवासविपुलः क्षुत्पारणार्थं समा-

कृष्टप्रौढनरासिचन्द्ररसनाभीमे भृशं मद्भुजे ।

धिग्वातः किमु दौकितोऽय कवलः पूर्वं त्वयाऽसौ हृत-

श्रेत्पश्चादपि कस्तवाप्ययमुपालम्भोऽथ कर्मेदृशम् ॥ १५ ॥

द्वारभट्टः—देव ! परिहरावेशमुत्तरङ्गम् । गतोयमतिदूरमलीकसुरता-
भिनिवेशस्त्वद्भयभङ्गुरस्वेच्छागतिः म्लेच्छाधिपतिः ।

वीरधवलः—(तथा विधाय मष्टं प्रति) त्वमप्यत्रैव निवेशय शिविरं, प्रवे-
शय च सचिवमरालं श्रीतेजःपालम् ।

भट्टः—यदादिशति देवः । (इति निष्क्रान्तः)

(ततः प्रविशति तेजःपालः)

तेजःपालः—(सहर्षप्रकोत्खटम्) कटरि ! पौरुषोत्कटता श्रीवीरधवलदेवस्य ।

श्रीलावण्यप्रसादाङ्गजशिविरचरा दीप्रकुन्तप्रदीपा

यावद्भावन्ति शत्रुं तमसि रणरजोजन्मनि द्रष्टुमेनम् ।

तावद्वावाग्निदोषाकरतरणिशतैरप्यभेद्यं समन्ता-

हुष्कीर्तिध्वान्तमन्तः कृततरलगतिः प्राविशत्सैष दक्षः ॥ १६ ॥

(किञ्चिदुपसृत्य राजानं प्रणमति)

वीरधवलः—सखे ! सखेदा इव वयमस्मिन्मनुहृदि प्राणप्राह्मपि प्रणश्य
प्रयाते । अपया—

दीपे दीपे गृहकुहरतो यावमेत्यन्धकारः

स्फूर्तिं घृत्तां प्रमरतु पुनः कुत्र दीप्ते दिनेशे ।

मत्पद्मेऽस्मिन्मल्लसति समिनः म प्रणश्य प्रयातु

फासौ गन्ता पुनरपचिते घस्तुपालप्रपञ्चे ॥ १७ ॥

तेजःपालः—देव दिव्यशक्तिसमृक्तेभुजादण्ड ! ।

उत्कर्षाय प्रभवति भुवः पौरुषाम्भोधिरन्त-

र्मप्रक्षमाभृत्ततिरतिरामुत्तरङ्गस्तवैव ।

वीरधवलः— (सस्मितम्) भृशमीदृशमेवैतत् ।

रङ्गद्वङ्गालहरिरुचिरैर्वस्तुपालाननेन्दु—

ज्योत्स्नाजालैरुपचितरुचिः सैष शिक्षाविशेषैः ॥ १८ ॥

तेजःपालः—सत्यमेवेदम् ।

स्वामिन्नुग्रप्रतापस्तव सचिवपतेर्वस्तुपालस्य बुद्धि-

गौरी प्रेमातिरेकादजनि तदनघोरर्द्धनारीश्वरत्वम् ।

तेनैकामेव कान्तौ निदधतुरपृथग्यत्नजाग्रतप्रयोग-

प्रागल्भ्यैकप्रभावौ सुरसरिदुपमामुच्चकैः कीर्त्तिमेतौ ॥ १९ ॥

वीरधवलः—किं वच्मि सचिवपतिमतिचरितम् ।

युद्धे व्योमालवाले जलरुधि नधिरैः खड्गकृत्तारिगर्भा-

कृष्टान्तःसत्त्वशोचिःकणजनितजनिर्यत्प्रतापैकशाखी ।

सद्यः प्राप्नोति वृद्धिं विधति कुसुमतां नेतुमेतं शुतीनां

नाथं कालाग्निर्द्धं भुजगजगति च स्फारमूलानुकारम् ॥ २० ॥

सोऽपि सम्प्रति प्रतिभट्टघटाविघटनपटुना अस्य मन्त्रीन्दोर्मन्त्राटोपेन
भृशमभिहतारम्भो मदवलोकनादेव तथा पलायितवान् हस्मीरवीरः, यथा—

धिग् धिग् मुक्तपराक्रमस्य समितौ पृष्ठे लगत्यस्य यः

स्विन्नाङ्गस्य कलङ्कपङ्कपदवीमायाति सोऽपि ध्रुवम् ।

मत्त्वेतीव समीरजित्परगतेरस्यायुना ग्रस्यतो

रेणुः स्वक्रमसम्भवोऽपि न भृशं शृष्टं परिस्पृष्टवान् ॥ २१ ॥

(नेपथ्ये)

द्रष्टुं त्वत्सैनिकायासमिव व्योमाग्रसङ्गतः ।

क्षणं स्थिरगतिः शर्मकर्म साक्षीकरोतु ते ॥ २२ ॥

त्वष्टाहव्यूहवीक्षाश्रुतधरणिरजक्षत्रचालैः समन्ता-

दुलङ्घिः पूर्वमस्तशुनिरजनि जगद्गोचनं चण्डरोचिः ।

धौतस्त्वत्कीर्त्तिदुग्धैरिव पुनरधुना सैष नैर्मल्यशाली

श्रीलावण्यप्रसादोद्भव ! तव सुखदो लब्धमध्याह्नसन्ध्यः ॥२३॥

तेजःपालः—अहो! वचनचातुर्यं वैतालिकस्य । यत्सैन्यनिवेशादेव पौरुषावेशमध्याह्नसन्ध्योपदेशमयीभिस्तिष्ठभिर्भङ्गिभिस्तरङ्गितमेकमेव वचनं कर्णायतंसयत्यस्माकम् ।

वीरधवलः—सखे सचिवशेखर ! मध्याह्नसन्ध्येति स्वयमागतानागतजनज्ञानपरायणो भव । वयमपि क्षत्रकुलोचितं सान्ध्यं कर्म कुर्महे ।

(इति निष्क्रान्ता सर्वे)

चतुर्थोऽङ्कः

पञ्चमोऽङ्कः

(ततः प्रविशति कञ्चुकी)

कञ्चुकी—(नराजंराणि कतिचित्पदानि प्रदाय सनिर्वेदम्)

सोऽहं यष्टिगतिस्त्रिविक्रम इति ख्यातः शृणोति श्रुति-
स्तारं वक्तरि भाषुकेऽर्पितमुखे नामेव दातुं शिशोः ।

अद्भुष्टाद्भुलिभिन्नपक्ष्मपुटके किञ्चिद्दृशौ पश्यतः

सर्वं जीर्णमिदं स्पृहैव तरुणी नाद्यापि मां मुञ्चति ॥ १ ॥

अपि च—सर्वाङ्गं पलितच्छलेन जरया मुक्ताः कटाक्षच्छटाः

स्वात्मा कम्पयते शिरश्च विषयाभोगान्निषेधन्निव ।

आलोकाय मुहुर्जलं वितरतो वाष्पच्छलाच्चक्षुषी

देहोऽद्यापि तथापि सङ्कुचति मे मृत्योर्भियेवाधिकम् ॥ २ ॥

(सविमर्शम्) कथमधुना दयितजयलक्ष्मीदोलायमानमनसमानन्दधिष्ये

देवीं श्रीजयतल्लदेवीम् । चिरविरहखिन्नाया हि देव्याः ,

घटिका प्रहरायते पुनः प्रहरोऽस्या दिवसायतेऽधुना ।

दिवसस्तु युगायते दधद्विधुमन्ते तपनोत्करोत्कटम् ॥ २ ॥

तदेतन्मनोविनोदनाय किमुचितं स्यात् ।

(आकाशे)

(कराकृष्टशङ्खुलीविक्रस्वरविवरास्खलितपतद्गर्णं कर्णं दत्वा) किमात्थ भोः ? । “समीक-
समयस्फुरदनीकमयपलायितहम्मीरप्रमोदपुलकितशरीरः श्रीवीरधवलदेवो दे-
वीयदनारविन्दद्युतिमकरन्दपानोत्सवोत्सुकविलोचनरोलम्बयुगलो धवलकं
प्रति प्रयाणकं कृतवान् ” इति । तदहमप्यनयैव प्रवृत्त्या प्रवर्त्तयामि देवीम् ।
(इत्यौत्सुक्यत्वरितनरास्खलितपदं किञ्चिदुत्सर्पति)

(ततः प्रविशति नरविमानाधिरूढः श्रीवीरधवलदेवस्तेजःपालश्च)

वीरधवलः—(पुरोऽवलोक्य तेजः पालं प्रति) सखे ! क एष नभोनण्डलमण्ड-

पावष्टम्भमूलस्तम्भायमानो गिरिः ? ।

तेजःपालः—देव !

धरित्रीधम्मिल्लो विलसति वसिष्ठकृतुशन-

स्फुरद्भूमः श्यामीकृतवपुरसार्वभुदगिरिः ।

इमे ताराभारास्त्वदहितयशःपद्मदञ्जुपो

यदङ्गं रङ्गन्तः कुसुमभरभङ्गीमविभरुः ॥ ३ ॥

वीरधवलः—अहो कियत्सौभाग्यतुङ्गतालङ्कृतोऽयं गिरिः । तथारि—

उत्सङ्गे विनिधिष्ट एव फणभृत्पुर्या भुजङ्गव्रज-

व्याजस्फूर्जदतुच्छकज्जलमिलद्वाप्साम्बुपूरस्पृशः ।

धुम्बत्येष दिवं परिस्फुरदुडुस्वेदद्रवाद्रा भुवा

कान्तारप्रकराङ्कुरच्छलचरद्रोमाधयाऽऽलिङ्गितः ॥ ४ ॥

तेजःपालः—

पतदिह महताऽमुनैव मन्ये गगनमधारितरां धराधरेण ।

जलनिधिलक्षैतवादिदं तु च्युतमवलक्षमलक्षयतैव दिक्षु ॥ ५ ॥

वीरधवलः—अमुमेव मौलिचिभूषणतया विभूषयति भगवानचलेश्वरः ।

यच्चूलाभाजि चन्द्रे विजयिनि विगलचन्द्रकान्तद्रवौघै-

रस्मिन् धत्ते पतङ्गोपलपटलशिखी न प्रतापं दिवापि ।

शङ्के पङ्केरुहाणि श्रियमतिशयिनीं न श्रयन्ति श्रवन्ती-

सन्तानेषु प्रतानं कुमुदसमुदयो न क्वचिन्मुञ्चते च ॥ ६ ॥

(सप्तमत्वार च)

ते मेरुप्रमुखाः क्षयक्षणसमुद्गाम्यन्मरुदुम्बरै-

रुद्भिना दिवि कर्करोत्करतुलां भूमीभृतो विभ्रति ।

शैलोऽयं परिकम्पतेऽपि न पुनस्तां सप्तपातालिकां

भित्तोच्चैरचलेश्वरेण चलता संरम्भतः स्तम्भितः ॥ ७ ॥

तेजःपालः—देव कादयपीकामुक ! पश्य पश्य पर्वतस्योपत्यकापरि-

सरेषु कृतप्रतिष्ठो वसिष्ठाश्रमोऽयं न कस्य विश्रमयति नयनानि । इह हि—

तृणकवलनलीलाघातसारङ्गकान्ताविरहविधुरमुद्यत्कन्दनं बालमेणम् ।

अपि मृगरिपुपत्नी दूरितातङ्कमङ्के कलयति करुणार्द्रा दुग्धपानोत्सवाय ॥ ८ ॥

अहो ! महामुनिमाहात्म्यवशंवदा इव,

कुसुमसमुदयान्ततान्तभृङ्गीकलकलकूसमिधःकथाविनोदाः ।

अनुवनमपवैरमग्न वासं दधतितमामृतवोऽपि तुल्यकालम् ॥ ९ ॥

(सप्रमोदानुरागम्) अहह महर्षिसंहर्षादिव,

कादर्यस्पष्टशिराभरोपमलतासंवेष्टिताङ्गा जटा-
जूटप्रायदलप्रतानमुकुटाः सौख्योपविष्टा ध्रुवम् ।

उत्फुल्लानि तपोधना इव वनोत्सङ्गे भृशं विव्रते
शुभ्रध्यानविभानिभानि शिरसा पुष्पाण्यमी पादपाः ॥ १० ॥

वीरधवलः—मन्त्रिमाणिक्य ! पवित्रय नेत्रमितोऽप्यत्र तपोधनेषु ।
अमी हि नियमनिरुद्धश्वासनिष्कम्पवपुषः पद्मासनोपविष्टा एव संसारसागरं
तरन्त इव न कस्य चमत्कारयन्ति चेतांसि ।

तन्मालिन्यं दधति विषयग्रामपङ्कप्रपञ्चैः

पञ्चाप्यन्तःकरणकुहरे स्थापयित्वेन्द्रियाणि ।

एते नित्यं मुनिपरिवृढाः क्षालयन्ति क्षणेन

ध्यानाधानस्फुरितपरमानन्दपीयूषपूरैः ॥ ११ ॥

किञ्च— अनाहतरवोत्तरं परमसौरभं भास्वर—

प्रभापरिमलं सुखामृतमयं महाशैत्यवत् ।

ग्रहीतुमिव दुर्लभं प्रशमिनां परं ब्रह्म तत्

विशन्ति करणान्यहो हृदि समाधिदीपस्मिते ॥ १२ ॥

तेजःपालः—(सहर्षानुरागम्) देव ! निस्तन्द्ररौद्ररसव्यसनविवशानामपि

मनांसि शमयत्ययं पवित्रो महामुनिचरित्रोत्सवः । तथाहि—

एता भान्त्यनुरक्तमुक्तिवनिताचञ्चत्कटाक्षच्छटा-

क्षेपाः कीर्त्तिलताङ्कुराः शमरसक्षीराब्धिनीरोर्मयः ।

सद्धर्मध्वजिनीनवध्वजपटाः कर्पूरपूरश्रियः

शुद्धध्यानवशव्रतीन्द्रदशमद्वारोद्गता दीप्तयः ॥ १३ ॥

किञ्च—

वृक्षत्वग्वसनं फलालिरशनं सारङ्गचर्मासनं

तत्पुष्पो भूतलमङ्गभूषणमहो भस्मैव वेदमादवी ।

इत्येते सुकृतानि कष्टकलया क्रीणन्ति धन्याः सुखी

स्वामिन् ! धन्यतमोऽस्त्यमून्युनरवन्पुण्यांशभागी भवान् ॥ १४ ॥

वीरधवलः—(पुरोञ्जयेक्य) केयं पुनरुक्तितपुरंदरपुरा पुरी परितः परि-

तोक्षयति जननयनानि ।

तेजःपालः—देव ! भविष्यत्पद्मभूवैभवेन जगन्निर्माणकर्मण्यात्मपरी-
क्षानिष्ठेनेव भगवता वशिष्ठेन विरचितस्य विक्रमातिक्रान्तसुरासुरचक्रस्य पर-
मारवीरस्य वंशोद्भवानामवनिधवानामेकमहिषी महोन्नतचैत्यचूलाचलध्वजाञ्च-
लचुम्बितचन्द्रा चन्द्रावती नाम नगरी ।

या निर्मलाम्बुस्पृशि दीर्घिकायां नभःस्त्रवन्त्यामपि जातविम्बा ।

कृतप्रयाणेव समं रराज भुजङ्गमस्वर्गिणुरीजयाय ॥ १५ ॥

अपि च—

नानारत्नकलापकल्पितमहाप्रासादवृन्दोदित-

ज्योतिश्चित्रितचञ्चलध्वजपटप्राग्भारदम्भच्छदैः ।

आहर्त्ता कलिकालकालफणिनं न्यायैककेकी सदा

यस्यां जातघनोदयप्रसृमरानन्दो नरीनृत्यते ॥ १६ ॥

वीरधवलः—परमारवीरभुजापरिघपरिपालिता परपरिभवानामभूमि-
भृशमसौ विराजति राजधानी ।

तथाहि—

उन्मीलत्कीर्त्तिदुग्धार्णवनवपरिखाभूपितान्तं प्रताप-

ज्वालाजिह्वोग्रिताग्रं लसदसममहाशस्त्रसम्पातरौद्रम् ।

प्राकारत्वं प्रमारान्वयनृपतिभुजायुग्ममुच्चैः प्रतेने

यस्याः प्रत्यर्थिष्वयीपरिवृढघ्ननासङ्गदुर्लङ्गमेव ॥ १७ ॥

(नरविमानाविभेगनादितेज)

(श्लोञ्छोक्त्य) अये प्राप्तैव भगवती सरस्वती नाम महानदी ।

पुनाति स्नानेन त्रिदशतटिनी दर्शनवशा-

त्सुनर्दधी रेखा विरचयति पावित्र्यमतुलम् ।

इयं दूरे नामश्रुतिभिरपि दत्ते च शुचितां

सुता घातुः घृतं त्रिजगदपि भूतं तदनया ॥ १८ ॥

तेजःपालः—देव ! सुरासुरमहिता त्रिभुवनहितायैव घावन्यसौ । यतः—

घ्रैलोत्थोपपृतिरुमेण जननाद्रोहप्ररोहन्महः-

सन्दोहः महमाजनया जलनिर्घा क्षिप्तः शिखी वाहयः ।

तत्तापोपशमेच्छया हृदि घृतं सम्भारमम्भोग्हा-

मेपा नैव कदापि दापितमयुस्यन्दोद्यपं मुञ्चति ॥ १९ ॥

अपि च—मयि सत्यामपि भुवने नरका इति कथमियं कथाऽद्यापि ।

निर्मूलयितुमिवैतानित्येषा प्रविशति भुवोऽन्तः ॥ २० ॥

वीरधवलः—(सहर्षोऽस्मै) नूनमस्याः सिद्धपुरपुरपरिसरे प्राचीमुख-
प्रसृमरं पयःप्रवाहमधिवसन् सुचिरविरञ्चिशिरःकर्त्तनसञ्ज्ञातपातकविशुद्धयर्थ-
मिव भगवान् भद्रमहाकालः,

चूलागलद्धवलसिन्धुपयःप्रवाहो व्यालोलचामरतुलां तनुते त्रिसन्ध्यम् ।

नृत्यन्नसौ प्रसृमरानलचक्षुरस्या नीराजनीभवति च स्वयमेव देवः ॥ २१ ॥

अये! स्वर्गसीमि सुकृतानामनायव्ययेन दयमानैरगण्यपुण्यार्जननैपुण्या-
धिभिरमरैरमरावतीवेयमस्यास्त्रिभुवनपावित्र्यपरायणायास्तीरेऽधिरोपिता पि-
तामहसर्गावधिरधिरोहति नयनपदवीमदवीपसी गूर्जरराजभुजपालिता रा-
जधानी ।

उच्चैश्चैत्याग्रभागेः स्वलितमिदं महत्त्वद्वयाङ्गस्य भावि

स्थाने स्थाने तदस्मान्निभृतमित इतो गम्यतां दूरदूरम् ।

इत्यस्यां भूरिभासो दिनकरसुहृदः शातकुम्भीयकुम्भा

मित्रं शब्दव्यताकापटकपटकरप्रोडया ज्ञापयन्ति ॥ २२ ॥

तेजःपालः—देव ! पठय पठयामी ।

किं मच्छृद्धारशृद्धारवलिचिभवभरोऽहारि हारीभवद्भिः

साक्षादस्यामिनीवावनिधरविभुना वेष्टिता यप्रवेपात् ।

तीव्रांशुं तप्तलोहोपमममरगृहा व्योमगद्गाम्पुरङ्ग-

न्मोलिखताः पनाकावसनरसनया लेलिहन्तो नु शुद्धाः ॥ २३ ॥

वीरधवलः—(सम्मिमम्)

निशि निशि तुहिनांशुज्योन्नया जानजाढ्या-

कृतिरिव रविमृत्पांमुद्गमन्यां हसन्याम् ।

इह सुरगृहपद्भिर्योमं यामरंऽर्मा

तत तपनि पनाकास्तयिस्तारणेन ॥ २४ ॥

एतां पुनरनन्तश्रीमपटनीपां मण्डपत्येककुण्डलमित्र महद्यसद्गुणशि-
शेपरसुरगृहपद्भिर्योमं यामरंऽर्मा तत तपनि पनाकास्तयिस्तारणेन ॥ २४ ॥
पदपितान्तरीपमपमरपमणिनिशुरं वसानं निवान्नवान्ननारजरजःपरिरम्भ-

सम्भावितशतकुम्भशोभमम्भो विभ्राणं जगदानन्दनिधानं सिद्धसागराभि-
धानं सरः ।

महाम्भोधिर्गम्भीरिमगरिममाधुर्यविभवै-

जितो येन द्रयामोऽजनि जनिन्दुःखव्यतिकरः ।

बहत्पौर्वव्याजादुरसि परितापं न घटते

सरस्वत्याप्नेतद्विरचिनपरीरम्भपरया ॥ २५ ॥

सदा पूर्णोऽम्भर्णस्थितहरसहस्रालिकशशि-

प्रभाचञ्चन्द्रोपलपटलसोपानसलिलैः ।

क सम्भाव्यो यत्र प्रलयसमयद्वादशरवि-

च्छविहोपैः शोषः कथितपृथुपाथोधिभिरपि ॥ २६ ॥

तेजपालः—देव ! एवमेवैतत् ।

यत्रौर्वप्रकराः स्फुरन्ति गिरिशप्रासादकुम्भप्रति-

च्छन्दैः कुम्भचयाः पिवन्ति च सदा नाभूत्तथाप्यूनता ।

एकौर्वज्वलनैककुम्भतनयक्रीडानिपीतोदंक्र-

व्रीडास्तेः पुरतः क तस्य सरसः क्षीरार्णवो वर्ण्यताम् ॥ २७ ॥

(पूजितनमस्कृतसमुत्तीर्णायां सरस्वत्यां नराविमानवेगं विभाव्य)

देव ! देव ! पश्य—

ये दूरक्षितिमण्डलस्थितिजुषो दृष्टा निविष्टा इव

त्वां सद्योऽनु विमानवेगरभसायातं निरूप्यैव ते ।

अभ्युत्थानमिव क्षणात् क्षितिच्छः कुर्वन्ति ते सर्वतः

स्मेरत्पुष्पतनिस्मितद्युतिभृतो विस्तीर्णशाखाश्रुजाः ॥ २८ ॥

वीरधवलः—(अङ्गुल्या दर्शयन्) नयनमार्गमियमायातैव महीमहेलाक-
र्णावतंसकुसुमं कर्णावती नाम नगरी । यस्यामनवरतमपि,

तदस्फुटत्साभ्रमतीनरङ्गरङ्गन्मृदङ्गध्वनितेन लक्ष्मीः ।

अस्मत्पितुः श्रीलवणप्रसाददेवस्य नर्मत्तिं कराब्जरङ्गे ॥ २९ ॥

तेजःपालः—देव महीमण्डलमण्डन ! किमुच्यतेऽस्याश्चारुत्वम् ।

एका साभ्रमती सरिहृहरिषु स्वैरं द्वितीया वियत्—

कुल्पावीचिषु रोचमानरजतादशौज्ज्वलासु ध्रुवम् ।

तन्वाते निविडं तपः फणि रीगीर्वाणपुयौ सदा

न्यङ्मुख्यौ परिलम्बिविन्वमिपतो यस्या ग्रहीतुं श्रियम् ॥ ३० ॥

वीरधवलः—अहो ! त्वरातिरेको नरविमानस्य ।

गृह्णाति दूरस्थितमेव वस्तु विलोचनं यावदिदं पुरो मे ।

दूरेण पश्चात्पतितं निमेयात्तत्तावदामोति बलन्मुखस्य ॥ ३१ ॥

तेजःपालः—देव ! प्रथमप्रसूत्वरहृदयानन्दगुणबलाकृष्टमिव पुरः पपात
नयनवर्त्मनि धवलककं नाम नगरम् ।

वीरधवलः—(पुरोऽवलोक्य) धवलकपुरलक्ष्मीलीलाधम्मिल्ल इव लक्ष्यते
देव्या जयतलदेव्या विलासोद्याननिवेशः ।

अस्योपरि स्फुरति वायुहतप्रसून-

व्यूहोद्भवा गगनसीम्नि परागराजिः ।

अन्तःप्रवेष्टुमसहा मिहिरस्य दीप्ति-

भ्रष्टापाच्छिदे प्रकुपितेव विकम्पमाना ॥ ३२ ॥

तेजःपालः—अहो ! अहितेन विहितः प्रहतिप्रयोगोऽपिमहतां हितायैव
जायेत । तथाहि—

वेल्लद्वल्लिच्छदनविवरैश्छेत्तुमत्रातिदूरं

छायापूरं क्षिपति खलु यां कर्कशां कान्तिमर्कः ।

साप्येतस्य भ्रमरनिकरश्यामधाम्नः पिशङ्गी

रङ्गत्यङ्गेऽरुणमणिमयाकल्पसन्दोहकल्पा ॥ ३३ ॥

वीरधवलः—नूनमिदानीमिहैवात्मानं रमयमाणाऽस्ति देवी । तथाहि—

भान्ति तद्वदनचन्द्रचन्द्रिकाचन्द्रकाः कुसुमगुच्छकच्छलात् ।

शाखिमौलिषु चलदलावलीमध्यलब्धनिगमा इवोद्भताः ॥ ३४ ॥

तेजःपालः—देव ! धवलकपुरप्रवेशमुद्गृह्णन्महोत्सवं यावदिहैवोद्यानले-
खासु खेलनीयं देवेन । पुनरहं पुरि पुरो गत्वा कारयामि प्रवेशोत्सवप्रगुणताम् ।

(इति तुरङ्गमं समारुह्य निष्क्रान्तः)

वीरधवलः—(नरविमानादुत्तीर्य परिजनं प्रति) कासौ अस्माकं प्रियवयस्यः ।

(ततः प्रविशाति विदूषकः)

विदूषकः—(उपमृत्य) देव ! मह बालवंभणीसिरकलियपलियकलाबुज्ज-
लजसपसरविहसियतिहुयण ! नियघरघरिणीचरणनहसिहासिहिविहियनिच-
अग्गिहुत्ताणं अम्हाणं वंभणाणं वयणेहिं सञ्चहा सुही होहि ।

वीरधवलः—(सहासम्) वयस्य ! क स्थितो भवानियन्तं समयम् ।

विदूषकः—देव ! नियमंतिपरप्परकहावसणपडिएसु तुम्हेसु नियवा-
हणपुट्टि अद्वंगठावियनियघरिणीसिहिणदक्खाहलपत्तंकरुकरणपरमत्थलग्गो
समंज्जेव अणुवडिओ ।

वीरधवलः—अहो ! महीयानयं, अस्मद्व्यसनोपचयचकितस्य भवतः
परमार्थप्रकर्षः । (इत्यमुनैव सह उद्यानेप्रवेशं नाटयति)

विदूषकः—(पुरो निरूप्य सेष्यम्)

पैयडियकुल्लकरंवा मह खुहियमुहस्स सम्मुहं अहुणा ।

वाअंदोलियसाहंगुट्टं नचावयंति लया ॥ ३५ ॥

(विवेक्य) नाह ! पिक्ख ! पिक्ख ! हृदायड्डियं सहस्सनयणस्स नयणसहस्सं प-
रिपुंजियं सीसे वहन्ती कापि कुट्टिणी भयाउली भआतुरिएहिं पएहिं एयस्स
लयाजालस्स मज्झम्मि परावट्ठ ।

वीरधवलः—(विवेक्य) नूनमत्रैव लतावितानकान्तारे मद्भिरहविह-
लीभूताऽस्ति देवी जैत्रदेवी । यदियं हंसिका नाम तच्चरणपरिचारिका शिरसि
कमलमण्डलं धारयन्ती त्वरितमितो व्रजति । (विदूषकं प्रति) धिग् धिग् रे
मूढ ! गौर्या गौरत्वं पाण्डुरोगपदे पतितम् ।

१ देव ! मम बालब्राह्मणीशिरःकलितपल्लवः कलापोज्ज्वलयश्च प्रसरविभूषितत्रिभुवनः । निजगृह-
गृहिणीचरणनखशिखाशिरसिविहितनित्याग्निहोत्राणामस्माकं ब्राह्मणानां वचनैः सर्वथा सुखीभव ।
२ देव ! निजमन्त्रिपरस्परपरव्याव्यसनपतितेषु युष्मासु निजबाह्वदृष्टे अर्धाङ्गस्यापितनिजगृहिणी-
स्तनद्राक्षफलपत्राङ्कुरकरणपरमार्थलभः सममेव अनुपतितः ।

३ प्रकटितपुद्गलरम्भा मम क्षुधितमुखस्य सम्मुखमधुना ।

वातान्दोलितशारदाङ्गुष्ठं नर्त्तयन्ति लताः ॥

नाय ! प्रेक्षस्व ! प्रेक्षस्व ! हृदादृष्ट सहस्सनयनस्य नयनसहस्रं परिपुञ्जितं शीघ्रं वहन्ती कापि कुट्टिनी
भयाउलीभूता त्वरितत्वरितैः पदैः एतस्य लताजालस्य मध्ये परावर्त्तते ।

विदूषकः—(सक्रोधम्) नै ह्य अहं तुह पासंमि द्वाङ्गसं । वद्विपतिलपि-
डपंडुरतुंडीए निअवंभणीए खुरसरसिजाइं सेविस्सं । ”

(इति अपसरति)

वीरधवलः—भो भो वयस्य ! कथमिव मयि क्रोधवान् ? ।

विदूषकः—महं पडिवेसिओ नवनवइंवरिसओ महापंडिओ अज्जवि पढ-
णस्स अणिविन्नो माइयापढमक्खरं सिक्खंतो आसि । ता कहं मं मुहुं कहिसित्ति ।

वीरधवलः—वयस्य ! देवीवदनारविन्दविलोकनविसंछलस्य ममेदम-
विचारतः पतितं वचसि स्खलितम् । बहुक्षमेण क्षम्यतां भवता । तदिदानी-
मेद्येहि लतान्तरित एव पश्यामि तावदात्मनः प्राणेश्वरीम् ।

(इति उपसृत्य लतागुल्मगतवधुर्निखिलसखीमतिप्रतिक्रियमाणविरहरहस्यवेदिनीं प्रेमाङ्कुर-
भेदिनीं देवीं विलोकयति)

देवी—(सखीं प्रति) नै ह्य एस संतावो हिययम्मि नल्लिणसंठवणेण नि-
द्वीयदि ।

जं पीयूसमयूहफरसेण वि होइ विरसियप्पसरं ।

तं कह विरहहुयासणविणासणं फुरउ सहि कमलं ॥ ३६ ॥

विदूषकः—अरे रासहरायसरिसगमणाओ ! कहं देवीतावोवसमणम्मि
सयलसलिलायरनल्लिणुम्मूलणेण अप्पा किलामीयदि ।

लेंछीविलासभवनं हिययम्मि झडित्ति कुणह देवीए ।

एय सुपाणिनल्लिणं एगं चिय धीरधवलस्स ॥ ३७ ॥

(इति सर्वा अपि सप्तभ्रममूर्ध्वमवलोक्य)

१ न खलु अहं तव पार्श्वे स्थास्यामि । वर्तितविलपिण्डपाण्डुरतुण्ड्या निजप्राक्षाप्याः खुरसर-
सिजानि सेवित्ये । २ मम प्रातिवेशिकः नवनवतिवर्णयाः महापण्डितः अद्यापि पठनस्यानिर्विण्णः
मातृकाप्रथमाक्षरं शिक्षन्नासीन् । तत्कथं मा मूढं कथयसीति । ३ न खलु एष सन्तापो हृदये
नल्लिणसंस्थापनेन निघ्राप्यते ।

यन्पीयूसमयूसरस्पर्शनापि भवति विरसितप्रसरम् ।

तत्कथं विरहदुताशनविनाशनं स्फुरतु सति कमलम् ॥

४ अरे रासभराजसदृशगमनाः ! कथं देवीतापोपगमने सकलमल्लिङ्गाकरनलिनोन्मूलनेन

आत्मा द्वाभ्यते ।

५ लक्ष्मीविलासभजने हृदये शटिति खुरत देव्याः । एतसुपाणिनल्लिणमेकमेव धीरधवलस्य ॥

सख्यः—'देवि ! देवि ! पक्ख ! पक्ख ! तुह चिक्खभूयमयणं निय-
स्वेण निज्झिणंतो पत्तो कोवि कस्सवि पाणवह्लहो ।

(देवी दयितमुखमवलोक्य अविद्यावीरधवललिपिलसविलोकसततविलश्रापि सखीवचनप्रत्या-
यितहृदया सत्त्वरमुत्तिष्ठन्ती प्रलयपरवशवपुरुषविशति)

सख्यः—(सावहित्थस्मितम्) 'देवि ! देवि ! विरहहुयासणविहुरीकया
उट्ठिदुं पि न समत्थीभूआसि ।

वीरधवलः—(सहर्षोल्लासम्)

व्याजेन नव्यपुलकस्फुटितस्य काश्य-
कैयूरितस्य वलयप्रकरस्य देव्याः ।

देवः स्मरः शतमितानि शरासनानि

मां जेतुमुत्सुक इव प्रगुणीचकार ॥ ३८ ॥

(देवी सखीकरावलम्बनात्कथञ्चिदुत्थाय समुपसर्पति)

(देव्याः काश्यातिशयं विलोक्य) नूनममौर्ध्वबन्धवन्धुरधन्वापि त्रिजगतीं
विजित्य,

अधुना विजेतुकामो मामिव कामोऽयमुत्सुकः कामम् ।

अतिकृशतामनयदिमां मौर्ध्वमिव धनुषि निर्मातुम् ॥ ३९ ॥

(इत्युपसर्पति । देवी सत्रपातिरेकं विवर्लितग्रीवमास्ते)

(सखेदम्) अतिकृशमिदमङ्गं वीक्ष्य मे मा विलक्षी-

भवतु हृदयनाथः प्रेममग्नान्तरात्मा ।

स्वमिति विपुलवेणीलीलया गोपयन्ती

मयि विवर्लितकण्ठी कम्बुकण्ठी बभूव ॥ ४० ॥

(इति त्वरिततरपदपातमप्रतो गत्वा सहर्षदैव्यम्)

वपुरपचितरोचिस्तावकं देवि ! तादृग्

रसयति रसि चक्षुर्नित्यमप्यान्तरं मे ।

कृशमपि चिरकालादेनयोर्वाक्षितुं तत्

सुमुखि ! नयनयोः किं छन्नमद्यापि भाग्यम् ॥ ४१ ॥

१ देवि ! देवि ! तत्र विपश्चमूतमदनं निजरूपेण निर्जयन् प्राप्तः कोऽपि कस्यापि प्राणवह्मः ।
२ देवि ! देवि ! विरहहुयासनविधुरीकया उदितुमपि न समर्थीभूतासि ।

किञ्च । तादृक्षे विरहेऽपि यस्य कथमप्यत्यक्ततादृग्भवे
लीलालससरोरुहद्युतिरसावद्यापि दासः शशी ।

देवि ! त्वद्वदनेन तेन नयनद्वन्द्वं ममैतद्धृतं
वन्दीकृत्य कुतो गमिष्यति कृशेष्वङ्गेषु शृङ्गारिणि ॥ ४२ ॥

हंसिका—देवं ! पिक्ख ! पिक्ख ! ।

देवीए तारिसघणविरहानलकरसिआहं अंगाहं ।
अहुणा तुह दंसणकयपुलकुग्गमपूरियाहं रेहंति ॥ ४३ ॥

अवि य ।

तुम्हंगसंगमरसुलसिएहिं नूनं पीणत्थणेहिं हृदतोडिदसंधिवन्धं ।
नो कंचुयं मुयइ कंटगसेयलगं देवीइ पिक्ख हिअयं अइलज्जियं व ॥ ४४ ॥
(नेपथ्ये)

देव धवलकुलधुराघौरेयधवल ! त्वर्यतां त्वर्यताम् । प्रत्यासीदति पुर-
प्रवेशमुहूर्त्तः ।

वीरधवलः—(अनाकण्ठितकेन)

आनन्दकन्दलनकेलिसुधारसेन देवि ! प्रसादविशदेन विलोचनेन ।
अङ्गं कृतार्थय मदीयमनङ्गशक्ते ! कर्णद्वयं सुललितेन च भाषणेन ॥ ४५ ॥
हंसिका—देव !

सुचिरागयम्मि दइए सुमुखीणं लज्जलुलियनयणाणं ।
हिययरसणगकयघणगयागयं भासियं हवइ ॥ ४६ ॥
(पुनर्नेपथ्ये)

देव कीर्त्तिकुमुदिनीकौमुदीकामुक । त्वद्वदनावलोकनकुतूहलोत्तरलनय-
नोऽयं वर्तते सकलोऽपि लोकः । मुहूर्त्तमात्रान्तरायः प्रवेशमुहूर्त्तोऽपि मूर्त्तो
जनानन्द इव पर्यापतितः ।

१ देव ! प्रेक्षस्व ! प्रेक्षस्व ! । देव्यास्तादृशघनविरहानलरुशानि अङ्गानि ।
अधुना तव दर्शनरुतपुलकोद्गमपूरितानि रेहन्ति ॥

अपि च । तवाङ्गसङ्गमरसौहसितैः नूनं पीनस्तनैः हृदयोदितसन्निवन्धम् ।
नो फञ्चुकं मुञ्चति कष्टकस्वेदलम् देव्याः प्रेक्षस्व हृदयमतिलज्जितं च ॥

२ सुचिरागते दयिते सुमुखीनां लज्जाबुलिनयनानाम् ।
हृदयरसनाम्रकृतयनगतागतं भाषितं भरति ॥

वीरधवलः—(समाकर्ण्य देवीं प्रति) अस्मदीयहृदयानन्दपरमाणुमयमूर्त्तं देवि ! सञ्चर्यताम् । प्रत्यासन्नो हि प्रवेशमहोत्सवः यदयं तेजःपालमुखेन श्रीवस्तुपालसचिवपतिर्मां त्वरयति । (इति तुरङ्गमारुह्य सुखासनस्थितया देव्याऽनुगम्यमानः सकलपरिवारपरिवृतः सञ्चरति)

(ततः प्रविशतस्तुरगारूढौ महामातृश्रीवस्तुपालतेजःपालौ)

तेजःपालः—आर्य ! सर्वकार्यप्रपञ्चेषु युष्मच्छिक्षया युष्मानिव श्रीमद्बुदयसिंहसाचिव्यरचितोदयमुदयननन्दनमुदयमानयशसं श्रीयशोवीरमेवापृच्छन्,

भवदास्यसुधांशुवाक्सुधारसनेनेव तदीयशिक्षया ।

अहमन्वहमत्यजं मुहुः परितापं कटकक्रमोत्कटम् ॥ ४७ ॥

वस्तुपालः—वत्स ! साधु विहितं भवता ।

तातस्यैवाद्भुतमतिनिधेरश्वराजस्य शिक्षा

चेतोऽस्माकं सुरसरिदिव क्षालयामास शुद्धा ।

सूते मन्त्रे कथमपि तथाप्येकतो महद्देवा-

द्वन्द्वोज्यैष्ठादिव ननु यशोवीरतो विद्मः कृत्यम् ॥ ४८ ॥

(पुरतो निरूप्य)

मिथःप्रेङ्खद्वेपिप्रजविजयतेजःशिखियशः-

सुधावीचीचञ्चद्वपुरिव पुरो वीरधवलः ।

चिरादप्रेक्षोयज्जडिमविधुरस्यापि विरहा-

तपप्यासस्याऽपि प्रमदप्रयमक्ष्णः प्रतनुते ॥ ४९ ॥

(इत्युपसृत्य प्रणमनाय तुरगादुत्तरन्त्यवेगनावितर्येन वीरधवलेन भुजाभ्यामालिङ्ग्यमानः सप्रमोदातिरेकम्)

देव ! देव !

अङ्घ्रिप्रणामयोग्यं मां समालिङ्गन्भुजोरसा ।

यं प्रसादं व्यधास्तस्य भविष्याम्यनृणः कुतः ? ॥ ५० ॥

वीरधवलः—मन्त्रिमाणिक्य ! मा मैवम् । अहमेव तवाधमर्णोऽस्मि ।

अकृत मदनदेवी शैशवे लालनं य-

द्यवचयसि यदर्णोराजस्यनुध्व पोषम् ।

तव मतिरधुनाऽसौ यच्च राज्यस्थितिं मे

कथमहमनृणः स्यामत्र मन्त्रिन्नमीषाम् ॥ ५१ ॥

यतः—सिद्धसिन्धुविशुद्धया तव बुद्धयैव मिथोविरोधवद्वसकलविरो-
धकुलया ममापि शौर्यं कमपि महिमानमानयन्त्याऽसूरचक्रचूडामणिरपि तथा
आसितः सोऽपि हम्मीरवीरः यथा पुनरपि विक्रमेण नोपक्रमते ।

तेजःपालः—देव चुलुक्यकुलकमलकलहंस ! कंसविक्रमोऽपि मील-
चूरीकारः सन्धानपदवीमप्ययमधुनाऽधिरोपितो बुद्धिचातुर्यैरार्यस्य ।

वीरधवलः—(सहर्षोत्सुक्य वस्तुपाल प्रति) कथमिव ? ।

वस्तुपालः—देव ! तस्मात्पलीपक्षितपते राज्यस्थापनामयं प्रसादमा-
साद्य तत्प्रधानपुरुषेण वज्रदीननाम्ना पुरस्कृतं रदीकादीनामघेयं मीलचूरीका-
रस्य गुरुद्वयं पाथोनिधिपथेन प्रवहणारूढमागच्छत् गुप्तचरमुखेभ्यो मत्त्वा
हुतप्रेषितप्रचुरप्रवहणाधिहृदैः प्रवीरैर्वन्दीकृत्य स्तम्भतीर्थे धृतमभूत् । ततस्त-
न्मुक्त्यर्थं प्रेषितागतप्रधानपुरुषगतागतप्राचुर्येण आजन्मापि सन्धानमकारि
मीलचूरीकारेण ।

वीरधवलः—(सप्रमोदम्)

त्वमेव मे भुजद्वन्द्वं स्कन्धावारस्त्वमेव मे ।

त्वमेव मे महत्पुण्यं मन्त्रिराज ! द्विपञ्चमे ॥ ५२ ॥

(इत्युपसर्पति)

तेजःपालः—देव ! पश्य ! पश्य !

हस्ततीराग्रतः सोधरुचिसञ्चयलीलया ।

नृत्यतीव ध्वजभुजैः पुरीयं त्वयि वीक्षिते ॥ ५३ ॥

(इति पुरप्रवेश नाटयन्ति)

वस्तुपालः—देव । दिग्जयजागरूकशक्ते !

तेजोदिवा करपशोरजनीकरश्री-

भित्ताकृतिं पुरि निरीक्ष्य चिराद्भवन्तम् ।

तुल्यं मुग्धाम्बुजविलोचनकैरवाणि

लोकस्य पश्य कलयन्ति विकासकेलिम् ॥ ५४ ॥

तेजःपालः—देव सौभाग्यभाग्यनिधे !

वीक्षाकुतूहलमिलत्तरुणीकटाक्ष-

कान्तिच्छटाविशदभासि हृदि त्वदीये ।

आनन्दिनः पुरजना विकचप्रसून-

मालाधिरोपपुनरुक्तिममी सृजन्ति ॥ ५५ ॥

वस्तुपालः—देव वसुधासुधाकर !

पर्वतेष्विव मध्येषु त्वत्कीर्त्तय इवाभितः ।

वृत्त्यन्ति दिव्यगौराङ्गधस्त्वप्यायाते जितद्विपि ॥ ५६ ॥

वीरधवलः—(तेजःपालं प्रति) सखे ! रिपुविजययशःकुसुमिताया मन्त्री-
शमतिलतायाः प्रत्यक्षफलमिवावलोकयामि पुरतः प्रथितरसालङ्करणनिजाग-
मनमहोत्सवमहनीयमिदं नरेन्द्रसदनम् ।

(इति घवलगृहप्रवेशं नाटयित्वा तुरङ्गादुत्तीर्य निविडभक्तिमराकान्तस्त्वरिततरसञ्चरणेन
देवतालं प्रविष्टः प्रकृष्टपरिमलमिलदलिकुलगीयमानगुणैरनणुभिः कुसुमैरभ्यर्चितं भगवन्तं भगानी-
पतिमग्रतो विभाव्य समुद्रिशरोमाङ्कुरकर्तुरशरीरः स्तुतिमकरोत् ।)

त्वङ्गालनपनोदचिस्त्वच्चूलाचन्द्रधामभिः ।

त्वन्नमस्कारिणां नाथ ! तेजः कीर्त्तिश्च चञ्चतः ॥ ५७ ॥

प्रसन्ना यत्र जायेत भवन्नेत्राम्युजग्रयी ।

स स्यास्त्रिविधवीरश्रीभृरिसौरभ्यभाजनम् ॥ ५८ ॥

(इत्यभङ्गुत्सवश्रीकृतहृदयः पूनाकुसुमसमुदयान्तर्गत एव श्यस्तः प्रत्यक्षीभूय वीरधवलं प्रति)

शम्भुः—यत्स ! भवत्सहजोज्ज्वलभावभङ्गिभिरतिप्रीतोऽहं किं ते
प्रियमुपकरोमि ? ।

वीरधवलः—त्वत्पादान्जप्रसादाञ्जयति मम चमत्कारकृदस्तुपाल-

स्तेजःपालश्च मन्त्रिद्वयमियमवनिः साधुवादेन पत्नी ।

कीर्त्तिस्तेजश्च शीतच्छविरविधिभवस्पर्द्धिनी नित्यसेवा-

हेयाकिद्वेपिष्ट्वीपरिवृद्धपटलं राज्यमेतानपन्नम् ॥ ५९ ॥

किमनःपरमपि मम प्रियमस्ति । तथापीदमस्तु—

वृष्टिं प्रत्यन्दमन्दा विदधतु यस्तुधाऽनेकशस्यप्रशस्या

भूषान्भूषांसि भूषा जगति जयन्तु यो योजयन्तां यशांसि ।

वाणीवीणारवोद्यन्मधुमधुरगुणाः कोविदाः काव्यभङ्गी-
मङ्गीकुर्वन्तु सर्वे सुकृतमविरतं साधवः साधयन्तु ॥ ६० ॥

शम्भुः—एवमस्तु ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

पञ्चमोऽङ्कः

चन्द्रे चन्दनचर्चनव्यतिकरः पीयूषकुण्डे पयः—

प्रक्षेपः सरसीरुहे च सुमनोवासोऽयमासूत्रितः ।

श्रीमच्चण्डपगोत्रमण्डनमणे श्रीवस्तुपाल स्वयं

वाग्देव्या त्वयि दौकितं यदधुना मन्त्रिन् ! मया नाटकम् ॥ १ ॥

आकल्पं ककुभासुरस्त्वदसुहृदुत्कीर्त्तिभृद्भ्रमिषा-

समृत्तैव भवद्यशस्ततिमयी मालेयमालम्बिताम् ।

एतन्नाटककाव्यमण्डलमयी माला तु नित्यं सतां

कण्ठे क्रीडतु दुर्जनाननविभाभृद्भाङ्गनासङ्गिनी ॥ २ ॥

इति श्रीहम्मीरमदमर्दनं नाम नाटकम् ।

संवत् १२८६ वर्षे आपाढवदि ९ शनौ हम्मीरमर्दनं नाम नाटकम् ।

APPENDIX I.

श्रीवस्तुपालतेजःपालप्रशस्तिः

श्रेयः श्रीमुनिसुव्रतः स तनुतां यो मन्दरागस्तले
 तन्वानः कमठाधिनाथममृतोऽरैकधौरेयकः ।
 निर्मल्यैर्नमधर्मकर्मलहरीपूरैरपारं भवा-
 कूपारं पुरुषोत्तमाय न तमां दत्ते स्म कस्मै श्रियम् ॥ १ ॥
 यस्मै रश्मिभरो गभीरिमगुणक्रान्तेन कल्लोद्विनी-
 क्रान्तेनाञ्जनपुञ्जमञ्जिमजयी शङ्के स्वकीयोऽपितः ।
 यस्यैव क्रमसेवनाय च मुदा मुक्तोऽङ्गभूः कच्छपो
 लेभे लाण्डनतां स यच्छतु सतां श्रीसुव्रतो निर्वृतिम् ॥ २ ॥
 आनन्दाय सुदर्शनाऽस्तु जगतां यस्या मुखेनाग्रतो
 नम्राया मुनिसुव्रतकमनखादर्शप्रतिच्छन्दिना ।
 आत्मदादशतां वह्न्रहरहर्देवो हिमांशुर्महा-
 कल्पानल्पपतङ्गपाटवतिरस्कारे चकारोद्यमम् ॥ ३ ॥
 रक्षादक्षो दिवि दिविपदां कोऽपि सन्ध्यासमाधिं
 ध्यातुर्घातुश्चुलुकजलतः शौर्यराशिः पुरासीत् ।
 प्रेङ्खत्स्वङ्गप्रतिमितितया सम्मुखीनो बभूव
 भ्रूसंरम्भत्रसदसुहृदो यस्य युद्धे य एव ॥ ४ ॥
 वंशो विन्ध्यव्रित्तपविदितः पर्वणां वेश्म तस्मा-
 च्चौलुकयाख्यः समजनि समुन्मीलदौन्नत्यलीलः ।
 तच्चूलाग्रस्मितसितयशश्चेलतानातिरेका-
 देकच्छग्रामतनुत महीं मूलराजो महीन्दुः ॥ ५ ॥
 कृत्वाऽघः कच्छपं सिन्धुराजप्रक्षोभशोभितः ।
 अमन्दरोचितभुजोऽप्यभवद्यः श्रियः प्रियः ॥ ६ ॥
 कीर्त्तिस्तोममुधाभृतानि वसुधाखण्डानि रेजुः सुधा-
 कुण्डानीव नवत्रिविष्टपसदां स्वाद्यानि यस्मिन्विभौ ।

निन्यं वन्दिग्रहमपि निजं वह्नमन्यन्त मन्ये

धन्यम्मन्या रिपुयुवतयो यस्य रूपं निरूप्य ॥ १६ ॥

यदङ्गवदनोत्सृष्टैः परमाणुगणैरिव ।

विधिविधाय कन्दर्पं सदर्पी व्यामपि व्यधात् ॥ १७ ॥

सप्ततन्तुप्रपञ्चेन यस्तां कीर्त्तिपटीं व्यधात् ।

चतुर्दशापि विश्वानिच्छादयाश्चकिरे यया ॥ १८ ॥

व्यजयत जयसिंहदेवभूपस्तदनु दिशस्त्रिदशप्रभुप्रभावः ।

यशसि यदसिपे नु दुग्धमुग्धैः श्रितमुडुभिर्दिवि दोहफेनसाम्पम् ॥ १९ ॥

तत्रैलोम्यनिभत्रिभूमिकगृहकोडस्फुरन्मालव-

ध्माभृत्कीर्त्तिनितम्बिनीमुखपरिक्षेपाय पांसत्करम् ।

लीलालुसजगद्दृश्यं स्वरसुरोत्त्वानक्षमामण्डल-

च्छिद्रौघैरुत्तरगालयेऽपि तुरगा यस्य क्षणाचिक्षिपुः ॥ २० ॥

विश्वस्योपकृतिव्रतव्यतिकरैस्तैर्यद्यशस्तेजसोः

सामान्यप्रतिपत्तिमप्यसुलभां लब्धेन्दुतीव्रशुती

काङ्क्षन्ती चिरनन्दितामिव तपोरायुःप्रवृद्धौषधीं

द्रष्टुं काञ्चन काञ्चनक्षितिधरोपान्तेऽपि तौ भ्राम्यतः ॥ २१ ॥

तत्कालं कलहे निहत्य किमपि प्रत्यायिताः शत्रवः

स्वर्गस्त्रीपरिरम्भणेऽपि न मनःस्वास्थ्यं समासेदरे ।

यं कल्पान्तकृतान्तयक्रकुहराकारस्फुरत्कार्मुकं

पश्यन्तः प्रसरन्तमद्भुतभयावेक्षेन मीलदृशः ॥ २२ ॥

अवश्ययज्ञाशु कृपाणपातं विरोधिवीरानमनक्रियाभिः ।

यस्याङ्घ्रिपङ्केनहवज्जवासां लक्ष्मीं च दक्षा रभसादगृह्णन् ॥ २३ ॥

स्यैरेव प्रहतेर्षिपद्भिर्मरीभृतैः सुरीभिः समं

गीतं प्रीतिरसैः स्वमेव हृषिते तस्मिन् पशः शृण्वति ।

ध्मां पाति स्म कुमारपालनृपनिर्घत्कीर्त्तिकालुष्यदं

तद्वाण्याश्नकदमलं न रुदतीवित्तं सवित्तोऽग्रहीत् ॥ २४ ॥

जैनं धर्मसुरीचकार मत्साङ्गोराजमग्रासयद्

धाणैः कुङ्कुममग्रीदपि गुरुचक्रे स्मरध्वंमिनम् ।

इत्थं यस्य परिक्षनक्षितिभृतो हंसावलीनिर्मलै

रामस्येव निरन्तरं नययशःपूर्वदिशः पुरिताः ॥ २५ ॥

तादृग्दानपरम्पराभिरभितो निष्काश्य कालं कलिं
 त्रेतादापरयोरहम्प्रथमिकावद्धस्पृहं पश्यतोः ।
 श्रेयश्चन्दनतो विशेषकविधिं कृत्वा यशोजाह्नवी-
 पाथोभिः कृतिना स्वयं कृतयुगो येनाभिषिक्तः क्षितौ ॥ २६ ॥
 अजयदजयपालभूमिपालः क्षितिमथ मन्मथमञ्जुलेन येन ।
 त्रिपुररिपुरपि प्रसूनवाणैरिव पिहितः सहसा यशःसमूहैः ॥ २७ ॥
 अन्तर्यत्कीर्त्तिकासारं कृतस्नानस्य सर्वतः ।
 लक्ष्मेनलवायन्ते तारागगनदन्तिनः ॥ २८ ॥
 वालः श्रीमूलराजोऽथ विक्रीडन्समराङ्गणे ।
 द्विपल्लनाप्रतानानि समूलमुदमूलयत् ॥ २९ ॥
 आपपे प्रसृतिसम्भ्रमेण यत्तेजसा रिपुयशःसुधारसः ।
 तेन निर्गलितविन्दुवृन्दवद् द्योतते वियति तारकाततिः ॥ ३० ॥
 भूमीभारमथो वभार भुजयोः श्रीभीमदेवो विभु-
 र्दानारम्भविजृम्भमाणविभवप्रागल्भ्यगर्जयशाः ।
 गीतो यत्तुलया विरोचनसुतः पातालवैतालिकै-
 रथोत्तालमनोभिरन्वहमहङ्कारं चकार स्मितः ॥ ३१ ॥
 यदाननसरोजेन नित्यस्मेरेण निर्जितः ।
 सज्जलज्ज इवामज्जत् यद्यशोजलधौ विधुः ॥ ३२ ॥
 अर्णोराजाङ्गजातं कलकलहमहासाहसिक्यं तुलुक्यं
 श्रीलावण्यप्रसादं व्यतनुत स निजश्रीसमुद्धारधुर्यम् ।
 यस्य प्रत्येकधाराद्वयकलितभुजायुग्मशाली रिपूणां
 कीलालैः पीतवासा इव समिति चतुर्बाहुतामेति खट्वः ॥ ३३ ॥
 तादृक्कम्पव्यतिकरभृतां सर्वतः पर्वतानां
 व्यातन्वद्भिः क्षयसमयमरुत्पूरशङ्कातिरेकम् ।
 यत्प्रत्यर्थिक्षितिघववधूवर्गनिश्वासवात-
 घ्रातोत्पातैरिव दिवि सदा भ्रेमुरकैन्दुताराः ॥ ३४ ॥
 भूमारोहृतिधुर्यदुर्द्धरभुजस्तस्याङ्गजन्मा स्फुर-
 त्कीर्तिः श्रीधवलोऽस्ति वीरधवलोऽहङ्कारलङ्घेश्वरः ।
 पश्मिन्निघ्नति मार्गणैः रिपुगणं हृष्यन्ति तस्याङ्गनाः
 कामोऽयं कुरुते मदेकवशमं चित्तेशमित्पाशया ॥ ३५ ॥

विक्रीडतो यस्य नवप्रतापयशःकुमारी जगदङ्गणान्तः ।
प्रभावभाजौ लसतस्तदङ्गरक्षासु दक्षाविव सुरराजौ ॥ ३६ ॥
पाताले बलिराजराज्यविशदे विश्वम्भरामण्डले

यल्लीलायितमञ्जुले सुरपुरे कल्पद्रुमुद्राञ्जुपि ।
दारिद्रेण भयद्रुतेन सहसा यद्वैरिवीराश्रया-
दश्रान्तप्रसरेण शैलशिखरिक्कोडेषु विक्रीडितम् ॥ ३७ ॥
यस्यासिरम्भोदसहोदरश्रीः शौर्यं द्विपस्येव मदप्रवाहः ।
सर्पन्सदर्पारिनरेन्द्रकीर्त्तिकासारपूरं कलुषीचकार ॥ ३८ ॥
सचिवप्रवरं कञ्चित्प्रार्थितस्तेन पार्थिवः ।

श्रीमान् भीमो मुदा वाचमुवाच श्रवणामृतम् ॥ ३९ ॥
वाग्देवताचरणकाञ्चननूपुरश्रीः

श्रीचण्डपः सचिवचक्रशिरोऽवतंसः ।
प्राग्वाटवंशतिलकः किल कर्णपूर-
लीलायितान्मधित गूर्जरराजधान्याः ॥ ४० ॥
मतिकल्पलता यस्य मनःस्थानकरोपिता ।

फलं गूर्जरभूपानां सङ्कल्पितमरूपयत् ॥ ४१ ॥
वाग्देवीप्रसादः स्रुतश्चण्डप्रसाद इति तस्य ।
निजकीर्त्तिरैजयन्त्या अनयत गगनाङ्गणे गङ्गाम् ॥ ४२ ॥
पातालमूले पिहितांशुभासः पृथ्वीविभागेऽपि हराट्टहासः ।
स्वर्गेऽपि दुग्धान्विषयोविलासः कीर्त्तिर्यदीया त्रिजगत्पुवास ॥ ४३ ॥
कीर्त्तिरुद्मलितपार्षणसोमः सोम इत्यजनि तस्य तनूजः ।
सिद्धराजगुणभूषणभाजः संसदो विद्मददर्पणरूपः ॥ ४४ ॥
उत्कर्षप्रगुणां गुणागुणपरिज्ञानौचितां मन्महे
तस्य प्रीतिरसादनन्यमनसा येनान्वहं सेविताः ।

देवस्नोर्धकृदेव केचलनिधिर्विद्यानिधानं गुरुः
सूरिः श्रीहरिभद्र एव गुणधीः सिद्धेश एवाधिपः ॥ ४५ ॥

सीताकुक्षिसरोवरैकवरलाकान्तोऽश्वराजाख्यया
तस्याभूत्तनुभूः सदापि जननीभक्तौ च यः पावनः ।

स्फूर्जस्फूर्जदिजूटकोटरपदन्यासोत्थपापच्छिदे
स्यर्नयाऽपि समाश्रितः सितलसत्कीर्त्तिच्छविच्छाना ॥ ४६ ॥

ससलोकचरो ससतीर्थयात्रासमुद्भवा ।

गङ्गां जिगाय यत्कीर्त्तिर्विद्वत्रितयविस्तृताम् ॥ ४७ ॥

भैमीव नैषधमहीरमणस्य तस्य

कान्ता सती समजनिष्ट कुमारदेवी ।

यन्मानसे जिनपदाम्बुजभाजि शुद्ध-

पक्षद्वयः पतिरराजत राजहंसः ॥ ४८ ॥

श्रीमल्लदेव इति तत्तनुभूर्बभूव

यत्कीर्त्तिंपूरशशिनोर्गगनाङ्गपीठे ।

स्पन्दोद्भुरं प्रसृतयोरिव साम्यदण्डं

स्वर्दण्डमेव विधिरन्तरधत्त हृष्टः ॥ ४९ ॥

विद्येते ह्यद्यविद्यौ तदनु तदनुजौ धीनिधी वस्तुपाल-

स्तेजःपालश्च तेजस्तरणितरुणिमस्फूर्त्तिरोचिष्णुमूर्त्तिं ।

श्रीमन्नेतौ निजश्रीकरणपदकृतव्यापृती प्रीतियोगा-

चुभ्यं दास्यामि विश्वं जयतु नवनवं धाम तन्मन्त्रमित्रम् ॥ ५० ॥

इत्युक्त्वा प्रीतिपूर्णाद्य श्रीवीरधवलाय तौ ।

श्रीभीमभूभुजा दत्तौ वित्तमासमिवात्मनः ॥ ५१ ॥

अन्ये केचन रोचमानमतयो मन्त्रीश्वरा भास्करा

लप्स्यन्ते वत वस्तुपालसचियाधीशेन साम्यं कुतः ।

सार्द्धं यद्गुणवन्धुनाऽपि दिविपट्टन्दैकमान्यः स्वयं

सामान्यप्रतिपत्तिगौरवपदं वाचस्पतिर्वाञ्छति ॥ ५२ ॥

वीरश्रीवरधाम्नि वीरधवले सिंहारवान्मारवान्

जेतुं यातवति प्ररुद्धपुलकैरङ्कुरयन्पौरुषम् ।

यस्तीर्त्वा यदुसिंहसिंहणवलाम्भोधिं भुजक्रीडया

गर्जन्नर्जितवान् यदस्त्रिजगतीषुक्तालतामण्डनम् ॥ ५३ ॥

सम्पूर्णं भुवने घनेन रजसा श्रीतीर्थयात्रापरि-

स्यन्दिस्यन्दनवृन्दतारतुरगव्रातक्रमोत्पातिना ।

यत्कीर्त्तः सह पांशुकेलिसुहृदो नन्दन्ति मन्दाकिनी-

दुग्धाम्भोधिबिभावरीविभुक्कुपकुम्भीन्द्ररुद्रादयः ॥ ५४ ॥

येनाऽकारि तमोनिकारि कलशालङ्कारि शशुञ्जय-

क्षमाभृन्मण्डनमिन्द्रमण्डपमहो नाभेयभर्तुः पुरः ।

तेनैकां युधुनीं दधद्विमगिरिः पार्श्वस्थपार्श्वप्रभु-

श्रीमन्नेमिनिकेतकेतनयुगाभोगेन निर्भत्सितः ॥ ५५ ॥

यः शत्रुञ्जयशेखरं जिनगृहश्रीतारहारं स्खल-

त्ताराघोरणि तोरणं यदसृजत्तन्मूर्ध्नि लक्ष्मीः स्थिता ।

शङ्केऽभूदुदितक्षिपक्षयदना नन्तुं समागच्छतो

नाभेयं प्रणिपत्य च प्रचलतो यस्यास्यवीक्षाशया ॥ ५६ ॥

श्रीशत्रुञ्जयशृङ्गसीम्नि सरसि प्राप्याम्बु यत्कारिते

नीचत्थाय सुधाकराय विबुधाः कुर्वन्ति नोपक्रमम् ।

इत्यूहं कृतिनोऽन्वहं विदधते कुन्दावदातयुता

भास्वच्छाश्वतराकया जगति यत्कीर्त्या परीतेऽभितः ॥ ५७ ॥

येन व्यधाप्यत विधुद्युतिहारिवारी

श्रीपादलिप्तनगरीमुकुरस्तङ्गागः ।

यद्यस्त्यगस्तिरिह कोऽपि तदेतु तन्या-

द्वोःस्फालनं मुद्गुरितीव महोमिंभिर्यः ॥ ५८ ॥

अर्कपालितकग्रामे तेन तेनेऽद्भुतं सरः ।

यस्य निस्पन्दलेखेव पार्श्वे वहति वाहिनी ॥ ५९ ॥

येनोज्जयन्तगिरिमण्डननेमिचैत्ये

नाभेयपाश्वर्जिनसद्भयुगं व्यधापि ।

अन्तःस्वयंघटितनाभिजनेमिनाथ-

श्रीस्तम्भनेशगृहमप्युदधारि हारि ॥ ६० ॥

स्वर्गं यद्गुरुचैत्यतोरणशिरः पद्यापदैः प्रापय-

द्वापीकूपतङ्गागमार्गचलनैः पातालमूलं ययौ ।

सा यत्पौषधमन्दिरोदरवरारामप्रपामध्यभू-

विश्रामश्रयणेन भूमिमपि यत्कीर्तिर्मुद्गुर्गाहते ॥ ६१ ॥

यन्निर्मापितदेवमन्दिरशिरःकल्याणकुम्भप्रभा-

प्राग्भारैर्विन्दे सदा सुदिवसं सर्वत्र धात्रीतले ।

दृश्यः शाश्वतिकस्तथा प्रमृमरश्यामच्छविच्छद्मना

यत्स्वद्भक्षतवैरियामनपनावक्त्रेषु रात्रिक्षणः ॥ ६२ ॥

अस्थापयत्स्थिरमतिः शकुनीविहारे

संसारतारिलसदम्बडधर्मपुञ्जे ।

श्रीपाद्वीरजिनपुङ्गवयुग्मदम्भा-

द्यो यामिकञ्चयमिवाग्निमधर्मबन्धुः ॥ ६३ ॥

तमेकदा करारोपभर्त्सितस्वर्णशेखरः ।

श्रीतेजःपालमन्त्रीशो मुदा ज्येष्ठं व्यजिज्ञपत् ॥ ६४ ॥

सुव्रतक्रमनमस्कृतिहेतोर्यातयान्भृगुपुरं प्रति सोऽहम् ।

काव्यमुज्ज्वलनयो जयसिंहसरिरित्यपठदत्र मदग्रे ॥ ६५ ॥

तेजःपाल कृपालुधुर्यविमल प्राग्वादवंशध्वज !

श्रीमन्नम्बडकीर्त्तिरयं वदति त्वत्सम्मुखं मनसुखात् ।

आजन्मावधि वंशयष्टिकलिता भ्रान्ताऽहमेकाकिनी

वृद्धा सम्प्रति पुण्यपूर्णं भवतः सौवर्णयष्टिसृष्टा ॥ ६६ ॥

इत्युक्त्वा मम पञ्चविंशतिमितास्तेन स्वयं दर्शिता-

स्तस्मिन्सुव्रतधाम्नि देवकुलिकाः कल्याणकुम्भसृष्टाः ।

ताः सौन्दर्यभृतोऽपि कान्तिनिधिभिः कल्याणदण्डैर्विना

सीमन्तैरिव सुभ्रुवो विदधते नान्तः सतां सम्मदम् ॥ ६७ ॥

आदेशं देव यद्येवं दत्ते स्वच्छेन चेतसा ।

हेमदण्डानिमानत्र तदहं कारये रयात् ॥ ६८ ॥

इत्यन्तःस्मितवस्तुपालसचिवादेशाहृतसत्तेजस-

स्तेजःपालमहामतिर्व्यरचयत्कल्याणदण्डानिमान् ।

प्रत्येकं हरहासहारिमहसो येषां शिखासु स्थिता

नृत्यन्ति प्रतिवासरं परिचलत्केतुच्छलात्कीर्त्तयः ॥ ६९ ॥

जुह्वन्पातकपादपैरुदहने तीर्थेन्द्राधर्मैर्निजां

कर्मालीं न कति कृतूनकृतं स श्रीवस्तुपालानुजः ।

दण्डा यूषवदुचसुव्रतगृहक्ष्माभृङ्गवायाममी

तत्तेनान्वडमण्डलेश्वरयशःसिन्धौ समारोपिताः ॥ ७० ॥

दत्ते चेतसि सम्मदं सुकृतिनां तेनेपमुत्तम्भिता

चञ्चलामरीचिवीचिकलिता कल्याणदण्डावलिः ।

पूर्वोर्ध्वधरकुञ्जतः प्रसरता प्रातर्विपत्कानने

यत्रागत्य भियेव गोपतिगवीगृन्देन मन्दायते ॥ ७१ ॥

यावच्चण्डपगोत्रमण्डनमणेः कीर्त्तिर्विपटालिनी-

हस्ता दिग्गजगर्जियादधिभवैर्व्यामाह्वये नृत्यन्ति ।

तेनैकां युधुनीं दधद्विमगिरिः पार्श्वस्थपार्श्वप्रभु-

श्रीमन्नेमिनिकेतकेतनयुगाभोगेन निर्भस्तिस्तः ॥ ५५ ॥

यः शत्रुञ्जयशेखरं जिनगृह्श्रीतारहारं स्वल-

त्ताराधोरणि तोरणं यदसृजत्तन्मूर्ध्नि लक्ष्मीः स्थिता ।

शङ्केऽभृदुदितद्विपक्षवदना नन्तुं समागच्छतो

नाभेयं प्रणिपत्य च प्रचलतो यस्यास्यवीक्षाशया ॥ ५६ ॥

श्रीशत्रुञ्जयशृङ्गसीमि सरसि प्राप्यान्नु यत्कारिते

नीचत्थाय सुधाकराय विगुधाः कुर्वन्ति नोपक्रमम् ।

इत्यूहं कृतिनोऽन्वहं विदधते कुन्दावदातद्युता

भास्वच्छाश्वतराकया जगति यत्कीर्त्या परीतेऽभितः ॥ ५७ ॥

येन व्यधाप्यत विधुद्युतिहारिवारी

श्रीपादलिप्तनगरीमुकुरस्तङागः ।

यद्यस्त्यगस्तिरिह कोऽपि तदेतु तन्या-

होःस्फालनं मुहुर्तितीव महोमिभिर्यः ॥ ५८ ॥

अर्कपालितकग्रामे तेन तेनेऽद्भुतं सरः ।

यस्य निस्पन्दलेखेय पार्श्वे वहति वाहिनी ॥ ५९ ॥

येनोज्जयन्तगिरिमण्डननेमिचैत्ये

नाभेयपार्श्वजिनसङ्गयुगं व्यधापि ।

अन्तःस्वयंघटितनाभिजनेमिनाथ-

श्रीस्तम्भनेशगृहमप्युदधारि हारि ॥ ६० ॥

स्वर्गं यद्गुरुचैत्यतोरणशिरः पद्यापदः प्रापय-

द्यापीकृपतङागमार्गचलनैः पातालमूलं ययो ।

सा यत्पौपधमन्दिरोदरवरारामप्रपामध्यभू-

विश्रामश्रयणेन भूमिमपि यत्कीर्त्तिर्मुहुर्गणहते ॥ ६१ ॥

यन्निर्मापितदेवमन्दिरशिरःकल्याणकुम्भप्रभा-

प्राग्भारैर्विदधे सदा सुदिवसं सर्वत्र धात्रीतले ।

दृश्यः शाश्वतिरुस्तथा प्रसृमरद्यामच्छविच्छद्मना

यत्त्वद्भक्षतधैरिवामनयनावस्त्रेषु रात्रिक्षणः ॥ ६२ ॥

अस्थापयत्स्थिरमतिः शङ्कनीधिहारे

संसारतारिलसदम्बडधर्मपुञ्जे ।

APPENDIX II.

स्तुतिकाव्यानि

स्वस्तिश्री वस्तुपालाय वभौ यदुद्विस्तुभुवः ।
 क्रोडीकृताम्बरं रौप्याञ्जनभाजनवद्यशः ॥ १ ॥
 अन्तःक्षारं रिपूणां घनमपि कवलीकृत्य तृष्णातुरेव
 त्वत्कीर्त्तिर्नाप तृप्तिं भुवि सचिव ! जवात्क्षीरनीराकरेऽपि ।
 तस्मादाकाशनाकोरगनगरचरस्वर्दुनीपानहेतोः
 सर्वत्रापि त्रिलोकीहितचरित ! चिरं सम्भ्रमाद्वम्भमीति ॥ २ ॥
 भवद्भुजभुजङ्गोऽसौ वस्तुपाल ! द्विषां भिये ।
 असिं दधाति फूत्कारविपोद्गारसहोदराम् ॥ ३ ॥
 औपधीशसखः सत्यं वस्तुपालयशोभरः ।
 येन प्रसर्पता पश्य विश्वं मुक्तामयं कृतम् ॥ ४ ॥
 शेषद्वेषविधायिनीमपि भवत्कीर्त्तिं सुधासोदरां
 श्रीमन्त्रीश ! मुखस्फुरद्विषभिदे गायन्ति नागाङ्गनाः ।
 शम्भुः स्वाङ्गविरोधिनीमपि पुनर्नित्योपरोधादिमां
 देवीर्गाययते विपाकुलगलश्यामत्वसंलुप्तये ॥ ५ ॥
 कल्पद्रुमसखावतंसमधुपीडझङ्कारलब्धोपमाः
 कामं कामगवीनवीनपयसां पानेन तारस्वराः ।
 ताश्चिन्तामणिरश्मिभस्मिततमःस्तोमे सुमेरोर्गुहा-
 गर्भे चण्डपगोत्रमण्डन ! भवद्दानानि देव्यो जगुः ॥ ६ ॥
 देव ! त्वत्प्रतिपत्तिपार्थिवपुरीसौघाग्रभागादिव
 प्राप्य व्योमविहारदुर्लभमपि प्रौढप्रलुढप्रभः ।
 श्रीमचण्डपगोत्रमण्डन ! भवत्कीर्त्या जितो यामिनी-
 जीवेशस्तनुते तृणं निजमुखे लक्ष्मच्छविच्छन्नना ॥ ७ ॥
 गुणग्रामे रामे जितसितकरं सत्यपि निजे
 स्वयं गृह्णासि त्वं परगुणमतादक्षमपि यत् ।
 अयं लोभक्षोभश्चतुर ! चतुरान्भोधिरसना-
 घनीशिक्षादक्ष ! स्फुरति किमु ते मन्त्रिमुकुट ! ॥ ८ ॥

भोगीन्द्रस्त्वद्भुजेन त्रिपुररिपुरपि त्वत्प्रभुत्वप्रभावैः
 शीतांशुस्त्वन्मुखेन त्रिदशसरिदपि त्वचरित्रप्रपञ्चैः ।
 शक्नेभस्त्वद्गतेन प्रसभमशुभतां लम्बिताः सज्जलज्जं
 निर्मज्जन्ति स्म तस्मिन्सचिव तव यशस्तोयधौ वस्तुपाल ! ॥ ९
 भर्ता भोगभृतां विभक्तिं वसुधामेव प्रभावाद्भुतां
 दिग्दन्तीन्द्रकरस्तु हन्ति च रिपून् घत्ते च धात्रीमिमाम् ।
 श्रीमन्त्रीश ! भवद्भुजस्तु कृतिनां दत्ते च वित्तव्रजं
 भिन्ते च छिपतो दधाति च धरामेपां क साम्यं मिथः ॥ १० ॥
 इन्दुर्निन्दति कौमुदीसमुदयं मुक्तामणीनां तति-
 मुक्ताहङ्कृतिरस्तचण्डिमहिमं दर्प्शी न सर्पाधिपः ।
 गवं शर्वधराधरो न कुरुते न स्वर्दुनी स्पृद्धिनी
 श्रीमन्त्रीश्वरवस्तुपालयशसि त्रैलोक्यमाक्रामति ॥ ११ ॥
 वलिकर्णदधीचिकीर्त्तयः कलिपङ्कार्पितमत्यजन्मलम् ।
 तव दानपयोनदीकृतस्नपनाश्चण्डपगोत्रमण्डन ! ॥ १२ ॥
 शङ्के पङ्कजिनीपतिः क्रतुभुजां सार्धैः स्वयं प्रार्थितः
 कर्प कर्पमिलातलादनुदिनं त्वद्दानतोयच्छटाः ।
 श्रीमच्चण्डपवंश्य ! सिञ्चति शचीचित्तेशलीलावनं
 नैवं चेत्कथमन्यथा विटपिनामप्यत्र दानक्रिया ॥ १३ ॥

१ These *Stutikavyas* are incomplete, as it seems one leaf in the palm-leaf ms is missing at the end.

APPENDIX III

सुकृतकीर्तिकलोलिनी

चिन्तातीतफलप्रदः स दिशतु श्रेयो युगादिप्रभु-
 भैर्जुर्जन्मनि यस्य कल्पतरवः सर्वेऽप्युपादानताम् ।
 नेतृं चेत्कथमन्यथा वसुमतीमस्मिन्नलङ्घुर्वति
 त्रैलोक्यैकगुरौ न गोचरममी जग्मुर्जगच्चक्षुषाम् ॥ १ ॥
 पापं पङ्कजयन्मदं कुसुदयन्मोहं तमःस्तोमयन्
 बुद्धिं तोयदयन्नतिप्रणयिनां चन्द्राश्मयन् लोचनम् ।
 पीयूषप्रतिमल्लनिर्मलगवीप्रक्षालितक्षमातल-
 स्तापव्यापदपास्तयेऽस्तु जगतः श्रीमान्मृगाङ्को जिनः ॥ २ ॥
 श्रीनेमिर्नवनीलनीरजरुचिः श्रेयांसि निःश्रेयस-
 श्रीविश्रान्ततनुस्तनोतु कृतिनां सौभाग्यमङ्गीगुरुः ।
 सज्जः कज्जलकालिमा त्रिजगतीलीलावतीनेत्रयो-
 र्यद्देहद्युतिपानचिह्नवदसावद्यापि विद्योतते ॥ ३ ॥
 परमपदपुराग्रद्वारभूतो विभूत्यै
 स भवतु भवभाजां पार्श्वनाथो जिनेन्दुः ।
 यदुपरि परिणामं तोरणस्रग्दलानां
 कलयति महहेतुर्भोगिनेतुः फणाली ॥ ४ ॥
 छद्मोत्सेकिननोरभीरभिनभोगर्भं सगर्भाकृन्-
 च्छायस्य च्छविभिः सुरस्य शिरसि स्वर्णद्युतिः शैशवे ।
 वीक्ष्यैव क्षणतः प्रदक्षिणविधिग्रहेषु वैमानिक-
 प्राग्भारेषु सुपर्वपर्वततुलां वीरः श्रयन्वः श्रिये ॥ ५ ॥
 पुण्यैकहेतुं रसिनीरजन्मप्रभापट्टं रूपचितप्रभावैः ।
 श्रीचर्द्धमानस्य जिनेश्वरस्य वाचं क्रमौ वक्रमपि स्मरामि ॥ ६ ॥
 लीलासञ्चरणं च नूपुररणत्कारश्रियं च स्वयं
 वोढुं साधु निषेव्यते खगकुलोत्तंसेन हंसेन या ।
 किञ्चल्कग्रसनप्रसक्तमनसस्तस्यैव हेतोः करे
 कुर्वाणा कमलं सदा भवतु सा ब्राह्मी परब्रह्मणे ॥ ७ ॥

जीयासुः कवयो नवोत्तमगुणग्रामाभिरामश्रियः
सर्वे शास्त्रतरङ्गिणीपरिवृढोद्भासैकचन्द्रोदयाः ।

येषां कीर्तिरुदारवैभवभवत्प्रौढप्रबन्धावली-
कल्लोला भुवनेषु पञ्चमपयोराशिश्रियं गाहते ॥ ८ ॥

राजा श्रीवनराज इत्यभिधया चापोत्कटः कोऽप्यभू-
द्भोत्रेण क्रियया च कश्चन वनाद्वीरः समभ्युत्थितः ।
सूर्येणापि जितेन यस्य महसा वाल्येऽपि दोला-

तरुच्छाया नाम न नामिता दिशि दिशि क्रोधारुणं धावता ॥ ९ ॥

सूर्याचन्द्रमसौ कदाप्युदयतश्चेत्पश्चिमायां ततो
राज्यं स्यादिह सन्धयेति सुतया देशं समुद्राहयन् ।
येनास्यां दिशि वर्द्धमानमहसा राज्ञा च शूरेण च
प्राप्तेनाभ्युदयं महोदयपतिः पूर्णप्रतिज्ञः कृतः ॥ १० ॥

भूषा भुवोऽणहिलपाटकनामधेया
येन व्यधायि किल गूर्जरराजधानी ।

यत्रोदयन्नवनबाहुतभोगभाग्य-
श्रीणां नृणां बहुतृणं त्रिदशौकसोऽपि ॥ ११ ॥

एकाऽपि प्रमदा मदालसवपुर्यत्र प्रपापालिका
विभ्राणा करकैरवेण करकं पूर्णं जलैरुज्ज्वलैः ।

रत्नस्तम्भभवन्निजप्रतिकृतिप्रान्ते कृतप्राञ्जलीन्
यूनो वोक्ष्य मृदुस्मितेन तनुते लज्जाविलक्षस्थितीन् ॥ १२ ॥

अस्मिन्नुन्नतवेदममौलिषु भवान् भावी सखेदः सखे
चक्रप्रसवलनाकुलीकृतरथस्तस्मादितो गम्यताम् ।

भिन्नान्तस्तमसः सुवर्णकलशाश्चैत्यालिचूलाजुषः
सज्ज्ञां चक्रुरधीरकेतनकरैर्यत्रेति मित्रं प्रति ॥ १३ ॥

स्फूर्जद्गूर्जरमण्डलावनिवधूवक्रोपमेऽस्मिन्पुरे
चैत्ये किञ्च विदोषकं व्यरचयत्पश्चासराहं नृपः ।

यस्योच्चैःकलशश्चकास्ति रुचिभिः किञ्चिद्भिन्नाम्बर-
दयामत्वव्यपदेशकेशपदवीसीमन्तसीमामणिः ॥ १४ ॥

धात्रीधुरीणभुजनिर्जितभोगिराजः

श्रीयोगराज इति भूरमणस्ततोऽभूत् ।

यस्य प्रतापतरणिस्तरवारिमेघ-

मूर्त्यन्तरेण नवकीर्त्तिजलं ववर्ष ॥ १५ ॥

आसीदीशो दोष्मदादित्यरत्नादित्यो रत्नादित्य इत्यस्य पट्टे ।

तीव्रं तेजो वह्निमह्नाय यस्याऽवर्षत्वङ्गः शत्रुसंवर्त्तकाब्दः ॥ १६ ॥

जातः करीन्द्रोद्धुरवैरिसिंहः श्रीवैरिसिंहस्तदिलाविलासी ।

यत्कीर्त्तिकुल्या स्रुतिकैनवेन चिक्रीड लोकाननकाननेषु ॥ १७ ॥

श्रीक्षेमराज इति तद्विरराज राजा येनोद्धृतेऽपि भुवने कृश एव शेषः ।

विस्मृत्य नृत्यदुरगीभरगीयमानतत्कीर्त्तिपानरसिको रसनं सुधायाः ॥ १८ ॥

राजा चासुण्डराजस्तद्रमण्डलमण्डयत् ।

ससर्पं विश्वे यस्याज्ञा नरेन्द्रैरप्यलङ्घिता ॥ १९ ॥

आहृडस्तदजनि क्षितिनेता यस्य बाहुरिह नूतनराहुः ।

एककालगिलितौ रिपुतेजःकीर्त्तिसूर्यशशिनौ न मुमोच ॥ २० ॥

नम्रारोन्दुमुखीमुखेन्दुविजयस्मेरकमाम्भोरुहः

श्रीभूमिर्भुवनैकभूषणमभूत्पङ्कचिभुर्भूभटः ।

यत्कीर्त्तिर्गगनेऽपि पुष्पनिरुः स्वर्गेऽपि दुग्धोदधिः

क्षमाग्वण्डेऽपि हरस्मितं विलसति श्वभ्रेऽपि चन्द्रप्रभा ॥ २१ ॥

पीनश्रीर्भुजपद्मगोऽजनि यशोवाद्भिर्जजृम्भे मुहुः

कम्पं गद्गलता ततान परितो जज्वाल तेजोऽनलः ।

यस्य ध्रुणविषक्षवर्गयनितानिश्वासवातोर्मिभि-

जैतुः केतुचलाप्यभृदविचला चित्रं जयश्रीरसौ ॥ २२ ॥

स्वस्त्रीयः श्रयति स्म तस्य पदवीं चोलुस्यलक्ष्मीगिरो-

माणिस्यं हिमवटिजिष्णुमहिमा श्रीमूलराजो नृपः ।

रेजे यस्य तमोरिपुत्रिपुग्दप्राप्तादकेतुच्छला-

दाकादोऽपि विरामिकागविगदा कीर्त्तिग्निमार्गा नदा ॥ २३ ॥

स्वप्रीतसिन्धुपतिलक्षममुज्ज्वली-

कोटिर्पदापनरवारिवारितांजाः ।

कोत्सर्गाऽहमरिधि हरिं सुरैर्दन्त्यदो-

धुर्गमसिन्धुतलिर्नरममिश्रियन्तम् ॥ २४ ॥

तेजःस्फूर्जितदीपदीपिनि सुधाशोभैर्यशोभिः शुभे
 विश्वच्छद्मनि वाससद्मनि वशी भूमिं भुनक्ति स्म यः ।
 शशुस्त्रीनयनोदविन्दुजतृणस्तोमेन रोमाञ्चितां
 सेनाभिः परिकल्पितां परिवृढो वोढा नवोढामिव ॥ २५ ॥
 पाण्ड्यः पाण्डिडयेपं वहति न वहति घातसम्पातभीरुः
 कीरः कर्णाटवीरस्त्यजति रणभुवं व्याकुलो मालवेन्द्रः ।
 वाच्यं किञ्चिन्न काञ्चीश्वरचरितमसायातुरः कस्तुरण्कः
 क्षमाचक्राक्रान्तिभीमे प्रसरति सततं यत्प्रतापप्रभावे ॥ २६ ॥
 भेजे तेजो गगनगह्वरे यस्य पिङ्गस्फुलिङ्ग-
 भ्रान्तिं बालारुणमणिरुचं प्राप कीर्त्यङ्गनायाम् ।
 ईशो भासामपि दिवि दिवा किञ्च खद्योतपोत-
 च्छायामायात्प्रतिनृपतिघटादुर्यशोदुर्दिनेषु ॥ २७ ॥
 युद्धोद्गमरमण्डलाग्रदलितोद्गण्डारिमुण्डोद्गतिः
 क्रीडाखण्डितकाण्डमण्डपसुरप्रत्यक्षदोर्दम्बरः ।
 चण्डांशुद्युतिचण्डिमा तदभवचासुण्डराजः क्षमा-
 जानिर्यस्य विभात्यखण्डविभुतापाखण्डमाखण्डलः ॥ २८ ॥
 रोदः क्षीरोदनीरैरखिलदिगवलानव्यनिर्धूतचौरै-
 र्दिङ्गागस्फारहारैरमरपतिपुरकोटपुष्पोपहारैः ।
 क्षोणी चन्द्राद्मशालैरपि भुजगजगच्चन्द्रिकाचक्रवालैः
 फुल्लत्काशप्रकाशैस्त्रिभुवनमभितो भाति यत्कीर्त्तिहासैः ॥ २९ ॥
 मेरुश्चेत्परिकल्पते जलपतेर्भुञ्चन्ति चेद्वीचयो
 मर्यादां द्युतिमर्यमा त्यजति चेदुर्वी दिवं याति चेत् ।
 तद्गज्येत परैरसाविति सतां सन्धां मुधा यो व्यधात्
 सङ्ख्यक्षोभविघूर्णितावनिरजःकृतेऽपि तत्तादृशे ॥ ३० ॥
 खेलत्खण्डपङ्क्तिवेह्लितभुजावल्लिर्भुवो बल्लभः
 श्रीमान्वल्लभराज इत्यजनि तद्यत्तेजसा ताडितम् ।
 शीतं स्फीतमभूत्तमश्च जगतः प्रत्यर्थिसार्थैर्गतं
 नेदं चेदिह कम्पकालिमगुणौ कस्मादकस्मादिमौ ॥ ३१ ॥
 श्वश्रं सिन्धुरभुग्नया वसुधया भूमिं भटोघैर्दिवं
 ससिद्धिस्तरजोभरेण पिदधे सोऽयं जगज्जम्पनः ।

यः श्रीमालवभूपभालफलकप्रस्वेदविन्दुच्छल-

प्रत्यग्रप्रथितप्रशस्तिविकसद्बोर्विक्रमोपक्रमः ॥ ३२ ॥

तस्मान्नेत्रसुधाञ्जनः समजनि श्रीदुर्लभो मल्लिका-

कुल्लोत्कुल्लयशा विशामधिपतिर्जीभूतपूतोन्नतिः ।

येनोच्चैस्तरवारिवारितपरक्ष्माभृत्प्रतापाग्निना

विश्वाश्वासकरेण सूरमहसामन्तर्दधे मण्डलम् ॥ ३३ ॥

कराम्भोजं भेजे सततविततं यस्य कमला

प्रियारागादागादनु दनुजभेत्ता स्वयमसिः ।

यशःसुनुर्ननं तदजनि तयोरग्रजकथा-

सदर्पः कन्दर्पद्विपमपि रूपाऽधो व्यधित यः ॥ ३४ ॥

तस्माद्भस्मीकृतरिपुनृपः क्षमापतिः शौर्यसीमा

भीमः श्रीमानजनि यजनैर्यस्य नश्यत्तमोभिः ।

प्राप्तास्तृप्तिं दिवि दिविपदो नेन्दुमास्वादयन्ते

लोकः शङ्कामिति समतनोत्कीर्त्तिभिर्विप्रलब्धः ॥ ३५ ॥

यत्रारिक्षत्रगोत्रक्षयकरणरणाद्वैतवैतण्डिकेऽपि

क्षमापालाः क्रुद्धकालादिव निरगुरसेर्यत्प्रसादेन वेगात् ।

तावद्गीनम्रदेहाः करपरिमलनैर्मानयन्तो नयन्तो

मूर्ध्नोऽप्यूर्ध्वं लघीयस्त्रिदशगृहगुहागर्भगुप्ताः प्रसुप्ताः ॥ ३६ ॥

सेवालन्ति पयःसमुद्रति दिशामन्तेषु मध्येनभः

सारङ्गन्ति शशाङ्कति दुभुवनेऽदानन्ति दन्तीन्द्रति ।

पुष्पस्तोमति पदपदन्त्यनुलताखण्डं सुधाकुण्डति

श्वभ्रान्तर्भुजगन्ति यस्य यशसि प्रत्यर्थिन्दुष्कीर्त्तयः ॥ ३७ ॥

तत्कामश्रीरजनि जगतीकामुकः कर्णदेवः

किं वर्णयन्ते सुकृतसुकृता यस्य शुद्धान्तवध्वः ।

अस्वप्नीभिर्मनुजमुदृशो बह्ममन्यन्त धन्य-

म्मन्या ध्यानव्यसनजनितस्वप्नयद्भोगभाजः ॥ ३८ ॥

कान्तं यं वीक्ष्य यान्तं प्रणयमपरुपा स्वप्नलब्धं प्रबुद्धा-

स्तहृद्व्या न्यस्तहस्ता लिखितरतिप्रतेरञ्चले चञ्चलाक्षयः ।

मूर्च्छालाञ्चित्रशालाभुवि भवति विभुर्नायमित्यस्तहस्ता-

स्तत्ता हन्ति स्म मूर्त्तः स्वपरिभवभवन्मानभूमिर्मनोभूः ॥ ३९ ॥

कान्ते कृष्णेऽभिभूते जगदवनपुषा बाहुना विग्रहेण
 क्षिप्ते सूनावनङ्गे पितरि जलपतां निजिते सैन्यपूरैः ।
 वन्धौ दोषाकरे तु प्रथममपि मुखालोकभग्नप्रभावे
 लक्ष्म्यास्तेनेह तेने हरणमुन्यगोदौत्यदत्तसृष्टायाः ॥ ४० ॥
 मौक्तिकद्युतिजलोद्भवलमन्तर्मृग्निं कुम्भयुगलं कलयद्भिः ।
 योऽवरोधविधुरैर्मलिताङ्गैरिभिः करिक्कुलैश्च सिपेये ॥ ४१ ॥
 अर्थिव्यर्थितदुःस्थदुर्विधिलिपिष्ठिद्वकुम्भिभुम्भच्छिदा-
 सिहः श्रीजयसिंहदेवनृपतिः श्रीवेश्म तस्मादभूत् ।
 सङ्ख्यासङ्ख्यहतायनीधवनवस्वर्वासिसन्तुष्टये
 चने यः ऋतुचक्रवालमवनीशक्रो न शक्राश्रिये ॥ ४२ ॥
 पद्मा पद्ममपास्य पङ्कजनितं यस्यारिकेशावली-
 रोलम्बप्रविरोलदद्भुलिदलं भेजे कराम्भोरुहम् ।
 शेषं वायुचक्रं विसृज्य सवलं दोर्नागमागादसिः
 कृष्णोऽपि त्रियमेलकाभिधमभूत्तत्तीर्थमेतद्भुजः ॥ ४३ ॥
 न्यस्यावश्यं शिरसि विरसं क्रन्दतां पादमेपां
 राज्यं ग्राह्यं हुतमिति रणे यः प्रतिज्ञां प्रतेने ।
 एतत्पादोपरि तु परितः स्वं परिन्यस्य मौलिं
 प्रीतेरन्तः प्रतिनृपतिभिः प्रत्युत प्रापि लक्ष्मीः ॥ ४४ ॥
 वाजभ्राजितवाजिराजिचरणक्षुण्णक्षमामण्डल-
 ग्राद्यत्क्षोदकदम्बदम्बरपरिच्छन्नाम्बरे सङ्गरे ।
 यत्कौक्षेयकदण्डखण्डितरिपुक्ष्मापालमालावृत्ति-
 व्यासक्ता न परं पुरन्दरपुरीनार्यः स्वकार्यक्षमः ॥ ४५ ॥
 शोषः सैष जवाद्यशोजलनिधौ शान्तिः प्रतापानले
 शङ्कृणां शिरसि च्युतेऽपि हसितं नृत्तं कन्नवेष्वपि ।
 सत्यं सङ्गरसङ्गरस्य महिमा सोत्साहमन्त्रस्थिते-
 र्यस्योद्यैः करवाल एव स कथं सिद्धो न सिद्धाधिपः ॥ ४६ ॥
 विडौजसि गते भयादर्निबिडौजसि स्वगिरिं
 तदीपदिशि यः स्फुरन्निह महोपशःक्षमारहौ ।

अरोपयदहो पयःपतितटेऽधुनाप्यन्वहं
 ततोऽभ्युदयतो नवौ रविनिशाधवौ पल्लवौ ॥ ४७ ॥
 रक्ष्यां रक्षितुमक्षमे दिशमपि श्यामे सदुःखे यमे
 यदृत्यैरभिभूतदक्षिणककुब्भागैर्द्विषो भाविभिः ।
 मा स्म द्राक्षमहि दुःसहैरिति नताः पाराय वारांनिधे-
 भेंजुः सेतुभुवं ततः कपिभयाच्चुक्षोभ रक्षोभरः ॥ ४८ ॥
 विलुप्ताशः पाशं निजतनुविनाशाय वरुणः
 शुचा भेजे विभ्रत्पपरहरितो यस्य च यशः ।
 किमन्यचन्द्रार्काचिह् दिशि गतौ यस्य च यशः-
 प्रतापाभ्यामम्भःपतिपयसि दीनौ निपततः ॥ ४९ ॥
 यस्मिन्नुत्तरदिग्गते बलचलच्चूर्णावलीभिः स्थली-
 भूवं मेति नदीपतिर्द्वृतमयं मेरोः परेणागमत् ।
 तेने किञ्च निकेतनं धनपतिः कैलासशैले सुख-
 ग्राह्यम्मन्यमना मनागपि न चामुञ्चत्तदं शूलिनः ॥ ५० ॥
 तेजोबहिर्दुताष्टदिग्नृपसमिद्यज्ज्ञानयूपोपमै-
 नैदृक्कोऽपि पतिः क्षितेरिति दिशामूर्ध्वाङ्गुलीसन्निभैः ।
 आलानप्रतिमैर्दिङ्गीशकरिणां दिग्मण्डपोत्तम्भन-
 स्तम्भस्तोमनिभैश्च यस्य विजयस्तम्भैर्दिगन्ता वभुः ॥ ५१ ॥
 शङ्खं शार्ङ्गधरस्य शेखरमणिं शलायुधस्य द्विपं
 यज्ञास्त्रस्य रदं परश्वदभृतः स्वर्लोकलीलाजये ।
 उत्कर्षार्थतया विलम्पतु भदो विश्वैकधामा यशो-
 नामा यस्य हहा जहार तु कुतो युग्यं जरद्वह्मणः ॥ ५२ ॥
 अस्य त्रिक्रमविक्रमस्य न मुदे श्लाघा जगज्जाङ्घ्रिकी-
 लङ्घयानामपिकष्टमष्टककुम्भां जेतायमेतावती ।
 क्षोणीकम्पिनि धूतधूलिनि बले यस्याहिविश्वेश्वरः
 शेषो नाम ननाम धाम मुमुचे भानुर्नभोभूषणम् ॥ ५३ ॥
 क्रान्तशक्रबलो भग्नभोगिलोकः क्षिति जयन् ।
 येन बर्वरदैत्येन्द्रः पुरीपरिसरे हतः ॥ ५४ ॥
 हृष्टोऽभून्मुशालध्वजः स्वकुशालघ्यानेन जिष्णुः स्मय-
 भ्राजिष्णुर्मुदितः समुद्रशयनो रुद्रोऽपि मुद्रामुदा ।

जगद्धन्यम्मन्यः प्रबलजलदुर्गार्जनमयै-

र्यदीयैरुद्यद्भिर्वलपरिवृढैः पौरुषदृढैः ।

हयोत्खातक्षोणीविततरजसा सिन्धुपरिखां

स्थलीकृत्य क्रीडासमिति शमितः कौङ्कणपतिः ॥ ६५ ॥

पदं विजयसम्पदामजयपालदेवोऽखिल-

द्विपन्दुपतिमृत्युभूरथ बभूव भूवल्लभः ।

रराज सुरराजवज्रगति यस्तनूडिम्बित-

प्रियाचयविलोचनाम्बुजसहस्रनेत्राश्रितः ॥ ६६ ॥

यस्मिन्पश्यति वेदमनोऽङ्गणभुवि भ्रान्तेऽपि मत्तद्विपे

नेशुर्नाशु नृपा व्यवायरुचयः सेवामयव्रीडया ।

शोकश्यामतमानिमानपि पुनः प्रेक्ष्य द्विपो नापियत्

दग्धक्ष्मास्त्वखण्डखण्डनविधौ कुर्वन्नवज्ञामिव ॥ ६७ ॥

आजन्मत्रासहेतुश्रमसमदहृदः कण्टकाः कण्टकद्वु-

द्रोणीचीत्कृत्त्वचोऽपि स्खलदुपलशिलाभोगभुग्राह्योऽपि ।

अद्भुष्टं नर्त्तयित्वा भृतपदमभवन्त्यस्य सेनाभटानां

निश्वानध्वानजैत्रत्वरतुरगभृतां पश्यतामप्यदृश्याः ॥ ६८ ॥

तमहतमहं बद्धा बध्वा समं न समानये

यदि तदवनीनेता नेति प्रणीतरणो रिपुः ।

किमपि न पुनः कर्तुं भर्तुः स यस्य शशाक त-

न्त्रियतममुचत्प्राज्यं राज्यं सतामचलं वचः ॥ ६९ ॥

मूलं कीर्त्तिलताततेः समजनि श्रीमूलराजो नृप-

स्तत्पट्टे करकेलिकन्दुककलक्ष्मापालको बालकः ।

यस्मै दण्डमखण्डहर्षकृतये हम्मीरभूमीरुह-

प्रस्वेदप्रभवं समर्पितवती मातेव कौतुहलात् ॥ ७० ॥

सन्तापं यत्प्रतापस्य तुरुष्करसहिष्णुभिः ।

आपादमस्तकं चक्रे ध्रुवं वासोऽवगुण्ठनम् ॥ ७१ ॥

रिपुस्त्रीनेत्राम्भोगयरयनदीमातृकयशा

विशामीशो भीमः समभवदुदात्तस्तदनुजः ।

अलव्यार्थिस्तोमः पुरन्दु विभक्तार्थिषु फल-

प्रदेपुः प्रदेपं विरचयति दानैकरसिकः ॥ ७२ ॥

कायच्छायाऽनुगच्छी प्रतिदिनमशनं कन्दमूलं दुकूलं
 बलकं दारिद्र्यकलकं सचिव इति शुचिर्यद्विषां राज्यलक्ष्मीः॥८०॥
 न किं स हरितुल्यतास्तुतिषु लज्जते यज्जितै-
 ररातिनिवहैर्महागिरिगुहागृहैकस्पृहैः ।
 विजित्य भृगवैरिणो निजपुरे नियुक्ताः स्वयं
 गृहोपवनभूरुहां विरचयन्ति रक्षां किल ॥ ८१ ॥
 दूरं दुर्ललितेन यस्य महसा शङ्केऽश्वरं त्याजिता
 कीर्त्तिर्वीरमहीभृतां तव भवद्वैलक्ष्यकृष्णच्छविः ।
 गूढक्षमाधरकुञ्जपुञ्जसदनोत्सङ्गे तमञ्छद्मना
 चक्रे नाशविनाशमेव रुदतीबाष्पोपमैर्निर्झरैः ॥ ८२ ॥
 अन्तर्व्योमलवन्तीमधुरमधु विधुच्छद्मशुभ्रच्छदं दिक्-
 पत्रं नक्षत्रलक्षच्छलजलकणिकं भानुमद्भापरागम् ।
 भ्रान्तध्वान्तद्विरेफव्रजमजरगिरिव्याजकिञ्जलमेत-
 ह्नीलां नीलाम्बुजस्य श्रयति विषदहो यद्यशस्तोयराशौ ॥८३॥
 अप्राप्ततादृशगुणां युवतिं नितम्ब-
 स्तम्बस्तनस्तवकभारभृतोऽहसन् याः ।
 प्राप्तासु यस्य पृतनासु पुरे रिपूणां
 ताल्त्रासकाललसिता हसितास्तयाऽपि ॥ ८४ ॥
 प्रतिदिनमपि रौद्रैर्यस्य तप्तः प्रतापै-
 रिति समिति समेतः सम्प्रविष्टोऽसिदण्डे ।
 जिगमिपुररिवर्गः स्वर्गमग्रे तडागं
 हिममयमिव मेने भानुमानन्दमग्नः ॥ ८५ ॥
 यस्य न्यक्षितचापचापलचलन्नाराचवीचीचय-
 व्यस्तत्रस्तसमस्तसैनिकजनव्यालोकशोकाकुलाः ।
 खेदस्वेदमयं पयःकणगणं भाले दधुर्भीरुषु
 व्यक्तं भौक्तिकपट्टचन्धनमिव प्रत्यर्थिपृथ्वीभुजः ॥ ८६ ॥
 कुब्जे युद्धेषु यस्मिन् रिपुनृपनिकरः केशवव्योमकेश-
 ब्रह्मादीनां पदाब्जैरपि मनसि धृतै रक्षितो न क्षतेभ्यः ।
 रक्षन्नात्मानमात्मकमकमलयुगप्राप्तवेगप्रसादा-
 देताभ्यो देवताभ्यः कथमिव भुवने नाधिकोऽभूत्प्रभावेः ॥८७॥

यत्त्वङ्गक्षतकुम्भिकुम्भविगलत्कीलालकहोलिनी-

पङ्क्तिर्धत्तयशोमहीरुदमहो निर्मूलयन्ती छिपाम् ।

तेषामेवमहोदवानलभरं शान्तिं नयन्ती ययौ

मुक्तामण्डलमण्डिताम्बुधिमगात्तेनैव रत्नाकरः ॥ ८८ ॥

यद्दोर्मण्डलकुण्डलीकृतधनुःप्रोद्धीनकाण्डावलि-

न्यासत्रासपराः परं प्रियतमा नैशुद्धिं पां वक्षसः ।

तासामप्युरसो रसोत्तरलसदुःखातुराणामयं

कन्दर्पः करकोदिकुट्टनदराहूरेण तूर्णं ययौ ॥ ८९ ॥

प्रत्याहारच्छलगुरुदरीनिःसृतः श्यामकान्तिः

सर्वन्सर्पश्रियमकलययस्य पाणौ कृपाणः ।

यं व्यालोक्य प्रमृमयशोराशिनिर्मोकभाजं

द्वेषिक्षोणीपरिवृढमहोदीपकः प्राप शान्तिम् ॥ ९० ॥

युद्धपर्वणि कदापि न दृष्टं यस्य पृष्ठमसुहृत्तिकुरम्यैः ।

सप्रतिज्ञमिव वीक्षितुमुक्तैस्तैश्चिरादनुचरत्वमभाजि ॥ ९१ ॥

कुण्डलप्रतिमितस्वभुजाभ्यां यश्चतुर्भुज इव प्रतिभाति ।

चारुचक्रमनुबन्धि दधानो बाणयुद्धजितकामविपक्षः ॥ ९२ ॥

यत्पदाम्बुजयुगं रणधूलीधूसरं चिकुरमार्जनिकाभिः ।

मार्जयन्ति विनता रिपुनार्यः श्रीनिकेतमिव हस्तधृताभिः ॥ ९३ ॥

यद्दानप्रभवप्रभूतकनकप्राग्भारसारस्फुर-

क्षेपथ्यप्रचयं प्रकम्पितरुचः प्रेक्ष्य द्विजातिप्रियाः ।

विन्ध्योल्लासभयाद्धटोद्भवमुनेर्योग्योप्युपेतो न य-

ल्लोपासुद्रिकया तिरस्कृतिगिरा तस्मादुपालभ्यते ॥ ९४ ॥

यस्मिन्दाननिदानकाश्चनचयस्मेरत्करे कर्णिको-

त्तालस्तालदलं न वाञ्छति जनः प्राणप्रियाप्रीतये ।

तस्मान्मूलपथेऽखिले फलगलन्मैरेयसिक्तोल्लास-

चृष्णाभिस्तृणराज एष समभूतध्याभिधानस्ततः ॥ ९५ ॥

भ्रूभङ्गिप्रतिबिम्बनोरणदलं प्रौढप्रतापोच्छल-

त्प्रोद्यद्दीपमदभ्रशुभ्रयशस्ता लिप्तं सुधास्पर्धिना ।

पद्मासद्य विभाति वीरधवलक्षोणीशखङ्गं पुरो

युद्धकुडबिरोधिरोधिपरिग्राविस्कारधारजलम् ॥ ९६ ॥

उपार्जि विभुताऽद्भुता वसुमती च नीता वशं
 क सम्प्रति महामतौ धृतभरे भवेयं सुखी ।
 अनेन गदितैरिति स्फुटसभाजनैर्भाजनैः
 श्रियामिति सभाजनैः शुचिविचारमूचे वचः ॥ ९७ ॥
 वंशोऽयं प्रथितोन्नतिः प्रभवति प्राग्वाट इत्याह्वया
 पुण्यः पुण्यसुधारसेन शुचिना सोद्रेकसेकक्रियः ।
 दिव्यामम्बरलम्बिनीं सुचरितप्रासादमासादयन्
 कीर्त्तिं केतनकौतुकेन तनुते यः स्वर्धुनीस्पर्द्धिनीम् ॥ ९८ ॥
 अच्छिद्रो यदि तत्कृतो गुरुगुणश्चेन्निर्जलस्तत्कुत-
 स्तेजस्यो यदि धीमतां हृदि गतश्चूडामणिश्चेत्कुतः ।
 वंशोऽस्मिन्नजनिष्ट विष्टपचमत्कारीति कीर्त्तिप्रभा-
 शुभ्रो मौक्तिकरत्नवन्नवनवश्रीमण्डितश्चण्डपः ॥ ९९ ॥
 चण्डप्रसाद इति तस्य सुतस्ततोऽभू-
 द्यत्कीर्त्तिभिर्धवलितेऽम्बरभित्तिभागे ।
 लीलां लली लिपिरथस्य रथाङ्गबन्धोः
 कीटारथः प्रकटमेकरथाङ्गशोभी ॥ १०० ॥
 समजनि जिनसेवानित्यहेवाकवृत्तिः
 प्रगुणगुणगणश्रीस्तस्य कान्ता जयश्रीः ।
 जगति घनतमोभिः कश्मले मानसान्तः
 किल विलसति यस्याः शुद्धहंसो विवेकः ॥ १०१ ॥
 मायुर्यधुर्यमधुलोभगुणैकशोभ-
 निष्कम्पसम्पदलिनीनलिनीवनश्रीः ।
 सूरस्ततस्तनुभवोऽनुभवोपभुक्त-
 भाग्यप्रभावविभवो नयभूर्वभूव ॥ १०२ ॥
 स श्रीमानुदयाचलोज्ज्वलरुचिर्मेघ्यं दधानो जने
 शूरः शूरतमः समुच्चयभिदाशूरः कथं वर्ण्यते ।
 अन्योन्यव्यतिपद्मसङ्गतरुचिव्योमच्छले पत्त्रले
 तेजःकीर्त्तिमिषेण चक्रमिथुनं संयोजयमास यः ॥ १०३ ॥
 भ्राता वातायन इव धियां तस्य निःसीमकीर्त्ति-
 स्तोमः सोमः समजनि जनालोकनीयः कनीयान् ।

देवो देवेष्विव जिनपतिर्मानसे मानसेका-

द्यस्यावश्यं नृपतिषु पतिः सिद्धराजो रराज ॥ १०४ ॥

विश्वानन्दकरः सदा गुरुचिर्जीमूतपूतौघ्रतिः

सोमः कोऽपि पवित्रचित्रविकसदेवेशधर्मौघ्रतिः ।

चक्रे मार्गणपाणिशुक्तिकुहरं यः स्वातिवृष्टिजै-

र्मुक्तैर्मौक्तिकनिर्मलं शुचि यशो दिक्कामिनीभूषणम् ॥ १०५ ॥

एतस्य विकसद्धर्मारामस्याजनि बल्लभा ।

सीता भूतनयाप्येषा न कुशीलवलन्मतिः ॥ १०६ ॥

आशाराज इति व्यराजयदथ क्ष्माखण्डमाखण्डल-

क्रोडासिन्धुरपश्यतोहरयशःस्तोमेन पुत्रस्तयोः ।

श्रीमान्सोमसमुद्भवो निजभवेऽम्भोधौ गिरीशान्गुरु-

न्सेतुकृत्य तिरोदधे स्वकुलजाहङ्कारमुष्णद्युतः ॥ १०७ ॥

यस्तीर्थाणां प्रकरमकरोल्लोकनिर्माणकर्मा-

लङ्कर्मिणो विधिरधिगतः सोऽम्बुजन्माङ्गजन्मा ।

आभ्यामुच्चैस्तदपि विजितं यो विचिन्त्येति चित्ते

भक्तिं धीमानकृत जननीपादयोरादरेण ॥ १०८ ॥

दत्तालोकेऽर्थिलोके सुरसुरभिरिव भ्राजते यस्य वाणी

चेतोवृत्तिश्च चिन्तामणिरिव फलदः कल्पशाखीव पाणिः ।

स्तुत्योऽसौ कस्य न स्यादमरगिरिसमः सूरसोमप्रसर्प-

स्तेजःपुष्कामितश्रीर्लसितसितयशोदम्भजम्भारिकुम्भी ॥ १०९ ॥

तस्य प्रिया मुदमधत्त पिनाकपाणेर्देवी कुमारजननीव कुमारदेवी ।

इन्दुः सदा रिपुरजीयन पङ्कजश्रीसर्वस्वदानमुदितेन मुखेन यस्याः ॥ ११० ॥

कान्तस्यान्तसरोवरैकवरला कल्पद्रुकल्पाङ्गज-

श्रेणीनन्दनभूमिरद्भुतमतिक्षीरोदचन्द्रश्रुतिः ।

शश्वद्विश्वविनाशतत्परिभवाधःकारभागीरथी

या मुक्ताफलनिर्मलश्रुतिगुणाभिन्यक्तिशुक्तिर्वभो ॥ १११ ॥

यत्वारस्तनया नयाहतिरसाः कंसारिदोर्विक्रमा

गोदावर्य इवोज्ज्वला दुहितरः सप्त प्रसूतास्तयोः ।

आत्मग्रादशतां यदीयवदनैर्लभे सुधादीधिति-

र्वद्धस्पृष्ट इयाग्निलोकापरतोच्छेदाज्जगन्मोदयन् ॥ ११२ ॥

लावण्याङ्ग इति द्युतिव्यतिकरैः सत्याभिधानोऽभवत्
 शङ्के शङ्करकोपविभ्रमभरादासीदनङ्गः स्मरः ।
 सर्वाङ्गं सुभगोऽगमित्यनिमिषस्त्रैण्येन वाल्ये हृतः
 त्यक्त्वा भूवल्यं सुरेन्द्रसदसि क्रीडाततिं निर्ममौ ॥ ११३ ॥
 मल्लदेव इति देवताधिपश्रीरभूत्तदनुभूविभूतिभूः ।
 धर्मकर्मधिपणावशो यशोराशिदासितसितद्युतिद्युतिः ॥ ११४ ॥
 रक्तः सद्गतिभावभाजि चरणे स्मेरात्यपङ्केरुह-
 प्रक्रीडनपरमेष्ठिवाहनतया प्राप्तः प्रतिष्ठां पराम् ।
 खेलन्निर्मलमानसेन समयं कापि श्रयन्पङ्क्तिं
 विश्वे राजति राजहंस इव यः संशुद्धपक्षद्वयः ॥ ११५ ॥
 आस्ते तस्य सुधारहस्यकवितानिष्ठः कनिष्ठः कृती
 वन्धुर्वन्धुरबुद्धिवोधमधुरः श्रीवस्तुपालाभिधः ।
 ज्ञानाम्भोरुहकोदरे भ्रमरतां सारङ्गसाम्यं यशः-
 सोमे शौरितुलां च यस्य महिमक्षीरोदधौ ग्वं दधौ ॥ ११६ ॥
 हस्ताग्रन्यस्तसारस्वतरसरसनप्राप्तमाहात्म्यलक्ष्मी-
 स्तेजःपालस्ततोऽसौ जयति वसुभरैः पूरयन्दक्षिणाशाम् ।
 यद्बुद्धिः कल्पितोरुद्विपगहनपरक्षोणिभृद्वृद्धिसम्प-
 ल्लोपामुद्राधिपश्च स्फुरति लसदिनस्फारसञ्चारहेतुः ॥ ११७ ॥
 तदिमं मौलिपु मौलिं कुरुषे पुरुषेश ! सकलसचिवानाम् ।
 क्षितिधव ! तत्तव दोष्णोर्विष्णोरिव भवति विश्रामः ॥ ११८ ॥
 श्रुत्वेति मुदितहृदयः पुण्यप्रागल्भ्यलभ्यसभ्यगिरम् ।
 अनयोरनयोर्जिज्ञतयोर्धरणिधवं व्यधित धरणिधवः ॥ ११९ ॥
 सोऽयं प्रख्यातकीर्तिः सुजनजनमनःपद्मबोधयुष्माधामा
 श्रीतेजःपालनामा स्फुरति मतिलतास्थानकल्पद्रुवृक्षः ।
 पाठारम्भाय लक्ष्म्या दुहितुरिव दधत्पट्टिकां वर्ण्यवर्णी
 मुक्तादम्बेन गम्भीरिमगरिमगुणैर्यः पयोराशिरासीत् ॥ १२० ॥
 दिग्गन्धोत्सववीरवीरधवलक्षोणीधवाध्यासितं
 प्राज्यं राज्यरथस्य भारमभितः स्कन्धे दधल्लीलया ।
 भाति भ्रातरि दक्षिणे समगुणे श्रीवस्तुपालः कथं
 न श्लाघ्यः स्वयमश्वराजतनुजः कामं स वामस्थितिः ॥ १२१ ॥

यत्कीर्त्तिप्रसरैः परस्परपरिस्पन्दोर्ध्ववर्धिष्णुभि-

र्द्वरं दारितमेतदम्बरमिह भ्रष्टं भुवो मण्डले ।

राशीभावचरिष्णुमीनमकराद्याकीर्णमर्णःपति-

व्याजादञ्जनमञ्जुलच्छवि न कैः प्रत्यक्षमुत्प्रेक्ष्यते ॥ १२२ ॥

नीता वशं विपमवारिगुणेन बाहु-

स्तम्भे धृता कनकशृङ्खलिकाभियोगात् ।

श्रीर्येन सिन्धुरवधूरिव भूरि वर्ष-

दानप्रमोदितधनोदितमार्गणालिः ॥ १२३ ॥

धाम्नि स्वर्धामशैलं प्रियवचसि सुधाभानने यामिनीशं

कण्ठे चैकुण्ठशङ्खं भुजशिखरयुगे जम्भजित्कुम्भिकुम्भौ ।

पुण्योत्पन्नस्य यस्य स्वयमसमचमत्कारिरूपस्य पाणौ

प्रत्यक्षं कल्पवृक्षं जगति जनयतश्चातुरी भातु धातुः ॥ १२४ ॥

लावण्यद्रवकृपस्वरूपसुभगे निःशेषचेतस्विना-

मन्तर्वासिनि वाग्वशंवदमधौ राजप्रसादोद्भवले ।

एतस्मिन्सुमनोमनोरमगुणैर्विद्वं च विद्वन्नयं

वश्यद्वुर्वति सोऽपि सम्प्रति पदभ्रष्टो मनोभूरभूत् ॥ १२५ ॥

अम्भोदभ्रमभाजि दुर्जनजने श्यामापमानच्युतौ

तन्वाने भुवनेषु दुस्तमतःस्तोमं कुकीर्त्तिच्छलात् ।

लब्धोच्चश्रमराममार्गणमुग्वख्यातश्रुतिद्वारत-

स्तूर्णं मानसमानशो सुमनसां हंसोज्ज्वलैर्यद्वृणैः ॥ १२६ ॥

मूलस्थूलहरित्करिस्थिरपदं शुभ्रप्रभं भूमिभृद्-

दम्भस्तम्भभरं नभःसुरसरिद्रवाजध्वजघ्राजिनम् ।

उत्तुङ्गं जगतीतलेऽनुलयशःप्रासादमासाद्य य-

श्चिन्तातीतफलप्रदोऽवनिजने देवोऽस्तु सेवोन्मुखे ॥ १२७ ॥

इन्दुर्विन्दुरपां सुरेश्वरसरित् डिण्डीरपिण्डः पति-

र्भासां विद्रुमकन्दलो विशु नभः श्रीवत्सलक्ष्मा किल ।

कैलासन्निदशेभशम्भुहिमवत्प्रापोऽस्तु मुक्ताफल-

स्तोमः कोमलबालकाऽस्य च यशःक्षीरोदधौ कौमुदी ॥ १२८ ॥

गर्जनिर्जरकुञ्जरे मुरजिति प्रादोर्मिभिर्नृत्यति

क्षीराब्धौ कलहंसिकाकलकलैर्गद्गाजले गायति ।

श्यामाकामुकपारिषाद्वक्युतो विश्वत्रयीसम्मद-
 क्रीडानाटकसूत्रधारपदवीं यत्कीर्त्तिपूरो ययौ ॥ १२९ ॥
 उद्धूतप्रतिभाद्भुतस्य मतिमच्चन्द्रस्य चिद्रूपता-
 माहात्म्यं स्तुमहे किमस्य निखिलग्रन्थाब्धिमन्थात्मनः ।
 दुःस्थानां प्रतिभूभृतीव विदधौ भालस्थलस्थापिता
 दृक्पातैर्वितथैव येन कविता कापि त्रिलोकीरुवेः ॥ १३० ॥
 यत्कीर्त्तः स्वैरमैरावणमदसमदभ्रान्तभृङ्गालिगीतैः
 स्फूर्जद्गर्जानिनादस्फुरदुरुमुरजोल्लासितायाः सितायाः ।
 नित्यं नृत्तं सृजन्त्याः शिरसि सुरगिरेश्वारुचारीप्रचार-
 स्पष्टप्रभ्रष्टहारावलिगलितमणिभ्रान्तिमायान्ति ताराः ॥ १३१ ॥
 अस्मद्गोत्रैकमित्रं त्वमसि निशि शशी क्रीडया पीडयेन्नः
 शङ्के पङ्केरुहैः श्रीरिति गदितुमिव प्रीतियुक्ता नियुक्ता ।
 तत्प्राप्त्या यस्य नाग्नः कुपित इव करो दानशोभी यशोभि-
 र्भृत्यैश्चक्रे तथेन्दुं त्रिजगति स यथा लक्ष्यते नेक्षितोऽपि ॥ १३२ ॥
 जाता कृष्णपदात्प्रिया जलनिघेर्दुष्कर्मभिर्निग्नगा
 बह्वेवं परिभाव्य यत्किल दधौ झम्पां पुरा वैभवे ।
 तन्मन्येऽस्य कराग्रसम्भृतजनिर्भूत्वा गुणश्रेयसी
 कीर्त्तिः ख्यातिमवाप्य काप्यभिनवा गङ्गेयमुज्जृम्भते ॥ १३३ ॥
 भर्तुर्वपमयं विधाय कितवः कोऽप्येति मामुन्मना-
 स्तेनामुं विजये ! निवारय यतो मे नीलकण्ठः प्रियः ।
 जल्पन्तीति सती यदीययशसा शुश्रीकृते सर्वत-
 स्त्रैलोक्येऽपि पिनाकिना सशपथं प्रत्यायिता पार्यती ॥ १३४ ॥
 क्षीराब्धिर्लुठति क्षिप्तौ फणिपतिः स्फारस्फुरत्स्फूर्लुति-
 र्गङ्गा निम्नमुत्सी करोत्यलिवधूलोकैरचकै रवम् ।
 अन्तःसन्ततमङ्गपङ्कमिपनश्चन्द्रोऽपि तद्रोषित-
 म्लानिर्दानिघरस्य यस्य यशसा तृणं हते वैभवैः ॥ १३५ ॥
 प्रतीता नीतीनामुपरि परिपात्रेन रमते
 मतिर्देवे सेवा सरलकरणैरान्तकरणम् ।
 अहो यस्यावश्यं शठरिपुष्टप्राणाहरणं
 रणं दीने दानं सपदि विपदेरुक्षयलयः ॥ १३६ ॥

कोपादोपपरैः परैश्चलचमूरङ्गचतुरङ्गक्षत-

क्षोणिक्षोदवशादशोपि जलधिर्घैः स्तम्भतीर्थे पुरे ।

स्वेदाम्भस्तटिनीघटाघटनया श्रीवस्तुपालस्फुर-

त्तेजस्तिग्मगमस्तिना प्रतनुभिस्तैरेव सम्पूरितः ॥ १३७ ॥

यः प्रत्यर्थिक्षितिपतिकरिच्छेदमेदस्त्रिशक्ति-

सुक्तागौरैरवनिबलयं कीर्त्तिपूरैरपूरि ।

तं यलगन्तं युधि विधुरयामास सद्ग्रामसिंहं

निस्त्रिशो यत्करपरिचितः कृष्णसारोऽपि चित्रम् ॥ १३८ ॥

ख्यातः सद्ग्रामसिंहो वा शङ्खो वा सिन्धुराजभूः ।

संयुध्य भज्यमानोऽस्य युद्धे सत्पाभिघोऽभवत् ॥ १३९ ॥

भग्नः शङ्ख इति स्वैरद्विषदामाक्षिप्य लक्ष्मीमुखं

लक्ष्मीशः किल शङ्खलक्ष्मणि करे चिक्षेप चक्षुश्चलम् ।

कीर्त्या लसमवीक्ष्य शङ्खममलं यस्य स्वयं विस्मयं

गच्छन्कश्मलसिन्धुराजतनुभूकीर्त्या कृतार्थीकृतः ॥ १४० ॥

असौ कीर्त्तीः स्वका मन्त्री कामं त्रीणि जगन्त्यनु ।

वस्तुपालोऽरिसामन्तयशसामन्तकोऽक्षिपत् ॥ १४१ ॥

पद्माभिरामहस्तेन महस्तेन प्रतन्वता ।

रविणेव तमःस्तोमः समस्तो महता हतः ॥ १४२ ॥

संपोजितेन मणिमण्डितशातकुम्भ-

कुम्भत्विषा शुचिनखेन करद्वयेन ।

मौलिस्थितेन जिननाथसनाथमध्य-

प्रासादवद्दिनमुखे क्षणमीक्ष्यते यः ॥ १४३ ॥

मालिन्यं मुमुचे जगत्रयशुचैरर्केन्दुमन्दाकिनी-

सम्पर्कादपि यत्र दुर्दमतमःसम्बन्धबन्धूकृतम् ।

आकाशेन तदप्यमुच्यत चिरं यत्तीर्थयात्रारजः-

स्नात्रा दृश्यतदात्वनिर्मलमिलत्कीर्त्तिशुतिद्योतिना ॥ १४४ ॥

मा भून्मद्भुवनेऽपि दुस्तरतमःस्तोमस्तथा मा स्म भू-

न्नेत्रेऽपि युसदां सदा विकसिते सम्मीलनं मर्त्यवत् ।

इत्युद्गमिरजःसमुच्चयभयाद्गम्भोलिपाणिर्मही-

गम्भोभृद्भिरसीपिचत्प्रतिदिनं यत्तीर्थयात्रोद्यमे ॥ १४५ ॥

यद्विष्णुभिर्कुलाद्रिकोलकमठव्यालेश्वराः सेचराः

कष्टादेव दधुस्तलं तदवनेर्विष्णुश्चतुर्भिर्भुजैः ।

ग्वङ्गाङ्गेन भुजेन वीरधवलो मुद्राङ्गुलीलीलया

तेजःपालकरस्तदेव सवलः ख्यातो बलिभ्योऽप्यसौ ॥ १४६ ॥

सङ्क्षोऽधिरोहन्निह रैवताद्रौ बल्रापथस्थानतपोधनानाम् ।

ददौ यदौचित्यधियाऽपि किञ्चित् कालेन नीतं करतां तदेतैः ॥ १४७ ॥

यात्रापर्वणि रैवतक्षितिधरे प्राज्ञोऽत्र मन्त्रीश्वर-

स्तेजःपाल इदं निशम्य जनतोऽथाह्वय तांस्तापसान् ।

सार्द्धं द्रम्मसहस्रयुग्ममुचितं दत्त्वोत्तमर्णव्रजा-

त्तद्रामं परिमोचयन्करममुं सन्त्याजयामासिवान् ॥ १४८ ॥

(युग्मम्)

किञ्चैतेन गुणैः शशाङ्कशुचिभिः कृष्टः सुराष्ट्रापतिः

पित्रोः पुण्यकृते जिनेश्वरकरं श्रीभीमसिंहोऽमुचत् ।

तीर्थारक्षकहेतवे तु कृतिना देवादितो दापिता

सेयं पञ्चशती सुराष्ट्रपतये तस्मै पुराभ्यर्धनम् ॥ १४९ ॥

बभूव गोत्रैकगुरुर्गरीयानेपामशेषागमपारदृश्या ।

नागेन्द्रगच्छे स महेन्द्रसूरिर्महेन्द्रनागेन्द्रयशा मुनीन्द्रः ॥ १५० ॥

कर्मसाक्षिभवतापपीडितं क्रीडितं शमरसोघपल्वले ।

क्षालिताखिलमदं स्म दन्तिवयं त्यजन्ति खलु कश्मलालयः ॥ १५१ ॥

पन्था ग्रन्थादवीनां मुनिरजनि ततः कोऽपि कल्याणवह्न्याः

कन्दः कन्दर्पदर्पद्रुमवनदहनभ्रान्तिस्रः शान्तिसूरिः ।

प्रत्यग्रक्षुब्धदुग्धार्णवनवलहरीरूपजल्पेन यस्मिन्

जल्पाके कोविदेशे मतिमकृत कृती को विदेशे न गन्तुम् ॥ १५२ ॥

आनन्दचन्द्रामरचन्द्रसूरी तत्पटलक्ष्मीशुचिभूषणाभौ ।

अन्तःस्फुरद्रत्नसपत्नभूतगुरुमान्भोजनग्रावभूताम् ॥ १५३ ॥

दन्तौ धर्ममतङ्गजस्य दुरितक्षोणीरुहच्छेदने

गच्छव्योमतलस्य सोमतरणी मोहान्धकारव्यगे ।

सम्पक्त्वक्षितिपस्य दुर्दमरिपुभ्रंशे भुजो शासना-

रण्यस्यौ प्रतिवादिकुम्भिदलने यौ व्याघ्रसिंहौ श्रुतो ॥ १५४ ॥

श्रीमांस्ततोऽजनि मुनिः स तदीयपट-

श्रीपट्टवन्धमुकुटो हरिभद्रसूरिः ।

एकत्र सोमशतपत्रगुणौ मुखाग्रे

शश्वद्विबोधसधुरौ समवास्तययः ॥ १५५ ॥

नृणां यत्पदपद्मयोर्भुवि भवत्यौन्नत्यहेतुर्नति-

र्भोलन्यस्तरजोव्रजो वितनुते सर्वप्रकर्षोदयम् ।

आधत्ते च नखेन्दुदोधितिभरः पद्माकरोल्लासनं

स्तौमि श्रीहरिभद्रसूरिसुगुरोस्तस्याद्भुतं वैभवम् ॥ १५६ ॥

जयति विजयसेनसूरिस्त्रीकृतसुकृतस्तदयं तदीयपट्टे ।

जितजगदपि मन्मथो न यस्य व्यधित तनुप्रतिपन्थिनोऽपि तापम् ॥ १५७ ॥

इन्दुः पत्रावलम्बं व्यधित कुबलये दुर्मदात्मा प्रपेदे

गर्जनपर्जन्यदन्ती व्यतनुत जगति स्तम्भभावं फणीन्द्रः ।

चिक्षेप क्षीरसिन्धुदिंशि विदिशि तृणैः संयुतं धारिजातं

यस्योद्दामप्रमाणैर्यशसि विसृमरे ते तु सन्तोऽप्यसन्तः ॥ १५८ ॥

यस्मादभ्युदयं भजेन्ननु जनो धर्मस्य तस्याप्यसौ

दूरादूरतरं चरत्यनुदिनं संवर्द्धमानः श्रिया ।

दुर्दैवव्ययमानवैभवभरस्तादृक्षलक्ष्मीकृते

तस्यैवाभिसुखं हि धावति सुधाभानुर्यथा भास्वतः ॥ १५९ ॥

दोषोन्मुद्रणमुद्रितेऽपि दिवसारम्भस्मितेऽपि स्थिते

भाग्याम्भोरुहि निर्विशेषिनमनःसन्तोषपोपस्थितिः ।

अन्तःसन्ततधर्मनिर्मलमधुस्वादैकनानाशयः

साधुर्माधुकरिं विभर्त्ति विरलो वृत्तिं जनः कश्चन ॥ १६० ॥

आयुर्वायुदतोर्मिवत्तरुणिमा धूर्मिभ्रमत्कम्बुव-

त्कम्बुप्रस्रवदम्बुबुद्दकबल्लक्ष्मीलवोऽप्यन्वहम् ।

सद्योबुद्दविन्दुभेदकणवत्तोपोऽपि दोषादिक-

धूरग्राहनिधौ कुकर्मजलधौ साक्षादिव प्रेक्ष्यते ॥ १६१ ॥

ईदृग्भूपगुरूपदेशविशदस्वाभाविकस्वच्छधी-

स्तेजःपालनिजानुजानुचरितः श्रीवस्तुपालः कृनी ।

शुभ्रादभ्रयशःप्रसूनसुभगश्रीवल्लिकन्दोपमां

धर्मस्थानपरम्परां रचयितुं घत्तेतमामुद्यमम् ॥ १६२ ॥

मञ्जन्तामवनीमवेक्ष्य दुरिताम्भोधौ नयं भूधर-

प्राग्भारं रचयाश्चकार यमसौ तीर्थं शचैत्यच्छलात् ।

तत्रैनःप्रतिदन्तिनाशसुभगः प्रेक्षासृदङ्गस्वनै-
र्गर्जद्विभजयी जयत्यनुदिनं धर्मद्विपो भूतले ॥ १६३ ॥

स्तम्भनपुररैवतगिरिदैवतचैत्ये प्रपञ्चिते येन ।
शशुञ्जयजिनपुरतस्तीर्थत्रयगतिफलं कुरुतः ॥ १६४ ॥

शशुञ्जये भवपयोधितरार्थतीर्थं
येनेन्द्रमण्डपमखण्डपदं व्यधायि ।

तस्मादुराकरधुताद्भुतकुम्भशक्त्या
तीर्त्वा तमोजलमयन्ति जना जिनाग्रे ॥ १६५ ॥

अस्मिन्नाभिभुवः प्रभोस्तनुभवश्चक्री स चक्रे पुरा
चैत्यं श्रीभरतः परे तु सगरक्षमापालमुख्या व्यधुः ।

देवो दाशरथिः पृथासुतपतिः प्राग्वाटभूर्जावधिः
शैलादित्यनृपः स वाग्भटमहामन्त्री च तस्योद्धृतिम् ॥ १६६ ॥

व्यातन्वन्नमरेन्द्रमण्डपमयं श्रीरैवतस्तम्भना-
लङ्कारप्रभुनेमिपाद्वर्षसहितं तीर्थेऽत्र शशुञ्जये ।

प्राग्वाटान्वयवार्द्धिवर्द्धनविधुर्धाश्रीशमन्त्रीशिता
श्लाघ्यः सङ्घपतिः सतां विजयते श्रीवस्तुपालोऽधुना ॥ १६७ ॥
(युग्मम्)

किं चित्रं यदि वत्सवत्सलतया स्वच्छादममूर्तिच्छला-
दप्राखण्डलमण्डपे सुरपुरादभ्याययुः पूर्वजाः ।

एतस्य प्रतिपन्नसुनुपदवीभाजोऽपि येनाद्भुत-
प्रोत्पावासमिह व्यधाद्विचिपुरं त्यक्त्वाऽपि वाग्देवता ॥ १६८ ॥

पृष्ठे काञ्चनपट्टिकं जिनपते राज्यस्य भामण्डल-
श्रीतुल्यं पुरतोऽपि सत्यपुरभूवीरावतारं मुदा ।

कुम्भान्पञ्च च पञ्चपातकतमश्चण्डवृतीन्मण्डपे
श्रीशशुञ्जयदन्तिदाननदयचक्रे तडागं च यः ॥ १६९ ॥

चक्रे च यो धवलके विमलाद्विचैत्यं
पञ्चासरं च पुरि गर्जरकर्णिकायाम् ।

तत्केतुकैतवकरद्वयनर्त्तनेन
शुभ्रप्रभां नभसि नर्तयति स्म कीर्तिम् ॥ १७० ॥

प्रतिष्ठाप्य च मन्त्रीशस्तीर्थेशं मुनिसुब्रह्मम् ।

योऽम्बाव्रतारतीर्थस्य मन्दिरं विदधे कृती ॥ १७१ ॥
 ग्रामे शासनदत्ते च विदधे योऽर्कपालिते ।
 तडागं सागराकारममात्यः प्रपया सह ॥ १७२ ॥
 व्याजात्पौषधशालानां नासत्यरुचिचेष्टितः ।
 यः पापौषधशालानां श्रेणिं श्रीमानकारयत् ॥ १७३ ॥
 येन स्तम्भनकाधिदेवतजिनप्रासादमुद्धृत्य तं
 तत्तेनै किमपि प्रपादयमपि श्वेतांशुशुभ्रप्रभम् ।
 यत्पश्यन्ति पुरो जिनेश्वरपदानुध्यानयात्राधना
 धीमन्तो निजमूर्त्तिकीर्त्तिसुकृतश्चन्द्रयादम्बरम् ॥ १७४ ॥
 श्रीमालवेन्द्रसुभटेन सुवर्णकुम्भा-
 नुत्तारितान्पुनरपि क्षितिपालमन्त्री ।
 श्रीवैद्यनाथसुरसन्ननि दर्भवत्या-
 मेकोनविंशतिमपि प्रसभं व्यवत्त ॥ १७५ ॥
 तत्रैव चौरघवलक्षितिवल्लभस्य
 मूर्त्तिस्तदीयसुदृशोऽपि च जैत्रदेव्याः ।
 स्वीयानुजस्य च निजस्य च मल्लदेव-
 मन्त्रीश्वरस्य च चकार स भूपमन्त्री ॥ १७६ ॥
 नृत्यन्त्या व्योमरङ्गे क्रमकटकझणत्कारतारं शुगङ्गा-
 रङ्गचक्राङ्गनादं सचिवकुलपतेर्यस्तुपालस्य कीर्त्तः ।
 खेदप्रस्वेदविन्दुश्रियमियमयते पद्धतिस्तारकाणां
 यावत्तावत्पताकाञ्चलचलनविधिं चैत्यमाला विधत्ताम् ॥ १७७ ॥
 इमामकृत सद्गुरोर्विजयसेनसुरिप्रभोः
 क्रमाम्बुजरजोमृजा विमलमानसोल्लासभृत् ।
 प्रशस्तिमुदयप्रभः प्रभवदद्भुतप्रातिभ-
 प्रभावभरभासुरः सुकृतकीर्त्तिकल्लोलिनीम् ॥ १७८ ॥
 प्रसादादिनाथस्य यक्षस्य च कपर्दिनः ।
 वस्तुपालान्वयस्यास्तु प्रशस्तिः स्वस्तिशालिनी ॥ १७९ ॥
 समाप्ता सुकृतकीर्त्तिकल्लोलिनीसञ्ज्ञकेयं प्रशस्तिः ।
 कृतिरियं पण्डितपुण्डरीकश्रीमदुदयप्रभस्य ।

NOTES.

P. 1. l. 12. भीमेश्वर—The god of the Bhīmeśa temple in Cambay on the occasion of whose festive procession the present drama was first acted,

Vastupāla erected a golden flag-staff and knob for this temple.

cf. कलशाव्यज्जण्टं च यः कार्त्तस्वरमास्वरम् । भीमेश्वरमनः शृङ्गे स्वप्रतापमिव व्यधात् ॥

जिनहर्ष—वस्तुपालचरित्र. IV-720.

श्रीस्तम्भतीर्थनगरे रचयाञ्चकार भीमेश्वरमनि च काञ्चनकेतुकुम्भौ ।

मूर्त्तैव कीर्तिरनिसां वरवैजयन्ती नर्नत्ति यत्र दिशि देवनदी जयन्ती ॥

सुकृतसङ्कीर्णन I-3.

P. 1. l. 15 जयन्तसिंह or जैनसिंह—for whose delectation the present drama was first staged at Cambay, was the only son of Vastupāla by his first wife Lalitādevī. He was governor of Cambay from Samvat 1279 forward.

cf. महामातृश्रीवस्तुपालस्यात्मजे महे० श्रीललितादेवीकुक्षिसरोवरराजहंसायमाने महे० श्रीजयन्तसिंहे

से० ७९ पूर्वं श्रीस्तम्भतीर्थमुद्राव्यापारान् व्यावृण्वति सति

Mt. Girnar inscription.

In Someśvara's Mt. Ābu prasasti, we find the following about him.

दयिता ललितादेवी तनयमवीतनयमाप सचिवेन्द्रात् । नाम्ना जयन्तसिंह जयन्तमिन्द्रायुलोमपुत्रीव ॥४४॥

यः शैशवे विनयवैरिणि बोधवन्त्ये घटे नयं च विनयं च गुणोदयं च ।

सोऽयं मनोमयपराभवत्रागरुकरूपो न कं मनसि सुम्बति जैनसिंहः ॥

श्रीवस्तुपालपुत्रः कल्याणुरयं जयन्तसिंहोऽस्तु । कामादधिकं रूपं निरूप्यते यस्य दानं च ॥

As to his liberalities cf.

गिरावन ववर्ष श्रीजैनसिंहोऽपि सर्वतः । यथा हेमाम्बुदख्याति लेभे कविसमर्पिताम् ॥

जिनहर्ष—वस्तुपालचरित्र VI-618.

He had two sons Pratāpasīṇha and his younger brother whose name is not known.

brother Vastu-

cf. पौत्रप्रतापसिंहस्य तन्नातुश्च कनीयसः । तत्रार्हदेवकुलक श्रयस इ चकार सः ।

After the death of Vastupāla, Visaladeva attracted with his valour, made Jaitrasīṇha the governor of Petlad.

cf. पेटलाद्रपुरैश्वर्यं जैत्रसिंहाय मन्त्रिणे । पराक्रमगुणवीरः प्रसन्नोऽदात्ततो वृषः ॥

It was at his instance that Bālachandrasūri composed his Vasantavilāsa. He outlived his uncle Tejapāla who lived 10 years after Vastupāla. For the memory of his uncle, Jaitrasīṇha erected a temple with a resthouse, an alms-house and a tank at Chandronmānapara (Chanasma ?)

योऽश्वावतारतीर्थस्य मन्दिरं विदधे कृती ॥ १७१ ॥
 ग्रामे शासनदत्ते च विदधे योऽर्कपालिते ।
 तडागं सागराकारममात्यः प्रपया सह ॥ १७२ ॥
 व्याजात्पौषधशालानां नासत्यरुचिचेष्टितः ।
 यः पापौषधशालानां श्रेणिं श्रीमानकारयत् ॥ १७३ ॥
 येन स्तम्भनकाधिदैवतजिनप्रासादमुद्धृत्य तं
 तत्तेने किमपि प्रपादयमपि श्वेतांशुशुभ्रप्रभम् ।
 यत्पश्यन्ति पुरो जिनेश्वरपदानुध्यानयात्राधना
 धीमन्तो निजमूर्त्तिकीर्त्तिसुकृतश्चञ्चद्वयाढ्यम्बरम् ॥ १७४ ॥
 श्रीमालवेन्द्रसुभटेन सुवर्णकुम्भा-
 नुत्तारितान्पुनरपि क्षितिपालमन्त्री ।
 श्रीवैद्यनाथसुरसद्गनि दर्भवत्पा-
 मेकोनविंशतिमपि प्रसभं व्यधत् ॥ १७५ ॥
 तत्रैव वीरधवलक्षितिवल्लभस्य
 मूर्त्तिस्तदीयसुदृशोऽपि च जैत्रदेव्याः ।
 स्वीयानुजस्य च निजस्य च मल्लदेव-
 मन्त्रीश्वरस्य च चकार स भूपमन्त्री ॥ १७६ ॥
 नृत्यन्त्या व्योमरङ्गे क्रमकटकझणत्कारतारं युगङ्गा-
 रङ्गचक्राङ्गनादं सचिवकुलपतेर्वस्तुपालस्य कीर्त्तः ।
 खेदप्रस्वेदविन्दुश्रियमियमयते पद्धतिस्तारकाणां
 यावत्तावत्पताकाञ्चलचलनविधिं चैत्यमाला विधत्ताम्
 इमामकृत सद्गुरोर्विजयसेनसुरिप्रभोः
 क्रमाम्बुजरजोमृजा विमलमानसोल्लासभृत् ।
 प्रशस्तिमुदयप्रभः प्रभवदद्भुतप्रातिभ-
 प्रभावभरभासुरः सुकृतकीर्त्तिकहोलिनीम् ॥ १७८ ॥
 प्रसादादादिनाथस्य यक्षस्य च कपर्दिनः ।
 वस्तुपालान्वयस्यास्तु प्रशस्तिः स्वस्तिशालिनी ॥ १७९ ॥
 समाप्ता सुकृतकीर्त्तिकहोलिनीसञ्ज्ञकेय प्रशस्ति ।
 कृतिरिय पण्डितपुण्डरीकश्रीमुदयप्रभस्य ।

also

अथ भद्रेश्वरे बेलकूले लोलेतरश्रिणि । श्रीपतिभेजिसङ्कीर्णे स्वर्गस्थितिविजित्वरे ॥ ६६ ॥

पराक्रमगुणेनोर्व्यामपरः किल मार्गवः । भीमसिंहः प्रतीहारकुलकाननमण्डनम् ॥ ६७ ॥

दृष्टोऽस्ति श्रासितानेकनायुसन्ततिरुत्कटः । श्रीकोशसैन्यसम्पत्त्या दृणवद्रणयन्तरान् ॥ ६८ ॥

वीरमानी महादानी लङ्काश्यामिव रावणः । समुद्रपरित्राविष्टदुर्गदुर्गमसंस्थितः ॥ ६९ ॥

चतुर्भिः कलापकम् ॥

अन्यदेत्यादिशद्दीर्घबलस्तं क्षितीश्वरम् । भूयास्त्वं सेवकोऽस्माकं सङ्ग्रामे वाऽतिथिर्मव ॥ ७० ॥

सोऽपि प्रत्यादिशत्तस्मै तथैव व्यथितोऽधिकम् । यतः प्रदीयते यादृक् तादृगेवात्र लभ्यते ॥ ७१ ॥

रतो गौर्जरभूमिशो दिगीशोपमविक्रमान् । क्रमेणामेल्यद्रूपान्भीमसिंहजिगीषया ॥ ७२ ॥

भद्रेश्वरमहीजानिः सजीकृत्य निजं बलम् । देशसीमानमाक्रम्य तस्यौ यज्जगर्गलोपमः ॥ ७३ ॥

इतो मरुस्थलीमालस्थलीतिलकसन्निभे । जावालिनगरे स्वर्णगिरिशृङ्गारकारिणि ॥ ७४ ॥

राजः समरसिंहस्य पुत्रः क्षत्रव्रताग्रणीः । श्रीमानुदयसिंहोऽस्ति प्रथितः पृथिवीपतिः ॥ ७५ ॥

चाहुमानकुलाक्राशे यस्मिंस्तपति मास्वति । लोके दोषान्धकारस्य नावकाशोऽमवत्कचित् ॥ ७६ ॥

सहोदराद्यव्यस्तस्य प्रशयस्थितिशालिनः । प्रास्तरेजाः प्रवीर्यु विख्याताः इमामूर्ता धुरि ॥ ७७ ॥

सामन्तपालभूषालः प्रथमः पार्थविक्रमः । द्वितीयोऽनन्तपालश्च कलावानिव सत्कलः ॥ ७८ ॥

त्रिलोकसिंहनामान्यो मान्यश्चासीन्मनस्विनाम् । स्वौजसा गगवन्त्पेते त्रयोऽपि तृणवज्रगत् ॥ ७९ ॥

निभिर्विशेषकम् ॥

प्राप्तमात्रे त्रपापात्रे ज्येष्ठभ्रात्रापितेऽप्यमी । महेच्छत्यादकुर्वाणा अपि स्वहृदये पृथिक् ॥ ८० ॥

कल्पस्यापि न जीवितमैश्वर्यं नाप्यते यदाभिमतम् । लोकस्तयाप्यकार्यं कुरुते कार्यं समुद्दिश्य ॥ ८१ ॥

इति वृत्तं स्मरन्तोऽन्तर्न्यायधर्मवता नराः । स्वयन्धुवधजं पापं न चिकीर्षन्ति कश्चित् ॥ ८२ ॥

समाने सोदरत्वे तु प्रशतेजोवलोद्भवले । राजसेयकभावोऽयं दुःसहो हि मनस्विनाम् ॥ ८३ ॥

अवृत्तिमयमन्यानां मण्यानां मरणाद्भवम् । उत्तमानां च मर्त्यानामपमानात्परं भवम् ॥ ८४ ॥

वरं विदेशगमनं वरं काननसेवनम् । मध्ये स्वजनवर्गस्य नापमानेन वर्त्तनम् ॥ ८५ ॥

इति चिन्तामृतस्ते तु त्रयोऽप्यल्पपरिचरदाः । बन्धुराग्यं परित्यज्य पद्मानम् इव चातकाः ॥ ८६ ॥

श्रीवीरधवलोपास्ति स्वमनोऽमीष्टदायिनीम् । चिकीर्षवः समाजगुर्धवलकपुरं तदा ॥ ८७ ॥

सुगम् ॥

तत्र श्रीवत्सुपालस्य वेभवं धृतपूर्विणः । ते पूर्वं प्रापुःप्राप्तं ब्यन्तरेकवेदिनः ॥ ८८ ॥

दृष्ट्वा राजकुमारपुस्तान्कुमारस्थापतेजसः । निजनेशहृष्टो प्राप्तान्स्वर्गात्तुमुपगृह्यतीन् ॥ ८९ ॥

आसनादिविधिं भूत्वेः कारयित्वा सगौरवम् । बभाषे धीमताधीश एषं सद्योऽस्मानसः ॥ ९० ॥

सुगम् ॥

पुण्यवन्दो भवन्तोऽत्र कुतः स्थानात्समागताः । किं प्रयोजनमुद्दिश्य भूमिजः स्थितोपमाः ॥ ९१ ॥

धिनयं राजपुत्रेभ्य इति एकस्य सन्त्यताम् । नवन्तो नम्रमूर्धानोऽधिकं ते मन्त्रिणः पुट ॥ ९२ ॥

स्वच्छं भ्रातृभूतस्य निरूप्य निरित्तं निजम् । यथास्थितया मोचुरेवं भूशाल्युत्तरः ॥ ९३ ॥

हृत्कथितमोक्षिण्यं सर्वाङ्गीरगुणोदयम् । भूत्वा भवन्तं बौद्धस्वयम्बलक्ष्मीपुण्यम् ॥ ९४ ॥

त्वदङ्गिराजमोक्षितं ययं कर्तुमिहागताः । भीरीरपयदस्यामितेराकल्लला भिडाः ॥ ९५ ॥

इत्याकर्ष्य ययः कर्ष्यं तेषां मन्त्रिपुन्दरः । सुप्रसन्नमनाः श्रोत्रे यन्मन्तोऽन्तर्हिरेणः ॥ ९६ ॥

पदेमहिरभूदथ नृत्तनाराधकः । यत्पूर्वं मे परं प्राप्ता राजानोऽप्रीय दुर्दमाः ॥ ९७ ॥

ततो नानाविधैर्भोज्यैर्मोजयित्वा सगौरवम् । सन्तोष्य च विशेषेण दिव्यवस्त्रविभूषणैः ॥ ९८ ॥
कपूरपूरसम्मिश्रताम्रलपणपूर्वकम् । हेमरत्नमयीस्तेषां स ददौ यमदंष्ट्रिकाः ॥ ९९ ॥

युग्मम् ॥

आपयी सार्धमाकार्यं ततस्तावृषणन्दनान् । सर्वार्यनन्दनो मन्त्री चौलुक्यनृपपति ॥ ४० ॥
भरेन्द्रं ते नमस्कृत्य भक्तिपूर्वमवीवदन् । वस्तुपालमहामात्यं स्वरूपं स्वं यथारितम् ॥ १ ॥
आकर्ष्य च जगादेवं प्रमोदी मेदिनीपतिः । दन्तद्युतिमुधासारैः सिञ्चंस्तान्मूमुजोऽङ्गजान् ॥ २ ॥
अयं प्राचीनपुण्यानां प्ररोहः समभूमम । युष्मदङ्गिरजोराजिर्वस्तुनाति गृहाङ्गणम् ॥ ३ ॥
स एव दिवसः श्लाघ्यः शैव वेला प्रशस्यते । गृहस्थस्य गृहं यत्र कश्चित्कार्यार्यमाश्रयेत् ॥ ४ ॥
परं शौण्डीरभृङ्गारकारिणां पृथिवीभुजाम् । कीदृशी भवतां वृत्तिः कर्तव्येति निगद्यताम् ॥ ५ ॥
वृत्तिः शतसहस्राणां द्वितयं द्वितयं पृथक् । श्रमणां दीयतां देव ! वदन्ति स्म तदेति ते ॥ ६ ॥
तदुक्तं नृपतिः श्रुत्वा कृपणश्रेणिशेखरः । तान्धीरप्रवरान्प्रोच्य प्रम्लानवदनाम्बुज ॥ ७ ॥
इषद्विर्धनलक्षैर्भवंति शतशो मदाः । सहृद्दीतास्ततो यूयमधिकं किं करिष्य ॥ ८ ॥
यूपमेव नृजा व्रतं ममेष्टुविशेष्यः । कर्मणं खलु पुष्पाति भूत्समात्रकृतेऽधुना ॥ ९ ॥
तदन्यत्र नृपस्थाने यूयं यात यथावचि । इत्युक्त्वा भूपतिर्दत्त्वा ताम्रमूलं विससर्ज तान् ॥ १० ॥
अत्रान्तरे महीपालं वस्तुपालोऽज्वीदिति । महान्तो नैव मुच्यन्ते स्वामिन्नेते मनस्विनः ॥ ११ ॥
धनं न बहु भन्तव्यं राजन् पुरुषसङ्गहात् । पदे पदे भवेद्यच्छ्रीं राक्षं सद्भृत्यसङ्गहात् ॥ १२ ॥

यतः—तुङ्गानामपि मेघाः शैलानामुपरि दधति छायाम् । उपकर्तुं हि समया भवन्ति महतां महीपांसः ॥ १३ ॥

सचिवेनैवमुक्तोऽपि स्तोत्रमचरणप्राणीः । नादरं नृपतिश्चक्रे मरुवीर्ये तुष्वहो ॥ १४ ॥
ततोऽमी खलुकाधीशं मुक्त्वा मुक्ताफलोज्ज्वलाः । बीटकप्रातिसन्तुष्टाः कृतहज्जनमौलयः ॥ १५ ॥
भीमसिंहं प्रतीहारं मद्रेश्वरपुरेश्वरम् । सपत्नं गौजैन्द्रस्य शिशियुः श्रितयत्सलम् ॥ १६ ॥
कार्पण्यं खलुकेनास्य श्रुत्वा प्रीतमनास्ततः । तेषामकारयद्वृत्तिं द्विगुणां भीमभूपतिः ॥ १७ ॥
कलावतां नृणां सम्प्राप्यते हि पदे पदे । समुद्राग्निर्गतश्चन्द्रः शम्भुमौलिमिश्रितम् ॥ १८ ॥
अथ प्रवर्द्धितोत्साहः स्वामिकार्यचिकीर्षुभिः । सामन्तपालभूपालप्रमुखैर्वीरकुञ्जैः ॥ १९ ॥
रोषणः प्रेषयामास प्रतीहारतृपेश्वरः । प्रति चौलुक्यभूपालं भटं प्रकटवादिनम् ॥ २० ॥

(युग्मम्)

गत्वाऽसौ भट्टराजोऽपि दत्त्वाऽऽजीर्वचनं मुदा । भीमद्वौर्जरपाजय निविष्टो विष्टेऽभवत् ॥ २१ ॥
नीते नागपुरं पुरन्दरपरिज्वाणाय तत्रामुरे सौहार्देन धनञ्जयस्य निधनं राघामुते प्रापिते ।
विश्वं निःस्वदेतदीयविरहादालोक्य तदुत्थितच्छेदायावततार वीरघवलध्याजेन विष्णुः स्वयम् ॥ २२ ॥
परं निवेद्यते भीमसिंहेनैव महीभुजा । दीप्यमानसमीपेन बाहुमानभटैस्त्रिभिः ॥ २३ ॥
आवयोश्चिरकालीनो रणरङ्गमनोरथः । फण्डूलभुजवोर्षोऽस्ति सोऽधुनाऽस्तु फलेप्रदिः ॥ २४ ॥
श्रुत्वा तत्रौर्जरधाम्नी सूर्यप्रोमाश्वकञ्चुकः । यथावचि प्रदानेन तमानग्याऽज्वीदिति ॥ २५ ॥
पञ्चग्रामाभिधे ग्रामे क्षेत्रं प्रधानसाधनम् । सृजन्तं मां हि जानीहि चमूनागत्य सत्वरम् ॥ २६ ॥
त्वमपि द्रुतमागच्छ क्षेत्रे तत्र स्वसेन्यवान् । मरुवीरैस्त्रिभिः साकं पादशासनचिकीर्षुभिः ॥ २७ ॥
एवं शप्यते वीरघरलः प्रहलप्रभः । गत्वा निवेद्य स्वस्मै स्वामिने मयकुञ्जर ! ॥ २८ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

तदुक्तं तुलकस्वामी विधाय भवणातिथिम् । दत्त्वा यथोचितं दानं तमुवाच स्मिन्वाननः ॥ ६१ ॥
 प्रातमेव रणे प्रातर्युवं जानीत मामपि । सर्वेषामपि तत्रैव द्रक्ष्यते मुनिसौष्ठवम् ॥ ६२ ॥
 तेषामपि त्वयाख्येय एवं सन्देशको मम । सोऽपि गत्वा समाचख्यो तेभ्यस्तद्भुजोदितम् ॥ ६३ ॥
 समप्राप्यय सामग्री राजादेशाद्बलद्वये । रजन्यामेव राजन्यैर्निर्ममे रणकर्मणे ॥ ६४ ॥
 अपोदिते जगत्कर्मसाक्षिणि द्वादशात्मनि । उभयोः सैन्ययोस्तुल्यं दध्यान रणदुन्दुभिः ॥ ६५ ॥
 तद्भानभयणोद्भूतभुजकण्डूकरालिताः । योद्धुं संवर्मयामासुस्तत्काल वीरपुङ्गवाः ॥ ६६ ॥
 प्रातःकृत्यं समरधाय श्रीवीरधवलः प्रभुः । सर्वास्तिशान्तये दानं ददानो मार्गणव्रजे ॥ ६७ ॥
 क्षनादित्य ह्वाप्रेक्ष्यो लक्षसङ्ख्यैर्द्वेषवृतः । गीयमानगुणग्राम आजगाम रणावनिम् ॥ ६८ ॥

(सुगमम्)

जेहूलप्रमुखा वीरा ह्यारूढा मदोजसः । नरेन्द्रं परितस्तस्थुर्विविधायुधपाणयः ॥ ६९ ॥
 कृत्वा प्राभातिकीं पूजां सौवर्णकयन्त्राङ्कितौ । यदन्तावायुधश्रेणिमश्वराजात्मजौ जप्ताम् ॥ ७० ॥
 मन्त्रिराजौ रणक्षोभि प्राप्य ज्ञात्याश्वसन्धितौ । राक्षशोत्तुल्यचन्द्रस्य पार्श्वयोस्तस्थुः स्थिरम् ॥ ७१ ॥

(सुगमम्)

भीमोऽपि भीमवद्भीमः सीमा निःशेषदोष्मताम् । श्रेयःस्थानं ददद्भानं पाचकेषु पदे पदे ॥ ७२ ॥
 युतो राजन्यचक्रैश्च चक्रपाणिरिवोत्तमः । रणक्षोणिमलङ्घके धकेक्षणविभीषणः ॥ ७३ ॥

(सुगमम्)

तदा सामन्तपालाद्याः सोदराः शकसोदराः । स्वकीयद्रुमलक्षणि यद्दीत्या भीमभूतेः ॥ ७४ ॥
 निघायाव्ययकोशेषु पात्रेषु विविधेष्वपि । नानायुधधृतः कुन्तपाणयः कवचोज्ज्वलाः ॥ ७५ ॥
 प्रक्षरैर्गङ्गाकारधारिणो जात्यवागिनः । आह्वयसहस्रपामान आजिंसीमानमाययुः ॥ ७६ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

रणनूर्येगजबूहबृहणेर्हयहेथितैः । वीरकोटीरुह्मरैः शब्दाद्भैतं तदाऽजनि ॥ ७७ ॥
 नामग्राहं गुणग्राहं वंशग्राहं च बन्दिनः । व्यभुर्जयजपाराय प्रतिवीरमतश्चक्राः ॥ ७८ ॥
 कोमलस्तुमुलाग्मो जयश्रीवरणोपमः । मिथः स्वस्वामिसन्तोषी ततोऽभूद्रलयोस्तयोः ॥ ७९ ॥
 प्रावर्तन्त महायोधा योद्धुं क्रोधान्धद्वयः । मर्मणि क्रूरकर्माणः प्रहरन्तः परस्परम् ॥ ८० ॥
 गलद्रुधिरधाराभिर्वर्षूणि विदधुर्मदाः । कुङ्कुमद्रवरक्तानि वारितुं स्वःश्रियं क्लि ॥ ८१ ॥
 शरीरैर्मण्डपं वीरास्तेनुराकाशमण्डले । अन्योन्यं भानुसन्तापसहस्रस्य विधितस्या ॥ ८२ ॥
 तस्थुर्षोरान्धकाराभै रजोभिर्विचतृतेस्तदा । दुःखभारादिवाच्छाद्य स्वाननानि दिगङ्गनाः ॥ ८३ ॥
 अपाजनि जगत्साक्षी ललाटन्तपमण्डलः । निषेत्तुः शक्यो योधाः शस्त्रपातार्दिता शुवि ॥ ८४ ॥
 भूमण्डलमिवालोक्ष्य विच्छाद्यं स्ववक्त्रं तदा । सावधानोऽभवद्दीरघवलः प्रेरयन्मयान् ॥ ८५ ॥
 तद्युः स्वस्वामिरक्षायै दक्षा दक्षतयाधिकम् । मन्य्यादिदुःखमयाग्रयः कुर्वन्तः शरदुर्दिनम् ॥ ८६ ॥
 अश्रान्तरे तिरस्त्रय मदास्यष्टं बलोक्तटाः । मारवास्ते महावीरभैरवा महत्पाणयः ॥ ८७ ॥
 अवोचन्सक्तिपि प्रातं श्रीवीरधवलप्रभुम् । अमी ध्वं त्वसौ देवः सावधानो भवायुता ॥ ८८ ॥
 रक्षणीयस्त्वया स्वात्मा यत्नतो वीरसोत्तर ! । तद्भजेः स्वीकृत्वा योधा अपि त्वां पालयन्तु भोः ॥ ८९ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

श्रीवीरघवलः स्माह किं मुंघाऽत्र विकल्पनैः । क्रिययैव स्वदोःस्थाम महद्भिर्हि प्रकाश्यते ॥ ९० ॥
 तेषां ततोऽमवद्धोरं युद्धं क्रोधान्धचक्षुषाम् । भुवि प्रहारवेगार्ता निपेतुर्जहुलादयः ॥ ९१ ॥
 यतः—पुनरपि न योद्धव्यं किं पुनर्निशितैः शरैः । युद्धे विजयसन्देहः प्रधानपुरुषस्य ॥ ९२ ॥
 नानाराजकुमारेषु मन्त्रीन्द्रद्वितये तथा । यत्नतो निकटस्थेषु रक्षत्स्यपि निजं नृपम् ॥ ९३ ॥
 कुन्तत्रयं तदा भालस्थले चौलुक्यभूमुजः । प्रदत्तं प्रकटीभूय तैर्वदन्निरिति द्रुतम् ॥ ९४ ॥
 एवं हन्मो वयं देव ! त्वामेकं किन्तु बीटकम् । अस्माभिश्च तदास्वादि त्वया दत्तं स्वपाणिना ॥ ९५ ॥
 अतृणीकर्तुमस्माभिः साम्प्रतं तन्नराधिप । जीवन्मुक्तोऽसि याहि त्वं बहूनामुदरम्भरि ॥ ९६ ॥
 यथा तथा न हन्तव्यो भूयसामुपकारकः । अस्तंगते रवौ यस्माद्विश्वं तमसि मज्जति ॥ ९७ ॥

यतः—सन्नास्य सुभटश्रेणिं स्वौजसैव तदस्थिताम् । ते वीरघवलं वेगाद्भूषोऽघादलोठयन् ॥ १०० ॥
 अयोपरवटं वाजिरत्नमादाय ते गताः । सन्ध्यायां च भटाः सर्वे विरेमू रणकर्मणः ॥ १ ॥
 उपाट्य नृपतिं लब्धलक्षा मन्त्रीश्वरादयः । जवादुषारकं प्रापुः सचिन्ताः स्वचमूहताः ॥ २ ॥
 जितकाशी निजावासं भीमसिंहोऽपि जग्मिवान् । समं सामन्तपालाद्यैः प्रमोदद्विगुणप्रभैः ॥ ३ ॥
 रजन्यां विवदन्तेऽप्य भीमसिंहभटा मियः । श्रीवीरघवलोऽस्माभिरस्माभिर्भुवि पातितः ॥ ४ ॥
 मारवास्ते भटाः प्रोचुर्बुष्माभिर्भुवि पातितः । वादापहमभिशानं तदा किञ्चित्प्रदर्शयताम् ॥ ५ ॥
 एवं जयविधौ वादे भटानां कोटिमागते । आनीय दर्शयामासुरत्वं ते भीमभूमुजः ॥ ६ ॥
 उचैःश्रवःसमाकारं स्वर्णपर्णालालिनम् । बल्युबल्यामनोहास्यं रत्नमालाविभूषितम् ॥ ७ ॥
 श्रीचौलुक्यनराधीशतेजोरागिमिवापरम् । तदुपरवटं वाजिरत्नं सहस्रगान्धितम् ॥ ८ ॥
 वीर्य भद्रेधरस्वामी कामीव युवतीमुखम् । तुष्टोऽतीव मुचावृष्टिं बचोव्याजाद्विनिर्मे ॥ ९ ॥
 (त्रिमिषोऽरकम्)

विशुद्धोभयपक्षेऽप्य न्यस्ता श्रीनृपवत्तु । अनेकषा कलत्रं मुपात्रे दानवद्वयम् ॥ १० ॥
 उदघोपि नृपैः सर्वैर्महवीरैर्जितं जितम् । प्रमाणं ह्य एवात्र श्रीवीरघरत्नसनम् ॥ ११ ॥
 नयेन नेता धिनयेन शिष्यः शीलैर्न नारी प्रशमेन लिङ्गी ।
 प्रोढावदातेन भटः प्रचण्डो धर्मेण जन्मुश्च सदा निभाति ॥ १२ ॥
 एवं भीमबले यातामुघात्वाद वितन्वताम् । त्रियामाप्यगमत्तेषां धगवत्पृथिवीमुजाम् ॥ १३ ॥
 राशौ किञ्चित्पतीकरीः सज्जीभूतोऽविसाहसी । गौर्जराधिपतिः प्रातश्चित्तं कृतवीर्यता ॥ १४ ॥
 शाल्या लीलायितं तादृग् श्रीचौलुक्यमहीश्वरः । प्रतीहारनेन्द्राव विरक्तिं मन्त्रिणो वपुः ॥ १५ ॥
 समुद्रः सतराज्यान्नेर्विशेषान्मन्त्रिसमृदा । राजसिद्धमूलोऽयं देवादेनाम् भूतिः ॥ १६ ॥
 ततो राशानुना साकं नाक्रपालोपमभिया । विरोधो नापत्तौ भेदस्करः कस्यापि दरपते ॥ १७ ॥
 यतः—अनुचितकर्माग्मः स्वजनविरोधो बलीयसा स्वर्गा । प्रमदाजनविधासो मृत्युशतानि चन्त्यारि ॥ १८ ॥
 आगन्तुकवत् प्राप्य मय्यान्वदहमुचिजम् । नादृष्टिः मर्जो बर्जं युज्यते जनगहिता ॥ १९ ॥
 तदनेन समं सन्धिः कर्तव्यो देव साम्प्रतम् । अल्लोक्ष्य स्वयं सम्पदमुत्तापुत्तरिचरताम् ॥ २० ॥
 सत्यं मन्त्रियचो भूत्वा सन्धिं भीमोऽयमन्या । तिर्यग्देवतापूतं प्रभं को हि निहामति ॥ २१ ॥
 परं मयद्भरतदेवाकारि सङ्ग्रामजम्बरः । अत्यनुर्बन्धिभूय सन्धिं कीर्तयन्त्यदेव दि ॥ २२ ॥

योद्धुं प्रवृत्तमे वीर्योवदन्योन्यमुत्कटेः । तावद्भटेः कृतो मेलः प्रमोदी मेदिनीमुनोः ॥ २३ ॥
 सयोपरवटं वाजिराजं राजेन्द्रवाहनम् । पश्चात्समर्पयामासुस्ते वीरा गौर्जरिशतः ॥ २४ ॥
 भद्रेश्वरपुरेणैव शुद्धोन्नेतेनैव साधुना । परणीया धृतिर्भीमसिंहेनापि धमाभृता ॥ २५ ॥
 पाठनीया न हि क्तापि स्वात्मनो विषदावली । व्यवस्थेति शिषीचक्रे वस्तुशालेन मन्त्रिणा ॥ २६ ॥

भीमसिंहात्तृथम् कृत्वा दानभेदाद्युपायतः । वीरान् सामन्तपालादीन् विधाय निजतेयकान् ॥ ८६ ॥
 मन्त्री प्रातःप्राणज्वाद्वाणरिपूषमः । द्रष्टुं चोत्कयदेवायापराप्यन्तमनेकधा ॥ ८७ ॥
 भीमसिंहं समुच्छिद्य समूलं कूलवृक्षवत् । नरेन्द्रशासनं चक्रे सर्वत्रास्तलितप्रभम् ॥ ८८ ॥
 (त्रिभिर्विशेषकम्)

श्रीवीरधवलधीशो नरसिंहं पुराऽजयत् । वीरः श्रीवस्तुपालस्तु राजसिंहं सुदुःसहम् ॥ ८९ ॥
 पञ्चकोटीः सुवर्णस्य वाजिनामयुतं तथा । मन्त्री भद्रेश्वराधीशमद्गामफलमातवान् ॥ ९० ॥
 ददौ सामन्तपालाय स्थित्यै सत्यपुरं पुरम् । स्वभूपशासनात्मन्वी शूराचन्द्रं द्वयोः पुनः ॥ ९१ ॥
 अन्नाम्बुहेमवस्त्राणां दातारः स्युः पदे पदे । वस्तुशालः परं राहां पुरग्रामप्रदोऽभवत् ॥ ९२ ॥
 भयघ्नान्तस्ततो भूषैः प्राभृतानि वितेनिरे । वाजिराजिमणिग्रामप्रमुखैः सारवस्तुभिः ॥ ९३ ॥
 महामात्यबलोपेतं श्रीवीरधवलं प्रति । समुद्रते प्रभाषीशे को हि नार्थं प्रयच्छति ॥ ९४ ॥
 (युग्मम्)

प्रतापस्तुलकेन्द्रस्य कराक्रान्तमहीभृतः । प्रासरत्परितो नित्यं विश्वविश्वोपकारिणः ॥ ९५ ॥

जिनद्वर्ष—वस्तुपालचरित्र II

cf. also अथान्यदा पञ्चग्रामसद्ग्रामाधिकरूढयोः श्रीवीरधवललवणप्रसादयोः श्रीवीरधवलपत्नी राज्ञी
 जयतलदेवी सन्धिषिधानहेतवे जनकं प्रति श्रीशोभनदेवमुपागता । किं वैधव्याद्भीरुः सन्धिबन्धं कारयसीति
 तेनाभिहिता । वीरचूडामणेः पत्युः श्रीवीरधवलस्योन्नतिमारोपयन्ती सा पितृकुलविनाशशङ्कया भूयो भूयोऽहमेव
 व्याह्वयामि, तुरगपृष्ठाधिकरूढे तस्मिन्वीरधवले स कोऽस्ति सुभटो यस्तत्सन्मुखे स्थास्यतीति व्याह्वय सामर्थ्येन
 प्रतस्थे । अयं तस्मिन्समरसंरम्भे प्रहारव्ययाव्याकुले श्रीवीरधवले भुवस्तलमलङ्कुर्यति,

यः पञ्चग्रामसद्ग्राममूमौ भीमपरकमः । धातैः पपात सज्जातेरश्वतो न तु गर्वतः ॥

इति किञ्चिदन्तर्मग्रे समरसुभटवर्गो एक एवायं पतिः पतित इति सकल निजबलमुत्साहयन् श्रीलवणप्र-
 सादः समस्तानपि रिपूँहीलयैव समूलकायं कथितवान् । इत्यमेकविंशतिकृत्वः सत्वगुणरोचिष्णू रणरसिक्तया
 क्षेत्रे पितुरग्रे पतितः ।